

**ҮЙЛДВЭРЖИЛТИЙН БОДЛОГЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**
2023 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдөр, Мягмар гараг

<i>Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга</i>	<i>0</i>
<i>Хуралдааны товч тэмдэглэл:</i>	<i>1-3</i>
<i>Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:</i>	<i>4-64</i>

1.“Тавантолгой түлш” ХХК-ийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлаар мэдээлэл сонсох	4-38
2.“Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаарх Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын мэдээлэл сонсох	38-63
3.“Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төсөл	63-64

**Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны намрын ээлжит чуулганы
Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хорооны 10 дугаар
сарын 17-ны өдөр /Мягмар гараг/-ийн
хуралдааны товч тэмдэглэл**

Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хорооны дарга Т.Энхтүвшин ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 17 гишүүнээс 9 гишүүн хүрэлцэн ирж, 52.9 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 09 цаг 14 минутад Төрийн ордны “Үндсэн хууль” танхимд эхлэв.

Томилолттой: А.Адъяасүрэн, Г.Дамдинням, Ц.Туваан, Г.Тэмүүлэн;

Чөлөөтэй: Ц.Анандбазар, Ж.Эрдэнэбат.

Нэг. “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлаар мэдээлэл сонсох

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Нийслэлийн Засаг даргын орлогч З.Төмөртөмөө, Нийслэлийн агаар, орчны бохирдолтой тэмцэх газрын дарга Б.Батшагай, “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Ц.Даваацэрэн, мөн компанийн Санхүү, эдийн засгийн газрын дарга А.Батзориг, Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга Д.Өлзийбат, Ерөнхий инженер Ц.Алтансүх нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Гандулам, референт Б.Ууганцэцэг, Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн ахлах зөвлөх Ч.Онончимэг, мөн хэлтсийн референт Ж.Лхагвасүрэн нар байлцав.

“Тавантолгой түлш” ХХК-ийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлын талаар “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн Санхүү, эдийн засгийн газрын дарга А.Батзориг мэдээлэл хийв.

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Батжаргал, Г.Амартүвшин, Ж.Бат-Эрдэнэ, Г.Ганболд, Д.Батлут, О.Цогтгэрэл, Т.Энхтүвшин нарын тавьсан асуултад “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Ц.Даваацэрэн, мөн компанийн Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга Д.Өлзийбат, Ерөнхий инженер Ц.Алтансүх, Нийслэлийн Засаг даргын орлогч З.Төмөртөмөө, Нийслэлийн агаар, орчны бохирдолтой тэмцэх газрын дарга Б.Батшагай нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргал, Г.Ганболд, С.Ганбаатар, Т.Энхтүвшин нар үг хэлэв.

Улсын Их Хурлын гишүүд “Тавантолгой түлш” ХХК-ийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлын тухай мэдээллийг сонслоо.

Уг асуудлыг 11 цаг 23 минутад хэлэлцэж дуусав.

Хоёр. “Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаарх Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын мэдээлэл сонсох

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд М.Ганхүлэг, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Хөнгөн үйлдвэрийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга М.Дондогдорж, мөн газрын ахлах мэргэжилтэн Б.Эрхэмбаяр, Монголын ноос, ноолуурын холбооны гүйцэтгэх захирал Д.Алтанцэцэг, “Ханбогд кашмер” ХХК-ийн захирал Ч.Ганцэцэг нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Гандулам, референт Б.Ууганцэцэг, Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн ахлах зөвлөх Ч.Онончимэг, мөн хэлтсийн референт Ж.Лхагвасүрэн нар байлцав.

“Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаар Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд М.Ганхүлэг мэдээлэл хийв.

Мэдээлэлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн С.Ганбаатар, Т.Аубакир, Ж.Батжаргал, Г.Ганболд, Ж.Бат-Эрдэнэ, Т.Энхтүвшин нарын тавьсан асуултад Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд М.Ганхүлэг, Монголын ноос, ноолуурын холбооны гүйцэтгэх захирал Д.Алтанцэцэг, “Ханбогд кашмер” ХХК-ийн захирал Ч.Ганцэцэг, Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн референт Ж.Лхагвасүрэн нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргал, С.Ганбаатар, Т.Аубакир, Ж.Бат-Эрдэнэ, Г.Ганболд, Т.Энхтүвшин нар үг хэлэв.

“Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаар Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд М.Ганхүлэгийн мэдээллийг сонслоо.

Уг асуудлыг 13 цаг 02 минутад хэлэлцэж дуусав.

Гурав. Байнгын хорооны тогтоолын төсөл /“Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилт болон ноос, ноолуурын боловсролтын түвшинг нэмэгдүүлэхтэй холбоотойгоор Улаанбаатар хот, орон нутагт хялгас ялгахаас дээш боловсруулалт хийх, үйлдвэрүүдийн хүчин чадалд суурилагдсан тоног төхөөрөмжийн талаар хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулах тухай/

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Гандулам, референт Б.Ууганцэцэг, Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн ахлах зөвлөх Ч.Онончимэг, мөн хэлтсийн референт Ж.Лхагвасүрэн нар байлцав.

Байнгын хорооны дарга Т.Энхтүвшин төслийн талаар танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Т.Энхтүвшингийн тавьсан асуултад Хяналт шалгалт, үнэлгээний газрын Хяналт шалгалтын хэлтсийн референт Ж.Лхагвасүрэн хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Г.Ганболд, Ж.Батжаргал, Ж.Бат-Эрдэнэ, Т.Энхтүвшин нар үг хэлэв.

Т.Энхтүвшин: ““Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилт болон ноос, ноолуурын боловсролтын түвшинг нэмэгдүүлэхтэй холбоотойгоор Улаанбаатар хот, орон нутагт хялгас ялгахаас дээш боловсруулалт хийх, үйлдвэрүүдийн хүчин чадалд суурилагдсан тоног төхөөрөмжийн талаар хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулах тухай”” Байнгын хорооны тогтоолын төслийг батлах санал хураалт явуулья.

Зөвшөөрсөн: 7
Татгалзсан: 3
Бүгд: 10
70.0 хувийн саналаар тогтоол батлагдлаа.

““Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилт болон ноос, ноолуурын боловсролтын түвшинг нэмэгдүүлэхтэй холбоотойгоор Улаанбаатар хот, орон нутагт хялгас ялгахаас дээш боловсруулалт хийх, үйлдвэрүүдийн хүчин чадалд суурилагдсан тоног төхөөрөмжийн талаар хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийн ахлагчаар Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргал, гишүүдэд Ж.Бат-Эрдэнэ, Г.Ганболд, Т.Аубакир, Н.Наранбаатар, О.Цогтгэрэл, С.Ганбаатар нар ажиллахаар тогтов.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 3 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 3 цаг 59 минут үргэлжилж, 17 гишүүнээс 11 гишүүн хүрэлцэн ирж, 64.7 хувийн ирцтэйгээр 13 цаг 13 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ҮЙЛДВЭРЖИЛТИЙН БОДЛОГЫН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ ДАРГА

Т.ЭНХТҮВШИН

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ ХӨТЛӨХ
АЛБАНЫ ШИНЖЭЭЧ

П.ОЮУНГЭРЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2023 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдөр,
Мягмар гараг
Төрийн ордон “Үндсэн хууль” танхим,
09 цаг 14 минут

ҮЙЛДВЭРЖИЛТИЙН БОДЛОГЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Т.Энхтүвшин: Эрхэм гишүүдийн энэ өдрийн мэндийг хүргэж байна.

Байнгын хороонд хуралдаанд оролцож байгаа гишүүдийг танилцуулъя.

Улсын Их Хурлын гишүүн Амартүвшин гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Батжаргал гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Батлут гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Аубакир гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Бат-Эрдэнэ гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Ганболд гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Наранбаатар гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Раднаасэд гишүүн ирсэн байна. Улсын Их Хурлын гишүүн Энхтүвшин гэсэн гишүүд ирсэн байна. Ирц 52,9 хувьд хүрсэн учир хуралдаанаа эхэлбэ.

Байнгын хорооны хуралдааны хэлэлцэх асуудлыг танилцуулъя, та бүхэндээ.

Хэлэлцэх асуудалд 1. “Тавантолгой түли” компанийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлаар мэдээллийг сонсох.

2. “Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаар

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны сайдын мэдээллийг сонсох.

3-д нь, “Ажлын хэсэг байгуулах тухай” Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэнэ.

Хэлэлцэх асуудал дээр саналтай гишүүд байна уу? Саналтай гишүүн алга байна. Хэлэлцэх асуудалдаа оръё.

“Тавантолгой түли” компанийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлаар тус компанийн Гүйцэтгэх захирал Даваасүрэнгийн мэдээллийг сонсоно.

Хуралдаанд оролцож байгаа ажлын хэсгийн нэрсийг та бүхэнд танилцуулъя.

“Тавантолгой түли” компанийн гүйцэтгэх захирал Даваасүрэн, “Тавантолгой түли” компанийн Санхүү эдийн засгийн газрын дарга Батзориг, “Тавантолгой түли” компанийн Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга Өлзийбат, “Тавантолгой түли” компанийн ерөнхий инженер Алтансүх. НЗДТГ-аас хүн байна уу? Нийслэлийн Засаг даргын орлогч Төмөртөмөө, Нийслэлийн агаарын бохирдлын орчны бохирдолтой тэмцэх газрын дарга Батшагай, Нийслэлийн агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газрын Агаарын чанар хэмжилт зохион байгуулалтын хэлтсийн дарга Даваажаргал гэсэн ийм бүрэлдэхүүн оролцож байгаа юм байна. Нийслэлийн орлогч байна уу? Нийслэлийн орлогч яасан юм. Нийслэлийн Засаг даргын орлогч. Нийслэлийн Агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газрын Агаарын чанар хэмжилт зохион байгуулалтын хэлтсийн дарга Даваажаргал. Дарга нь юм байна тийм ээ. Батшагай гэдэг нь тийм байна тийм ээ. Нийслэлийн Засаг даргын оролцогчоо дуудна шүү юу. Одоо оролцож байх явцад ирнэ шүү.

Монгол Улсын Их Хурлын хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 113.1 хуульд заасны дагуу эс үгүй бол Байнгын хороо эрхлэх асуудлын хүрээнд өөрийн санаачилгаар Засгийн газрын гишүүд Улсын Их Хуралд ажлаа шууд тайлагнадаг байгууллагын болон бусад байгууллагын мэдээллийг хуралдаанаар хэлэлцэж болно. гэж заасны дагуу “Тавантолгой түли” компанийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн асуудлаар мэдээллийг сонсьё. Мэдээллийг “Тавантолгой түли” компанийн гүйцэтгэх захирал Даваацэрэн гуай танилцуулна. Даваацэрэн гуайн микрофоныг өгье. Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг өгөөрэй. 1 дүгээр микрофон дээр ярьж байна. Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

Сайн байцаана уу. Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. “Тавантолгой түли” компанийн Санхүү, эдийн Засгийн газрын дарга Батзориг та бүхэнд танилцуулга хийх гэж байна.

“Тавантолгой түли” компани маань 2018 онд байгуулагдсан. Өнөөдөр 5 жил үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Үндсэн 2 үйл ажиллагааны зорилго чиглэл агуулж явдаг.

1 дүгээрт нь, агаарын чанарыг бууруулах,

2 дугаарт нь, хямд үнэ бүхий хөнгөлөлттэй үнээр нийслэлийн ард иргэдийг шахмал түлшээр тасралтгүй найдвартай хангах гэсэн ийм 2 зорилгыг агуулж явж байгаа ийм үйлдвэр байна.

Эхний зорилгын хүрээнд бид нарын үр дүнд ямар үр дүнд хүрсэн бэ гээд Цаг уур орчин шинжилгээний газраас ийм үзүүлэлтүүдийг гаргасан байгаа. 2,5 РМ тоосоницын хувьд 56 хувь буурсан, 10 РМ-ийн хувьд 43 хувиар буурсан ийм үзүүлэлттэй байж байгаа. Тэгэхээр ер нь агаарын бохирдлыг 50

хувиар бууруулчихсан ийм үзүүлэлттэй байгаа юм.

Бид нар хөнгөлөлттэй үнээр нь ард иргэдийг шахмал түлшээр хангаж байгаа. 1 шуудай шахмал түлшийг 3750 төгрөгөөр борлуулж байна. Ингээд 650 цэгээр үйл ажиллагаагаа явуулаад борлуулалтаа хийгээд явж байна. Өнөөдрийн байдлаар 2 сая тонн шахмал түлшээ үйлдвэрлэж борлуулчихаад байж байгаа ийм компани байна.

Айл өрхөд ямар хэмнэлт үүсгээд байгаа юм. Бид нарын чанараас болон үнийн хөнгөлөлтөөс айл өрхөд ямар хэмнэлт үүсээд байгаа гэдгийг энэ слайдыг харуулсан байгаа. Түүхий нүүрс бол 1 галлагаагаар нэг 4-5 цаг болдог бол шахмал түлшийг хэрэглэснээр нөгөө 7-8 цагийн ийм шаталттай байж байгаа. Эндээс харахад нэг айл дунджаар өвлөө давахад 4 тонн түүхий нүүрс хэрэглэдэг байсан бол одоо шахмал түлшний хэрэглээнд орсноор 2,8 тонноор өвлийг давдаг ийм үзүүлэлтүүд тооцоо судалгаагаар гарсан байгаа.

Ингээд түүхий нүүрстэй харьцуулбал бид нар энэ хэмнэлтээсээ яаж байна гэхээр 1 өрх айлд нэг 500 мянган төгрөг, 500-600 мянган төгрөгийн хэмнэлтийг бий болгож чадаж байна. Ингээд нийслэлийн 200 мянган айл өрхдөө жилийнхээ тооцоогоор авч үзвэл 100 гаран тэрбум төгрөгийн хэмнэлтийг айл өрхдөө өгч байна. Ингээд нийт 5 жилийн хугацаанд бид нар айл өрхүүддээ хэдэн төгрөгийн хэмнэлт үзүүлсэн бэ гэдгийг энэ дээр харуулсан байгаа. 424,6 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлтийг бий болгож үзүүлсэн байна гэсэн үг ээ.

Манай компани 3 үйлдвэртэй байгаа. Төвийн үйлдвэр, Баруун үйлдвэр, Зүүн үйлдвэр. Ингээд энд хүчин чадлын техникийн ТЭЗҮ-ийн хүчин чадлаар бол Баруун үйлдвэр 600 мянга, Зүүн үйлдвэр 600 мянга, Төвийн үйлдвэр маань 200

мянгын хүчин чадалтай. Ийм суурилагдсан хүчин чадал нь ийм байгаа.

Бид бүхэн 2021 оны байдлаар Баруун үйлдвэр маань нийт ачааллын 78,6 хувийг 21 онд авч явж байсан. Төвийн үйлдвэр 7,6, Зүүн үйлдвэр 13,9 хувь 21 онд авч байсан. Үүнийг техникийн шинэчлэл, тохируулгыг хийсний үндсэн дээр ер нь бол цаашидаа Баруун үйлдвэрээ үе шаттайгаар бууруулаад зогсооё. Ер нь Төвийн үйлдвэр болон Зүүн үйлдвэр дээрээ ачаалал аваад явъя гэсэн ийм зорилго агуулж засвар үйлчилгээ шинэчлэлийн ажлууд хийж байгаа учраас ийм үр дүнд хүрээд байна.

24 оны 1 сараас ер нь Баруун үйлдвэрээ зогсоохоор төлөвлөн ажиллаж байна.

Бид бүхнийг ер нь 22 оны эхэнд бид ямар байдалтай байсан юм бэ гэдгийг энэ дээр ингээд харуулсан байгаа юм. Ер нь түрүүнд хэлсэн нийт ачааллын 76 хувь ихэнхийг нь Баруун үйлдвэр авч явж байсан. Ямар байсан юм бэ гэхээр нийтдээ 19 шугам ажиллаж байсан. Төслийн хүчин чадалтай аль аль үйлдвэрүүд маань хөрс хүрээгүй. Жишээлбэл Баруун үйлдвэр цагийн хүчин чадал нь 15 тонн байсан бол яг бодит байдал дээр 12 байсан. Төвийн үйлдвэр маань цагийн хүчин чадал 10 тонн байсан. Үүнийг энэ гүйцэтгэлээр яг бодит байдлаар 4,4-тэй байсан. Зүүн үйлдвэр бүр түүнээс бага, цагийн хүчин чадал 30 байсан боловч яг бодит байдал дээр 4,3 тонн ийм хүчин чадлаар ажиллаж явсан. Үүнийг бол бид бүхэн сайжруулалт хийсэн. Сайжруулалт хийснийхээ дараа ямар үр дүнд хүрсэн бэ, ингээд энд ингээд харуулж байна.

Төвийн үйлдвэрийн үйл ажиллагааг бид бүхэн 2,5 дахин хүчин чадлыг нэмсэн байгаа. Зүүн үйлдвэр дээр хэд хэдэн шинэчлэлийн ажлууд хийсэн. Цаашидаа ч гэсэн Зүүн үйлдвэрийг шинэчилж байгаа. Энд үүний хүрээнд нийт цагийн хүчин чадал 25 болохоор ийм

төлөвлөж байгаа. Ер нь бид бүхэн цөөхөн шугамаар бүтээмжтэй ажиллахаар зорьж ажиллаж байгаа. 2021 онд 19 шугам, 22 онд 13 шугамаар ажилласан, 23 оны өнөөдрийн байдлаар бид нар 10 шугамаар ажиллаж байна. Цаашид бид бүхэн нэг 4-5, 5-6 шугамаар ер нь энэ үйл ажиллагаагаа бүрэн аваад явах бололцоотой. Ийм тооцоо судалгаа төлөвлөлтийн ажлууд хийгээд явж байна, засвар үйлчилгээнд.

Техникийн шинэчлэл хийх зайлшгүй шаардлага нь юу юм бэ гэж. Бид бүхэн энэ хорогдол нэлээн их гардаг. Нэг ёсны дахин дахин шугамуудаараа үйл ажиллагаагаа явуулж байж энэ үр дүнд хүрч байна гэсэн үг. Нийтдээ нэг 600 мянган тонны хүчин чадлаар ажиллахад бид нарын хорогдлын хувь өндөр байх тусмаа бид нарын шугамаараа дамжуулах үйлдвэрлэлийн хэмжээ нэлээн ихсээд байдаг ийм тооцоо байж байдаг юм. Яагаад ингээд Зүүн үйлдвэрийн хүчин чадал ТЭЗҮ-нийхээ хүчин чадалд хүрэхгүй байгаа юм бэ гэдэг шалтгаануудыг нэлээн тодорхой тусгасан байгаа. Энэ дээр бид нар цаашидаа Зүүн үйлдвэр дээр ямар арга хэмжээ авах авах вэ гэхээр хүчин чадлыг нэмэгдүүлээд цөөхөн шугамаар энэ ажиллуулах системийг бий болгоод дээрээс нь автоматжуулалт зайлшгүй хийх шаардлагатай байгаа юм. Энэ автоматжуулалтын схемийг ингээд яагаад бүх дамжлага дээр автоматжуулалт хийлгэснээр ажилчдын эрүүл мэнд болон бүтээмжийг сайжруулахаар тооцоолж үйл ажиллагаагаа хийж байна.

Ер нь цаашидын зорилго бид нарт энэ үйлдвэрүүд дээр ямар арга хэмжээ авч ажиллах юм бэ гэхээр ер нь барьцалдуулагчаа дотооддоо үйлдвэрлэе, нүүрс нүүрсэн бүтээгдэхүүн асаагчийн технологийг оруулж ирж асаагчийн нэвтрүүлье. Үндсэн түүхий эдийг хагас кокс руу шилжүүлбэл, шилжүүлэхийн тулд хагас коксын үйлдвэр бас барих шаардлагатай гэсэн ийм концепц юу зорилт тавьж байгаа.

4 дүгээрт нь, механик цех үйлдвэрийн дэргэд механик цех шинээр барих шаардлагатай байна. Дээрээс нь шуудайны үйлдвэрийг өөрсдөө барьж ажиллахаар төлөвлөж байна.

Шахмал түлиний шинэ стандарттай болсон. Дээрээс нь барьцалдуулахад тавигдах шаардлагыг журамлаж өгсөн байгаа. 2023 оны 2 сараас эхлээд бид бүхэн дотоод өөрсдөдөө ийм лаборатори байгуулж ажилласан байгаа. Ингээд нийт бид бүхэн хяналт тавьдаг бүтээгдэхүүн болон бүтээгдэхүүнд орж байгаа түүхий эдэд хяналт тавих зорилгоор итгэмжлэгдсэн лабораториудтай хамтран ажилладаг. Энэ дүгээрт нь Хими технологийн хүрээлэн, Ашигт малтмалын газрын лаборатори, Эс Жи Эс Монголиа гээд ОУБ байгаа. Энэ нь байгаа. Дулаан Техник үйлдвэрийн технологийн хүрээлэн, Нийслэлийн агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газар гэсэн ийм лабораториудаар байнгын хяналт шинжилгээнүүдээ хийгээд хөндлөнгөөс хийгээд явж байдаг юм.

Энэ Багануурын нүүрс болон бид бүхний хэрэглэж байгаа Митлингийн яг чанарын үзүүлэлт ямар юм бэ гэдгийг энд ингээд харуулсан байна. Энэ дээр хүхрийн хувьд бараг 2 дахин шахуу ийм бага байгаа, биш дэгдэмхийний хувьд. Хамгийн гол юм чинь энэ утааны үүсвэр бол дэгдэмхий байгаа. Илчлэгийн хувьд Багануурын нүүрстэй харьцуулбал хамаагүй өндөр ийм үзүүлэлттэй байгаа. Түрүүчийн дурдсан нөгөө хэмнэлт маань эндээс нэлээн гарч ирж байгаа харагддаг юм.

Энэ олон улсын стандарт манай стандарттай ер нь ямархуу байдалтай байгаа вэ? Энэ шахмал түлиний гэдгийг ингээд зэрэгцүүлж харуулсан байгаа. Орос улсын стандарт бол хүхрийн хувьд 0,5-аас доош байгаа. Хятад улсын стандарт 1-ээс доошоо буюу одоо яг манай энэ хүхрийн агууламж манай энэ

мөрдөгдөж байгаа стандарттай ойролцоо яг нэг тоонд байж байгаа.

Дэгдэмхийний хувьд Хятад улсын дэгдэмхийгийн стандарт манай байгаа стандарт болон манай яг өнөөдрийн гарч байгаа мийдлингийн юунаас бага. Энэ Оросын холбооны стандарттай дэгдэмхий адилхан явж байгаа ийм үзүүлэлттэй байгаа юм.

Бид бүхэн энэ хүхрийг бууруулах чиглэлээр манай инженерүүд доломит буюу кальцийн магнийн агуулсан эм барьцалдуулагчийг шинээр нэвтрүүлэн 2022 оноос эхлээд үйлдвэрийн үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлээд явж байна. Энэ доломит ямар үр дүнд хүрч байгаа юм бэ гэхээр 1 дүгээрт нь, хүхрийн агуулгыг 20-25 хувиар буурч байна. Дээрээс нь дотооддоо үйлдвэрлэж байгаа учраас өртгийг тодорхой хэмжээгээр ингээд бууруулаад явж байгаа юм. Энэ доломиттой барьцалдуулагчийг нэвтрүүлэхэд бид бүхэн энэ олон газруудын дүгнэлтийг авсан байгаа. Нийслэлийн агаар орчны бохирдлын газрын дүгнэлт, МХГ-ын дүгнэлт, Нийгмийн ЭМТ-ийн дүгнэлт, Хими технологийн хүрээлэнгийн дүгнэлтийг авч, тэгж байж бид бүхэн энэ үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлсэн байгаа.

Ер нь барьцаддуулагч гэж ер нь юу юм бэ, энэ дотор юу агуулагддаг юм бэ гэдгийг энэ слайд дээр харуулсан байна. Барьцалдуулагч бол 2 төрлөөр байгаа. Цардуул суурьтай, целлоит суурьтай гэсэн ийм 2 байж байгаа. Тэгээд дүүргэгч бодис гэсэн ийм байгаа. Манай доломит гэж сая ярьсан, энэ бол целлоит суурьтай тэгээд шохойн чулууны холимог энэ дүүргэгч материал нь шохойн чулуу байгаа. Энэ тийм учраас хүхрийг бууруулж байгаа ийм байгаа.

Импортоор авч байгаа барьцалдуулагч бол цардуул суурьтай. Энэ бол эрдэнэ шишийн цардуул байдаг. Тэгээд дүүргэгч материал нь бентонит

гээд шаварлаг ийм бүтээгдэхүүн байж байгаа.

Шахмал түлиний цаашидын чанарыг сайжруулах чиглэлээр Агаар орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо, ЭХЯ, Тавантолгой түли хамтарсан ажлын хэсэг байгуулж хэд хэдэн удаагийн хагас коксын түли боловсруулах туршилтуудыг хийсэн. Энэ дээр хагас коксыг 100 хувь хольсон, 30 хувь хольсон, 70 хувь хольсон. Тэгээд 6 газраар лабораторийн шинжилгээ хийсэн. Тэгэхэд хагас коксын шинжилгээний үр дүн их маш сайн гарсан. Яг өнөөдрийн митлингтэй харьцуулж харьцуулахад бүх үзүүлэлтүүд 2 дахин буурсан ийм үзүүлэлттэй ийм дүгнэлттэй гарсан байгаа.

Дээрээс нь бас энэ утаанд бас шинжилгээнүүд хийгдсэн байгаа. Энэ нийт тоосонцрын хэмжээ дүн 3 дахин буурсан ийм үзүүлэлт гарсан байгаа.

Цаашидаа бид нар уул нь энэ бүтээгдэхүүн дээрээ сайжруулалтуудыг хийсэн үйл ажиллагаанууд бас хийгээд явж байна. Энэ дээр бид бүхэн нийтдээ яг жилийн 540 мянган тонн түли үйлдвэрлэхээр төлөвлөж яг энэ хэмжээнд хийгээд ирсэн. Үүний хажуугаар бас 140 мянган тонн буюу түүхий нүүрс Багануурын нүүрсийг түлэхээр байж байгаа. Тэгэхээр энэ агаарын бохирдол бол энэ 140 мянган тонн түүхий нүүрс нэлээн өндөр хувь эзэлж байгаа байгаа.

Энэ түүхий нүүрс манай боловсруулсан нүүрсний бас нэг стандарт байгаа. Энэ 2-ыг харьцуулсан ийм үзүүлэлт байгаа.

Техник технологийн талаар энд ярья. Сая би түрүүнд яасан, Төвийн үйлдвэрээ 2,5 дахин хүчин чадлыг нэмсэн байна. Одоо хийж байгаа ажил Зүүн үйлдвэр дээрээ бүтээл сайжруулах үүднээс 3 дугаар цехийн 1, 2 шугамыг 2,5 дахин нэмэгдүүлэх шаардлагатай байгаа.

Үүний үйл ажиллагаа сайжруулах үйл ажиллагаа нэг 60 хувьтай явж байна. Цаашидаа бол бид нар 24 оны 01 сараас Баруун үйлдвэрээ зогсооно оо. Үүнийг агуулах, засвар, механикийн цех хэлбэрээр ашиглаад явна.

Санхүү, эдийн засгийн үзүүлэлтийг энд харуулсан байна. Нийтдээ яг энэ 5 жилийн хугацаанд 212,1 тэрбум төгрөгийн борлуулалтын орлого олсон байна. Эрдэнэс тавантолгой компаниас санхүүждэг. Нийтдээ эхний хагас жилийн байдлаар 5 жилийн хугацаанд 88,8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хүлээж авсан ийм үзүүлэлттэй байна. Тийм 888.

Хуримтлагдсан алдагдал эхний энэ 5 жилийн байдлаар 557,6 тэрбум төгрөгийн алдагдлыг хүлээгээд явж байна. Ингээд харахад бид нарын зардал ер нь юунд зарцуулагдаад байгаа юм бэ? Ихэнх нь юу юм байдаг юм бэ гэхээр. Нийт зардлын 47 хувийг түүхий эд материал эзэлдэг, хөдөлмөрийн зардал 26 хувийг эзэлдэг. Тэгээд бусад зардлууд ингээд ийм тодорхой хувиудыг эзлээд явж байна.

Ингэхээр нийтдээ бид бүхэн 271,6 тэрбум төгрөгийн хөрөнгөтэй байна. Эндээс эргэлтийн хөрөнгө 107, эргэлтийн бус буюу үндсэн хөрөнгө 264 тэрбум төгрөгийн хөрөнгөтэй ийм компани байна.

Энэ агаарын бохирдол энэ утаа түлиний асуудлыг ярихад бас нэг давхар энэ түлиний зуухны асуудлыг бас ярихгүй байж болохгүй байна. Ингээд нийтдээ бол нийт айл өрхийн судалгаа гарсан 190, бараг 200 мянган айл өрх байгаа. Энэ дээр манай компани судалгаа хийхэд нийтдээ энэ судалгаанд нь 182000, нэг 91 хувийг нь оролцуулсан ийм судалгаа хийсэн байгаа. Ингээд зуухны чанар болон цаашид ашиглах хэмжээнд юу ямархуу байна гэдгийг энэ дээр харуулсан байгаа. Энд бол нийт зуух хэрэглэдэг айлуудын 63 хувь нь цаашид

хэрэглэх шаардлага хангахгүй байна аа гэсэн ийм тоо баримт гарсан байгаа. Ингээд цаашидаа бид нарт ер нь юу юу руу шилжиж яаж явах юм бэ гэдгийг энд ингээд харуулсан байгаа. Ер нь бол цаашидаа шахмал түлшний үйлдвэрийг үе шаттайгаар бууруулаад, нөгөө талдаа орон сууцжуулах, төвийн дулаанд холбох, зуух сайжруулах цахилгаан хийн болон зуухыг ашиглуулах, хэсэгчлэн дэд бүтцэд холбох гэх мэтийн тэгээд хагас коксын түлшээр яах гэх мэтийн үйл ажиллагаанууд хийхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

Товчхондоо нэг иймэрхүү байна.

Т.Энхтүвшин: Мэдээлэл өгсөнд баярлалаа.

Мэдээлэлтэй холбогдуулаад асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгнө үү. Батлут гишүүнээр тасаллаа. Батжаргал гишүүн. Батжаргал гишүүний микрофоныг өгөөрэй.

Ж.Батжаргал: Баярлалаа. Тэгэхээр Тавантолгой түлш компанийн үйл ажиллагааны мэдээллийг сонсож байна. Бид хэд суурилагдсан хүчин чадал 1,4 сая тонн байгаад байдаг. Тэгээд нэг 550, 60 орчим мянган тонныг үйлдвэрлээд байгаа юм уу гэмээр мэдээлэл гарч ирээд байдаг. Тэгэхээр зэрэг хүчин чадал ашиглалт чинь ийм бага байхаар үр өгөөжийн асуудал ер нь яаж гарах юм бэ, 1.

2 дугаарт, 1 тонн сайжруулсан түлшний чинь өөрийн өртөг ер нь ямар үнэтэй гараад байгаа юм бэ? Бид хэдий хэмжээний өртөг үнээр борлуулаад байгаа юм бэ гэдэг асуудал байна.

3 дахь асуудал, яах вэ энэ түлшний чанар энэ агаарын бохирдолтой нь уяхаар зэрэг нэлээн олон үзүүлэлтүүд гардаг байх, би тэгж бодож байна. Тэгэхээр зэрэг бид хэд маань ер нь утаагаар үзүүлэлтээ дүгнээд байх шиг байна гэж. Гэтэл цаана нь түлш дотор

агуулагдаж байгаа хүнд элементүүд гэдэг юм уу энэ юмнууд нь ер нь тэр зохистой байх ёстой түвшиндээ байж чадаж байгаа юм уу? Хүлээн зөвшөөрөгдсөн хэмжээндээ гэж. Энэ ер нь ямархуу үзүүлэлт гараад байна?

Коксожсон нүүрсээр цаашид түлшний бүтцээ сайжруулчих тухай мэдээлэл яваад байх шиг байх юм. Нийслэлийн шинэ Засаг дарга чинь бид нар лабораторидоо очоод Зүүн үйлдвэр дээрээ үзлээ. Митлингээс коксожсон нүүрс ерөөсөө ялгаагүй юм байна. Ийм түлшний сайжруулалт хийхгүй. Валют гадагшаа гаргадаг тийм юм байхгүй гээд хэлчихсэн юм шүү дээ. Тэгээд энэ бодлогууд чинь юу гэж хоорондоо уялдах юм бэ. Би яг тэгээд л хэлчихлээ л гэж ойлгосон. Лабораториор үзээд хоёуланг нь түлээд гарч байгаа утаанд нь шинжилгээ хийгээд үзэхээр зэрэг энэ агаарын бохирдолд нөлөө үзүүлэхгүй юм байна гэдэг ийм юм ярьчихсан шүү.

Тэгээд наад коксожсон нүүрсний чинь өөрийн өртөг митлин 2-ын чинь өөрийн юу өртөг нь ямар үнэтэй, зөрөөтэй байгаад байгаа юм гэдэг асуудал байна.

Тэгээд ер нь юмнуудаа их л тодорхой л болгомоор байна л даа. Энэ чинь 5 жил хэрээтэй ажиллацгаасан. Одоо болтол хэдүүлээ барьцалдуулагчийнхаа учрыг ч нарийн олсон ч юм уу, үгүй ч юм уу. Энэ Налайх гэдэг юм уу, Багануурын нүүрс дээр түшиглэсэн сайжруулсан түлш хийх тэр митлинг авчраад түлш хийх 2-ын хоорондын чанарын зөрөө, агаар орчны бохирдолд үзүүлэх зөрөө, өртөг үнийн зөрөө гэсэн харьцуулсан тооцооллууд судалгаанууд байна уу? Тийм хийсэн хөгжүүлэлтүүд байна уу? Түүнийг нэг үзмээр байна.

Үгүй ээ, тэгээд улс хөрөнгө гаргаад гэдэг юм уу нэг өөртөө хамааралгүй шахуу асуудлаар нэг компани энэ ард түмний хөрөнгийг нэг

компани руу шилжүүлж өгчхөөд тэгээд тэр байгуулсан компани нь хүчин чадал, ашиглалт ийм хэлбэртэй байгаад байхаар зэрэг энэ улс орны чинь тавьж байгаа зорилт хангагдах юм уу. Энэ чинь аймгийн төвүүд чинь Улаанбаатараасаа бараг доор шахуу утаатай байгаад байгаа шүү дээ. Тэгээд яагаад энэ хажууд нь байж байгаа Төв аймгийг ч гэдэг юм уу, энэ хойд Дарханыг ч гэдэг юм уу сайжруулсан түлшээр бид хангаж болохгүй байгаад байгаа юм. Нэгэнтээ л энэ түүхий нүүрс хүний эрүүл мэндэд хорттой, агаар орчинд бохирдолтой байна аа гэж үзээд л улс орон бодлогоор тодорхой хэмжээний хөрөнгө санхүү гаргаад, алдагдал хүлээгээд ч болтугай түлш үйлдвэрлээд байгаа юм бол яагаад энэ ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Минут нэмэх үү? Ажлын хэсэг Даваацэрэн дарга. Ажлын хэсгийн 3 номерын микрофон өгөөрэй.

Ц.Даваацэрэн: Та бүхний энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая. Тэгээд ер нь ТЭЗҮ-ээрээ Баруун үйлдвэр 600 мянга, Зүүн үйлдвэр 600 мянга, Тэц-2 компанийн хашаан дотор байж байгаа манай Төвийн үйлдвэр гэж нэрлэж байгаа энэ үйлдвэр маань 200 мянган тонны хүчин чадалтай ТЭЗҮ-ээрээ. Бодит амьдрал дээр тийм биш байгаа. 3 үйлдвэр гурвуулаа нийлээд л бид нар бүх хүчин чадлаараа ажиллаад нэг 550, 60 мянган тонныг л яг хийж байгаа. Тэгэхдээ энэнээсээ хэрвээ их хүчин чадлаараа бид нар сая 400-г хийх юм бол ойрын хот аймгуудыг бүрэн хангачихаар л л даа. Гэхдээ энэ тухайн үедээ энэ ковид гээд л нөгөө зах зээлийн нөхцөл байдлууд хүндрээд яг ийм орчин үеийн автоматжсан сайхан үйлдвэр бид нар авч чадаагүй. Зүүн бүсийн үйлдвэр бараг автоматжсан үйлдвэр болно гэж яриад тэгээд тухайн үеийн цаг нөхцөл байдал нөлөөлсөн байлгүй л гэж ингэж боддог. Тэгээд өнөөдөр яг бодит хүчин чадал 560 мянга байна. Тэгэхээр яах вэ, бид нар өнөөдөр тавьж байгаа нэг хамгийн хүндрэлтэй асуудал бол Баруун бүсийн

үйлдвэр маань өөрөө орчны бохирдол хүндтэй, ажлын нөхцөл маш хүнд, маш их тоосжилттой. Яг ихэнх ажиллагаа нь гар ажиллагаа хүний зүгээр механик автомат биш, механик ийм хяналттай, системтэй, ийм л үйлдвэр болчихсон.

Тэгээд тэр утгаараа тэгээд Мэргэжлийн хяналтаас ч үзээд тэр, СХД-ийн Мэргэжлийн хяналт, Их Хурлын гишүүд бүгдээрээ оролцоод л ажлын хэсэг байгуулаад ер нь Баруун бүсийн үйлдвэрээ та нар зогс оо. Энэ үйлдвэрээ зүүн тийш нь нүүлгэ ээ гэдэг ийм л шаардлага тавиад ирсэн. Тэгээд баруун бүсийн үйлдвэрийг зогсоочихоор зүгээр Зүүн бүсийн үйлдвэр нь өөрөө энэ хэрэгцээг хангаж чадахуйц ийм түвшинд хүрч ажиллаж, техникийн нөхцөл байдлууд нь биш байсан учраас Баруун бүсийн үйлдвэрийг өнөөдрийг хүртэл бид нар зогсоож чадахгүй байгаа. Гэхдээ энэ өвөл Баруун бүсийн үйлдвэр дээр байдаг 10 шугам байсан. Анхнаас дээрээ суурилагдсан. Үүнийг бол бид нар 5-ыг нь ажиллаад, 5-ыг нь зогсооно оо гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй ажиллаж байна. Ер нь он гараад хийх юм бол энэ Баруун бүсийн үйлдвэрийг бүрэн зогсоож ирэх жил Зүүн бүсийн үйлдвэр, Төвийн үйлдвэр 2 дээрээ бүх хэрэгцээтэй шахмал түлшээ хийнэ ээ гэж ингэж явж байгаа.

Зүүн бүсийн үйлдвэр яагаад ингээд ийм 600 мянган тонны хүчин чадалтай гэж анх суурилагдсан хүчин чадалтай гээд хийчхээд өнөөдөр чадахгүй байна аа гэхээрээ зэрэг анх технологийн сонголтлоо зөв хийж чадаагүй. Солонгос улсад уурын хатаалгатай ийм системийг үйлдвэрийг манайх захиалаад авсан юм байна лээ. Тэгээд уур гэдэг чинь болохоор өөрөө чийг шүү дээ. Усыг л уур болгож байж, үүгээрээ нөгөө халуун температураар нь хатаадаг ийм технологи байгаа юм. Гэтэл өнөөдөр нь манайд уураар хатаах биш уур нь эргээд чийг болоод өвлийн хүйтэнд -30 градус хүрээд ирэхээр нь зэрэг нөгөө уур маань буцаагаад өөрөө чийг өгөөд түлшээ хөлдөөгөөд хатаах биш бүр ийм хөлдүү

болгоод ингээд чийгийн температур маш өндөр, чийгийн хэмжээ маш өндөр гараад ингээд байсан.

Тэгэхээр энэ дээр авсан үйлдвэрээ бид нар шат дараатайгаар энэ хатаах системийг нь солиод явж байна. Гэхдээ хатаах системийг нь солихдоо 21 онд Си Эм Пи гэж компанитай энэ Зүүн бүсийн үйлдвэрийн хатаах төхөөрөмжүүдийг шинэчилье, технологи шинэчилье ээ гээд гэрээ хийгээд авсан маань Си Эм Пи компани нь Хятадын хамгийн хоцрогдсон хүчин чадал муутай ийм хатаах төхөөрөмжүүдийг оруулж ирж угсарсан. Энэ нь Зүүн бүсийн үйлдвэрийн ТЭЗҮ-ээрээ 30 цаг тонн ийм хүчин чадалтай ажиллах ёстой байтал бодит амьдрал дээрээ 4,4 цагаар ажилласан гээд түрүүний танилцуулга дээр гарсан шүү дээ. Тэгээд энэ нөгөө Хятадын хатаах төхөөрөмжүүдийг оруулж ирээд ингээд ажилласан ч гэсэн 30 цагт тоннодоо биш дөнгөж 12 цаг тоннд л хүрч байна.

Тэгэхээр би энэ компанийн ажлыг аваад нэг жил гаран л болж байна. 22 оны 6 сарын 10-нд ирсэн. Миний ирээд ноцолдоод байгаа энэ Зүүн бүсийн үйлдвэрийн энэ хүчин чадлыг нь нэг нэмэгдүүлээд, Баруун бүсийн үйлдвэрийнх нь энэ орчны бохирдолтой хоцрогдсон тоног төхөөрөмжүүдийг нь үүнийг нь бүрэн зогсооё л гэсэн ийм л ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: 3 номерын микрофоныг нэмээд өгөөрэй, нэмээд хариулаадах. 3 номер

Ц.Даваацэрэн: Тэгээд энд бол дахиад энэ чинь бас тодорхой хэмжээний техник технологио сайжруулах, хөрөнгө оруулалт хийх ийм ажлуудыг шат дараатай хийгээд төлөвлөөд явж байгаа.

Өртөг зардлыг асуусан. Өнөөдөр манай шахмал түлшний өөрийн өртөг 458 мянган төгрөгөөр хийгдэж байгаа. 458 мянган төгрөгөөр хийгээд 150 мянган

төгрөгөөр зарж байгаа, борлуулалт. Тэгэхээр түрүүн энд бас өгөөжийг харсан. Ер нь бол түүхий нүүрс түлж байгаа байдал түүхий нүүрсний зах зээлийн үнэ нэг 200 мянга гарчихсан байна л даа. 1 тонн нь. Манайх бол 150 мянгаар л өгч байгаа. Тэгээд энэ үнэ бол нөгөө Үндэсний хороо Засгийн газраас өгсөн чиглэлийн дагуу энэ 150 мянган төгрөгөөр тогтвортой бариад ингээд явж байгаа. Үүний зөрөө алдагдал манай компанийн алдагдал болж хувирсан.

Энэ 880 тэрбум төгрөгийн өртэй, тийм. Хагас кокс асуусан. Хагас кокс бол хагас коксон түлш бол ноднин Хятадаас бас 1 мянган тонныг оруулж ирсэн. Түүнийг огт түлээгүй байгаа. Яагаад түлээгүй, хэрэглээгүй байгаа гэхээр нь зэрэг тэр орж ирсэн хагас коксон түлшний үнэ нь бараг 2 сая шахам төгрөгийн үнэтэй орж ирсэн. Тэгээд оптек гэрээгээр орж ирсэн учраас үүнийг АТГ шалгаж байгаа. Үнийн зөрөө асар өндөртэй, 2 сая төгрөгөөр аваад 150 мянган төгрөгөөр зарахаар зэрэг 100 тэрбум, сая 850 мянган төгрөгийн алдагдлын зөрөөг яаж бичих юм бэ, яаж орлогодох юм бэ гэдэг асуудлууд гарсан учраас үүнийг энэ мянган тонн хагас коксыг бол орлогод аваагүй, бүр орлогодоо ч аваагүй ээ. Бургастайгаар 400 тонныг тээж авчраад хашаандаа буулгасан, зүгээр 500 гаран тонн нь бол урд Гашуун сухайтын боомтын хил дээр байж байгаа, тийм. мянган тонн, 500 тонн. Уучлаарай тийм 500 тонн шүү. 400 тонн нь манай хашаанд байгаа, 500 тонн нь урд гаалийн хашаан дээр байгаа. Ингээд нийлээд мянган тонн л байгаа.

Энэ жил хагас коксыг урдаас авахдаа хагас коксон түлш биш хагас кокс нунтгаар нь авъя гэж Чойжилсүрэн сайд ингэж ЭХЯ дээр хийсэн туршилтаар хагас кокс нь нунтгаар орж ирнэ. Энэ нунтаг нь бол нунтгаар нь авахаар 950 мянган төгрөгөөр орж ирнэ. Тэгээд дээрээс нь манайх өөрсдийнхөө нөгөө техник тоног, төхөөрөмжийг өөрсдийн зардлаа шингээд ингээд 1 сая

200 орчим мянган төгрөгөөр хагас коксон түли хийгдэх юм аа гэж ингээж бид нар тооцож байсан. Тэгээд яах вэ, Нийслэл дээр энэ нөгөө хагас кокс импортоор авах шаардлагатай нөгөө мөнгө нь бонд нь босоогүй гэж ойлгож байгаа. Тэгээд энэ ажил одоохондоо зогссон гэж ингээж ойлгоно. Зүгээр, ер нь цаашидаа бид нар түлиний чанарыг сайжруулахын тулд ер нь хагас коксоор хийх нь бол ахицтай, илүү үр дүнтэй. Гэхдээ огт утаагүй түли биш угаасаа л нүүрс түлж байгаа учраас нүүрс дотор агуулагддаг дэгдэмхий хий, нүүрс дотор чинь ер нь маш олон элемент байдаг л даа. Азотын, хүхрийн олон нэгдлүүд байдаг. Тийм учраас энэ хагас шахмал түли дотор бол бас олон нэгдлүүд байдаг учраас энэ огт утаагүй түли нүүрсээр хийж байгаа тохиолдол болохгүй ээ. Иймэрхүү л асуудал байгаа. Тэгэхээр хагас коксоор хийхээрээ зэрэг гийн байж байгаа шахмал түли митлингээс түлж байгаа энэ үзүүлэлтээс дахиад 50 хувиар сайжирсан. Ийм л хагас коксон түли болно л гэж ингээж тооцож байгаа.

Тэгэхээр ер нь цаашидаа хагас коксын үйлдвэрлэлийг Монголд эх орондоо барьж, цаашидаа хагас коксоор шахмал түли хийх нь зүйтэй юм аа гэдэг дүгнэлтийг ЭХЯ дээр хийсэн. Ажлын хэсгийн дүгнэлтээр ингээж гарсан байж байгаа.

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүн нэмээд асууя. Батжаргал гишүүний микрофоныг өгөөрэй.

Ж.Батжаргал: Тийм, хэдүүлээ нэг хүндрэлтэй асуудал яриад, явж байгаа нийгмийнхээ өнөө суурь зарчим юмнаас нь холдоод явчхаж боломгүй л байна л даа. Монголд хагас коксожсон шахмал түлиний үйлдвэр хийе гээд нүүрсээ хагас коксжуулсан тэр нунтаг юм хийнэ гэхээр зэрэг дотоодынхоо юугаар хэдээр гарах юм, өрийн өртөг нь. Тэгээд бид хэдээр борлуулах юм гэдэг нэг асуудал байна.

2 дахь зүйл, энэ Багануур, Налайх дээр тулгуурласан тийм тооцоолол хийж харьцуулсан юмнууд байна уу? Үүн дээр би бүр нэг тов тодорхой хариулт авчихмаар байна.

Дараагийн зүйл ерөөсөө энэ Зүүн бүсийн үйлдвэр чинь яг одоо хэдүүлээ ингээд л шугам сайжруулаад л, технологио сайжруулаад л яваад л байя. Яг хүчин чадал нь хэд болох юм.

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүний микрофоныг 1 минут сунгаад өгөөрэй.

Ж.Батжаргал: 58 гэсэн тооцоо гаргаж ирсэн байна лээ та хэд. Тэгэхээр би 360-аас ер нь давж байгаа юм уу, үгүй юм уу гэмээр л ийм л юм л харагдах гээд байна шүү дээ. Тэгэхээр яг сайжруулаад хэдэн мянган тонн түли үйлдвэрлэх юм бэ? Улаанбаатар хотынхоо хэрэгцээг хэдүүлээ нэг жоохон тийм бүдүүн тооцоогоор гэдэг юм уу, томсгосон тооцоогоор л хараад байх шиг байна. 200 мянган айл өрх 2,8 гэдгээрээ үзээд л 560 гээд л үйлдвэрийнхээ хүчин чадлыг ч тэрүүндээ балансжуулж дуугараад л хэдүүлээ тэгээд л нэг юм яваад л байна л даа. Яг нарийндаа хэрэглээ хэд байгаа юм. Хэдэн мянган тонны хэрэглээ байгаад байгаа юм. Энд Улаанбаатар хотынх нэг ийм хэдэн зүйл дээр дахиад нэг тодруулчихмаар байх юм.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг. Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг өгөөрэй.

Ц.Даваацэрэн: Бид нарын зорьж байгаа зорилго бол энэ Зүүн бүсийн үйлдвэрийг л ТЭЗҮ-ийн хүчин чадалд нь хүргэх гээд зориод байгаа юм. Гэхдээ өнөөдрийн байж байгаа нөхцөл байдал одоо дахиад нөгөө хатаах системийг нь бүрэн өөрчилж байгаа учраас бид нар 600-даа арай хүрэхгүй байх. Тэгэхдээ төвийн юутайгаа нийлээд Төвийн үйлдвэр Тэц-2 хашаанд байж байгаа үйлдвэртэйгээ нийлээд бид нар максимум

800 мянган тонныг л хийнэ гэж тооцож байгаа.

Баруун бүсийн үйлдвэрийг бол бид нар цааш нь үргэлжлүүлээд энэ техник технологи шинэчлэл хийх шаардлагагүй ээ. Яагаад гэвэл тоног төхөөрөмжийн байдал нэлээн муудсан. Ер нь технологийн хувьд ч гэсэн автоматжуулалтын хувьд ингээд хоцорсон ажлын байрны нөхцөл байдал хүнд байгаа учраас Баруун бүсийн үйлдвэрлэл ер нь хаана гэж ингэж тооцож байгаа, ийм ч шаардлага тавиад байгаа юм. Тэгэхээр Баруун бүсийн үйлдвэр дээр юу байх вэ гэхээр нь зэрэг борлуулалтын цэг, нөөцийн хадгалалт, хамгаалалтын асуудлууд явагдана гэж ингэж тооцож байгаа. Тэндээ лаборатори, туршилтын шугам энэ тэр гээд ийм үйлдвэрүүдийг Баруун бүсийн үйлдвэр ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг нэмээд өгчих, гүйцээгээд хариулчих.

Ц.Даваацэрэн: Тийм, өнөөдөр байж байгаад Баруун бүсийн үйлдвэрээ зогсоогоод л Төвийн үйлдвэр, Зүүн үйлдвэрийнхээ хүчин чадлыг 800-д хүргэхийн төлөө л явж байгаа юм. Тэгэхдээ энэ дээр тодорхой үе шат дараатайгаар бас хатаах технологиудыг өөрчлөх нэмэгдүүлэх гэсэн ийм хөрөнгө оруулалтын цаг хугацаа шаардсан ажлууд байгаа. Энэ дээрээ ажиллаад явж байгаа.

Хагас коксын хувьд ер нь урьд нь хийсэн олон улсын судалгаанууд ч байна. Япон мэргэжилтнүүдийн Жайкагийн шугамаар эрс олдсон судалгаанууд байна. Ер нь Багануурын нүүрс дээр хагас коксын үйлдвэр барих боломжтой гэсэн ийм дүгнэлтүүд байгаа. Одоо ч Нийслэлийн Агаар бохирдлын тэмцэх газрын дэргэд энэ Жайкагийн шугамаар ирсэн мэргэжилтнүүд ажиллаж байгаа. Сая 1 нь буцаад явсан байх. Тэгэхдээ эд нарын өгсөн өгч байгаа зөвлөмжөөр

Багануурын нүүрс дээр хийвэл эдийн засгийн хувьд арай энэ нийслэлтэй ойрхон учраас хүрэн нүүрсээр хийсэн нь хамгийн боломжтой гэсэн ийм шинжилгээ ярьж байгаа. Энэ дээр үргэлжлүүлээд ТЭЗҮ боловсруулаад, судалгаанууд л хийгээд явж байгаа. Ер нь бол. Хагас коксыг Багануурт хийсэн тохиолдолд 1 тонн хагас коксын өөрийн өртөг нь ойролцоогоор нь 600 мянган төгрөгөөр гарах болов уу гэсэн урьдчилсан тооцоо хийчихсэн явж байгаа.

Т.Энхтүвшин: Улаанбаатар хотын хэрэгцээ хэд вэ гэж байна. Нийт хэрэгцээ. Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон өгөөрэй.

Ц.Даваацэрэн: Улаанбаатар хотын нийт хэрэгцээ 590-600 мянган тонн л гэж тооцож байгаа юм. Жилдээ. Тэгээд бодит хэрэглээг яах вэ, ингээд хараад ингээд шахаад үзэхээрээ зэрэг нэг 550-560 мянгыг бид нар борлуулсан байдаг. Ер нь тэгээд гэр хороололд хэрэглэгдэх чөлөөтэй тавьж өгөх юм бол нэг 600 мянга дотор л байх байх л гэж ингэж л бодож байгаа юм. Ер нь бид нар нормчлоод бас үүнийгээ араас нь хянаад явж байгаа л даа. Ер нь ойрын Дархан, Төв аймгуудад ингээд өгье гэхээрээ зэрэг энэ Улаанбаатар хотын хэрэглээгээ бид нар энэ үйлдвэр чинь өнөөдөртөө хангаж чадахгүй болчихоод байгаа юм. Ер нь техник технологи сайжруулаад тэр 800 мянган тоннодоо хүрчих юм бол ойрын Төв аймаг, Дархан, бусад суурин газруудад нийлүүлэх боломжтой болно л гэж ингэж л харж байгаа юм. Тийм.

Т.Энхтүвшин: Амартүвшин гишүүн асууя. Амартүвшин гишүүний микрофоныг өгөөрэй.

Г.Амартүвшин: Баярлалаа. Гишүүдэд энэ өдрийн өглөөний мэндийг дэвшүүлье. Ямар ч байсан нийслэлийн жилийн хэрэглээ нэг 540-600 мянган тонн гэсэн, тийм ээ. Энэ хэрэглээгээ хангах чадвартай хүчин чадалтай гэж

ойлгоод байгаа шүү дээ. Гэхдээ суурилсан хүчин чадал чинь сая гарчихсан юм байна шүү дээ. Тэгэхээр энэ хүчин чадлаа, энэ өртгөө жоохон багасгах, зардлаа танах, хэмнэх тийм горимд орсон нь дээр биш юм уу л гэж би хэлэх гээд байна л даа. Энэ чинь ер нь аливаа үйлдвэр нэг 65-70 хувийн хүчин чадлаа хэрэглээд л ашигтай ажиллах нөхцөл нь бүрдэнэ шүү дээ. Тэгэхээр энэ дээр ямар бодолтой байна?

2 дугаарт, танай үйлдвэрийн гаргаж байгаа сайжруулсан түлшний ер нь чанар хангалттай чанартай гарч байна гэж үзэж байгаа юу? MNS стандарттай нийцэж байна уу? Бусад улс орны стандарттай ингээд харьцуулахад ойролцоо ч юм шиг. Гэхдээ яг үр дүн нь бүтээгдэхүүний үр дүн нь яг тэгж гарч чадаж байна уу? Ноднин өвөл нэлээн угаартай, утаатай л бид нар өвөлжсөн дөө, хотод Улаанбаатарт. Тэгэхээр энэ жилийн төлөв ямар байна гэдгийг бас мэдмээр байна. Жилээс жилд чанар нь өөрчлөгдөөд байдаг юм шиг.

3 дугаар асуудал өртөгтэй, Батжаргал гишүүн бас асууна лээ. Ер нь ингэж харахад нөгөө 1 тонн сайжруулсан түлш үйлдвэрлэхэд 450 мянган төгрөгийн өртөгтэй гэж ойлгосон, тийм ээ. Борлуулж байгаа үнэ нь болохоор 150 мянга, өөрөөр хэлбэл энэ 300 мянган төгрөгийн алдагдалтай. Ингээд танай бас мэдээлэл дээр байна л даа. Нийт хуримтлагдсан алдагдал чинь нэг 558 тэрбум төгрөг. Өөрөөр хэлбэл бид нар энэ сүүлийн 5 жилд 558 тэрбум төгрөгийн өртгөөр юу, Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг харьцангуй сайжруулах энэ сайжруулсан түлшийг нэвтрүүлэх ажилд 558 тэрбумын өртөгтэй ийм арга хэмжээ авсан байна л гэж хэлэхээр байна л даа.

Тэгэхээр нөгөө талаас сайжруулсан түлш нь чухал зуухын чанар яг стандартад нийцсэн зуух чинь бас нөгөө 50 хувь нь болчхоод байгаа шүү дээ тийм ээ. Тэгээд танай судалгаагаар нийт нийслэлийн өрхүүдийн 63 хувь нь

болохоор стандарт, чанар, шаардлага хангахгүй зуух хэрэглэж байна гэж байна л даа. Өөрөөр хэлбэл энэ дундаж зуухын үнэ 300-450 мянга байна уу даа. тийм ээ. Ингээд бодоход нэг 28-30 тэрбумын өртөгтэй ийм асуудал байгаа байхгүй юу. Энэ 126 мянган зуухыг шаардлага хангах хэмжээнд аваачихын тулд ийм хэмжээний хөрөнгө шаардлагатай байна гэж хэлэх гээд байна л даа. Тэгэхээр цаашидаа бид нар ингээд жил болгон танай үйлдвэр алдагдлаа ингээд л энэ чинь л өссөн дүнгээр үргэлжлээд л нэмэгдээд л явна шүү дээ. Тэгэхээр энэ зуухыг зуухын тоог 1 дүгээрт, багасгах, 2 дугаарт, энэ чанарын шаардлага хангах зуухыг нэвтрүүлэх тал дээр ер нь мэдэхгүй ээ, танай үйлдвэр оролцох юм уу, үгүй юм уу? Оролцох ямар боломж байгаа юм? Баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг. Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг өгөөрэй.

Ц.Даваацэрэн: Өөрийн өртөг бууруулах чиглэлээр бид нар олон арга хэмжээ авах ёстой, энэ нөгөө юуг гарга даа. Өртөг юуны нөгөө ашигт үйлийн коэффициент дээр. Энэ слайд дээр юу үзүүлж байна гэхээр нь зэрэг ийм юм байгаа юм. Ер нь 600 мянган тонныг хамгийн арын баганад ингэж харагдаж байгаа. Манай ашигт үйлийн коэффициент ерөөсөө 60 хувьтай. Энэ үйлдвэр. Яагаад суурилагдсан хүчин чадалдаа хүрч чадахгүй байна гэхээр нь зэрэг энэ тоног төхөөрөмжүүдийн хоорондын уялдаа автоматжуулж чадаагүй, хооронд нь уялдааг зөв зохицуулж чадаагүй учраас яг ийм байдалтай, тэгээд 60 хувьтай байхаар нь зэрэг өөрөөр хэлбэл 600 мянган тонн шахмал түлш эцсийн бүтээгдэхүүн гаргахын тулд бараг сая 700 мянган тонныг ингээд дамжлагаараа буцаж ингэж нунтаг болоод өөрөөр хэлбэл 60 хувийн ашигтай гэдэг чинь 40 хувийн алдагдалтай гэсэн үг. Энэ алдагдаж байгаа 40 хувь чинь буцаж шугам руугаа орсоор байж байгаад ингээд өөрөөр

хэлбэл шугаман дээгүүр дамжсан тоог нь үзэхэд сая 700 мянгыг шугаман дээгүүрээ дамжуулж байж, 600 мянган тонн ийм шахмал түли гарч байгаа байхгүй юу.

Тэгэхээр энэ нөгөө ТЭЗҮ-ээрээ анхныхаараа бүх үйлдвэр яг тэр дагуу баригдаж чадаагүй учраас л өнөөдөр ийм байдалд хүрч байна. Тонго төхөөрөмжийн сонголтууд бас их буруу, хатаах төхөөрөмжүүдийн технологийн сонголт энд анхнаасаа буруу явчихсан учраас л өнөөдөр бид нар энэ нэг байдалд хүрчхээд байгаа юм. Тэгэхээрээ зэрэг энэ цаашаа өөрөө өртөг зардлыг бууруулъя гэвэл бид нар энэ шугам дамжлагуудынхаа өөрөө өртөг юуг ашигт үйлийн коэффициентыг нэмэгдүүлж байж, 600 мянган тонныг гаргахын тулд 90 хувь дээр ч юм уу, 80 хувьдаа ингэж хүргэх юм бол нэг 700000-ыг л дамжлагаар оруулаад, 600 мянга гаргачихдаг байх юм бол өөрөө өртөг зардал бууруулна. Тонго төхөөрөмжийн автоматжуулалт явагдаагүй учраас манай үйлдвэр 3 мянган хүнтэй ажиллаж байна. Яг манай үйлдвэртэй ижилхэн ийм 600 мянган тонны хүчин чадалтай үйлдвэр өнөөдөр Хятадад нэг 300 гаруй хүнтэй л ажиллаж байна шүү дээ. Тэгэхээр нь зэрэг бид нар анхнаасаа нөгөө техник технологийн сонголтгоо, автоматжуулалтаа хийж чадаагүй учраас өнөөдөр нэг ийм байдалд тулчихаад ингээд явж байгаа юм.

Чанартай холбоотой асуудлаар манай технологийн инженер нэг энэ нэг стандарттай холбоотой нэг тайлбарлаадаг даа. Ер нь бол бид нар батлагдсан MNS 56 79 гэсэн стандартын үзүүлэлт дотроо бүх зүйл явж байгаа. Олон улсад тавигддаг шаардлагууд энэ гээд энэ судалгаа юмнууд хийгдээд явж байгаа. Өнөөдөр бол ямар нэгэн хүнд ортой элементүүд өнөөдөр стандартаас давсан, хүлээн зөвшөөрөгдсөн үзүүлэлтээс давсан зүйл байхгүй. Зүгээр Багануурын нүүрс буюу хүрэн нүүрс түлж байх үеийн агаарт

цацагддаг хүхэрлэг хий бол энэ митлинг дээр нэмэгдчихсэн байгаа. Арай илүү байдаг митлинг дээр.

Тэгээд үндсэндээ бид нар нэг зүйлийг ойлгох хэрэгтэй. Ер нь хүрэн нүүрс түлдэг юу ч хамаагүй түлдэг байсан бол одоо ганцхан Тавантолгойн Энержи ресурсийн баяжуулах үйлдвэрээс гарсан, угаасан завсрын бүтээгдэхүүнийг л түлж байгаа. Барьцалдуулагч хийгээд авчирч нунтаглаад. Ер нь манай үйлдвэрийн технологи маш энгийн шүү дээ. Долоохон дамжлагатай. Митлингээ авчирлаа, шигшлээ, нунтаглалаа, түүнийгээ холилоо, хэвлэлээ, хатаах руу гаргаад тэгээд савлаж байгаа. Ерөөсөө ийм долоохон дамжлага дээр л манай үйлдвэр явж байгаа. Харахад маш энгийн юм шиг боловч масс үйлдвэрлэл явахаар нь зэрэг жсоохон алдаа л гарвал ерөөсөө маш их хэмжээний алдагдал болж хувираад ингээд явдаг учраас технологийн хувьд энгийн юм шиг боловч маш өндөр шаардлага тавьж ингэж явдаг юм.

Технологийн инженер танилцуулга.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофоныг өгөөрэй.

Та бүхэндээ өглөөний мэнд хүргэе. Тавантолгой түли компанийн Технологийн бодлогын хэлтсийн дарга Өлзийбат байна.

Түрүүний асуулт 2 асуулт давтагдлаа. Энэ дээр нэг давхар хариулчихъя. Батжаргал гишүүн болон Амартүвшин гишүүний асуулт. Сайжруулсан шахмал түлиний чанар, стандарт. Митлинг болон түүхий нүүрсний ялгаа яг юундаа байгаа юм бэ гээд. Митлинг бид нар Тавантолгой түли компани үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн 5 жилийн хугацаанд Энержи ресурсийн угааж баяжуулсан нүүрсний завсрын бүтээгдэхүүнийг ашиглаад ирж байгаа юм. 5 жилийн хугацаанд бид нар

түүхий эдээ солиогүй ээ гэж хэлж ойлгож болно.

Тэгэхээр бид нар түүхий нүүрс түлж байх үед ямар утаатай байсан, одоо сайжруулсан шахмал түли түлээд ямар утаатай болж байгаа гэдгийг ерөнхийдөө стандартын дүнгээс эхлээд харуулъя. Энэ слайд дээр болохоор зэрэг бид нарын хэлж занхсан түүхий нүүрс буюу Багануурын нүүрсний стандартыг тэр MNS 3818 гэсэн стандартаар харуулж байгаа юм. Багануурын нүүрс чийгийн агууламж маш өндөр 37-40 хувийн өндөр чийгтэй. Дэгдэмхий бодис нь 40-45 хувийн өндөр дэгдэмхийтэй байж байгаа юм. Тэгвэл бид нарын хэрэглэж байгаа эрчим хүчний нүүрс буюу митлинг маань чийг нь маш бага, 10-аас доош хувьтай 6 хувиас бага, дэгдэмхий бодисын гарц нь мөн 26. Ер нь манай өнөөдрийн хэрэглэж байгаа митлингээр бол нэг 22 хувьтай байгаа. Тэгэхээр үндсэндээ бид нарын стандарт нөгөө чанарын ялгаа гээд байгаа энэ дээр ерөнхийдөө харагдаж байгаа юм. Утааны ялгарал 2 дахин буурсан.

Мөн шаталтын явцад ялгардаг бид нар уугуулалт үүсгэдэг нөгөө чийг ийм бага байгаа учраас 2 нүүрсний чанарын ялгаа энэ дээр ингэж харагдаж байгаа юм.

Сайжруулсан шахмал түлиний стандарт 5679 дээр болохоор зэрэг арай нөгөө саяын эрчим хүчний нүүрсний стандартыг сайжруулж өгсөн байдаг. Энэ дээр нөгөө дэгдэмхий бодис сая эрчим хүчний нүүрснээсээ 22 буюу 5 функтээр буурч өгсөн байгаа юм. Тэгтэл манай өнөөдрийн сайжруулсан шахмал түлиний дэгдэмхий бодис энэ итгэмжлэгдсэн лабораториудын дундаж үзүүлэлтийг энэ дээр харуулсан байгаа юм, нэг 20 орчим хувьтай, 18-21 хувийн хооронд хэлбэлздэг, дэгдэмхий бодис нь.

Хүхрийн агууламж ерөнхийдөө яг үндсэн түүхий эд маань өөрөө 1 хувь, 1,2 хувийн хүхэртэй учраас түүнийг бид нар

барьцалдуулагчаар тодорхой хувийг нь буулгаад ингээд явж байгаа юм. Тэгэхээр энэ манай сайжруулсан шахмал түлиний шинж чанар бол түүхий нүүрстэй харьцуулахад ерөнхийдөө саяын 2 үзүүлэлт буюу бид нарын хэлж занхсанаар утааны үзүүлэлт ингээд 2 дахин буурах нь яг энэ стандартын дүнгээр харахаар ингээд үүгээр нотлогдоно. Тэгээд бид нар энэ үр дүнг юугаар нотлоод байгаа юм бэ гэхээр зэрэг энэ өнөөдөр бид нар утаа ихэсчихлээ гэж яриад байдаг. Гэтэл бид нар 5 жилийн хугацаанд энэ дээрх байгууллагуудаар сард доод тал нь 2 удаа, тэрнээс ч олон удаагийн давтамжтайгаар шинжилгээнд өгдөг. Жишээ нь бид нар энэ Химийн хүрээлэн дээр барьцалдуулагчийнхаа шинжилгээг, шахмал түлинийхээ техник анализыг, АМГТГ-ын лаборатори дээр болохоор бид нар шахмал түлинийхээ техник анализыг хийлгэж байна. Энэ Эс Жи Эс Монголиа гээд энэ энэ олон улсын сүлжээ лаборатори байж байгаа. Энэ дээр бид нар бас мөн ялгаа байхгүй бүх техник анализын шинжилгээ хийлгэж байгаа юм. Ерөнхийдөө утаанаас ялгарч байгаа хорт хийн агууламжийг болохоор Дулаан техник экологийн хүрээлэн болон Нийслэлийн агаарын бохирдолтой тэмцэх газрын лабораториуд дээр ингээд шинжилгээнд өгөөд явж байгаа юм. Тэгэхээр энэ бүгд маань болохоор бид нарыг давхар. Энэ дээр нэмэх нь мэргэжлийн хяналт гэж одоо чиг үүргээрээ салбарын яамддаа оччихсон. Өмнө нь Мэргэжлийн хяналт гэж дангаараа байхдаа яг манай Тавантолгой түли дээр ажилтнууд нь байрлаад өдөр тутам шинжилгээнд дээж авч ингэж хяналтаа тавьж ажилладаг байсан юм. Тэгэхээр бид нар яг энэ лабораториудын шинжилгээний үр дүнгээр яг энэ манай Тавантолгой түли митлингийн түли нь чанар стандартаа хангаад явж байгаа гэдгийг энэ итгэмжлэгдсэн лабораториудын шинжилгээний үр дүнгээр л нотолж байгаа юм шүү.

Т.Энхтүвшин: Баярлалаа. 3 номерын микрофон.

Ц.Даваацэрэн: Би Батжаргал гишүүний асуултад бас түрүүн дутуу хариулчихсан. Ер нь яагаад Нямбаатар дарга тэр хагас кокс юу 2 чинь адилхан юм байна аа гээд хэлсэн гэдэг дээр бас нэг ийм тайлбар байгаа. Ер нь хагас коксон түли бол одоогийн бид нарын ашиглаж байгаа митлингээр хийсэн түли 2 зөрөөтэй нь зөрөөтэй. Гэхдээ митлингээр хийж байгаа түли бол асах гэж илүү их утаа гаргадаг. Хагас коксон түли асахад бас утаа гарна шүү дээ. Энэ модоор асааж байгаа учраас тодорхой хэмжээний цаг хугацаанд утаа гарч байгаа юм. Тэгэхдээ ер нь утаа үйлдвэрлэгдээд байгаа гол асуудал энэ түлиээ асаахад байгаад байгаа юм. Митлингтээ энэ түлиийг асаахад бараг 40 минут ингэж мод түлж байж, наана нь уугуулж байж, асаж байгаа байхгүй юу 40-45 минут асаж байгаа юм. Тэгээд энэ хугацааны үйлдвэрлэл гэж байгаа энэ утаа чинь энэ агаарт маш утаа байгаа. Энд модны утаа их явж байгаа.

Хагас коксон түли бас утаа гарах нь эхлээд модоороо асааж байгаа учраас утаа гарах нь гараад энэ бол 10-15 минутын дотор бүрэн асаж байгаа.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг нэмээд өгчихье, гүйцээгээд хариулчих.

Ц.Даваацэрэн: Тэгэхээрээ зэрэг энэ зүгээр асаах, бид нар ганцхан нөгөө утааг зөвхөн нөгөө шахмал түли рүүгээ л гэж хараад байгаа боловч яг утаа үйлдвэрлэгдээд байж байгаа үндсэн шалтгааныг харахаар нь зэрэг 1 дүгээрт, асаах технологи маш хүнд байна. 2 дугаарт нь, зуухны чанар маш муу байна. Энэ олон зуухнууд чинь муу зууханд сайн түли хийгээд утаа уугуулаад байхаар ялгаа байхгүй л утаа гараад байна. Тэр утгаараа нөгөө угаарын хий энэ чинь маш их ялгараад ингээд ийм асуудал үүсээд байгаа юм.

Амартүвшин гишүүн түрүүн асуусан нөгөө зуухны талаар ер нь одоо энэ манай Монгол эрдэмтдийн ч хийж байгаа, залуучуудын хийж байгаа маш олон зуухны стандартууд юмнууд байна. Сэдэж хийж байгаа. Давхар утааны шаталттай зуух энэ тэр гээд. Энэ зуухнуудыг бид нар бас дэмжиж тодорхой төслөөр ингэж явах юм бол түли дээрээ манай шахмал түлиийг ашиглаад огт утаа гарахгүйгээр түлчхэж байгаа ийм зуух хүртэл манай залуучууд хийгээд зохион бүтээчихсэн байгаа. Тэгэхээр энэ зуух руугаа ер нь эргэж бид нар бас эргэж харах зүйтэй юм байна. Ганц шахмал түлиээр биш зуухыг нь бас хамт сайжруулж байж энэ утааны хэмжээг багасна гэдэг дээр асуудалтай байгаа.

Нөгөө талдаа Нямбаатар гишүүний хэлсэн нэг зүйл бол хагас коксыг оруулж ирж байгаа тохиолдолд хагас коксыг заавал нөгөө хурдан асаагчтай нь давхар ишидэхгүй бол болохгүй юм байна аа гэдэг дээр бас энэ санхүү, мөнгөний асуудал бас хүнд байна гэдэг ийм асуудал ярьсан. Хятадад ийм цахилгаан асаагууртай байна, газаар асааж байна. Манайх бол модоор, тэгээд энэ гэр хороололд байж байгаа улсууд чинь ерөөсөө түлиээ асаахдаа пакришик тэр л олгой хаймар энэ тэр зүсээд тиймэрхүү байдлаар нөгөө шахмал түли асааж байгаа учраас утаа униар асахдаа маш. Тэгээд бүрэн шаталт яваад ирэхээр нь зэрэг л утаагүй болчхож байгаа шүү дээ. Үүнийг туршилтуудаар бид бүгд харсан.

Т.Энхтүвшин: Бат-Эрдэнэ гишүүн.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Танилцуулгатай танилцлаа. Энэ 3 жилийн өмнө бид нар чинь ер нь утаагүй өвөлжчихлөө гээд нэг сайхан болсон, Улаанбаатар. Тэгээд тэрнээс хой одоо сая энэ танилцуулга дээр болохоор хамтран ажилласан итгэмжлэгдсэн лабораториуд дээр ерөнхийдөө бол бололцооны стандартын

дагуу гараад байна гээд байна шүү дээ. Түли чинь. Тэгээд одоо яг яагаад сүүлийн 2 жил ийм утаатай болж байгаа юм. Энэ саяын яриад байгаа зуухнууд чинь муудчихаад байгаа юм уу. 2 жилийн өмнө, 3 жилийн өмнө зуухнууд чинь зүгээр байж байгаад энэ айлуудын зуух чинь муудчихаад байгаа юм уу. Тэгээд бид нарт өнөөдөр энэ танилцуулга хийчхээд эндээс нэг сайхан арга хэмжээ аваад үр дүнтэй гарах хэрэгтэй байна шүү дээ. Яг УИХ-аас ямар арга хэмжээ зохион байгуулах юм. Засгийн газраас ямар арга хэмжээ зохион байгуулах юм. Цаашид авах арга хэмжээний чинь нэг 5 зүйл бичсэн байх юм. Энэ дотор чинь тэгээд зүгээр л та нарын хийдэг ажлууд чинь л хийгдээд л явчихсан л харагдаад байх юм. Яг бодит энэ жил бид нар утаагүй өвөлжихийн тулд юу хийх ёстой юм? Ийм зүйл чинь л харагдаж өгөхгүй байна шүү дээ. Та нар яг өдрийнхөө өнөөдрийнхөө өдөр тутмын ажлаа л яриад байх юм. Одоо хийсэн бүтээсэн зүйлүүд чинь хүчин чадлаа нэмэгдүүлнэ л гэж байна. Лаборатори нь зүгээр ажиллаж байна л гэж байна. Стандарт нь зүгээр байна л гэж байна. Хятадын, Оросын стандарттай адилхан байна л гэж байна. Бүх зүйл чинь бүр нормальный ажиллаад байна л гэсэн утгатай юм яриад байгаа байхгүй юу даа.

Тэгэхээр яг бодит, энэ жил тэгвэл ерөөсөө бид нар чинь юуг утаагүй л өвлөчих юм байна шүү дээ. Тэгвэл утаагүй өвөлжих юм өвөлжинө гэж байгаа бол тэрийгээ нэг хэлэх хэрэгтэй байна. Үнэхээр дахиад утаа гарах гээд байна, тэр нөгөө модноос чинь хийн галлагаа байхгүй модоор галлаад тэгээд эхлээд утаа гаргачхаад байна аа ч гэдэг юм уу. Тэгвэл одоо бид нар яг ямар арга хэмжээ авах юм, юу хийх юм? Ингэхийн тулд хэдэн зуух солих ёстой юм. Ингэхийн тулд ямар хөрөнгө оруулалт өөрчлөлт оруулах юм. Хэдэн төгрөгийн хөрөнгө оруулалт бид нар орж байж цаашидаа яг энэ жил 2023, 24 гээд бид нар чинь яг утаагүй болох юм, эд нар гэсэн

ийм зүйлүүдээ бүр тодорхой нэг юмыг л бид нар энэ хурлаасаа гаргаж л хэлж байж л шийдэж байж л гармаар байх юм. Тойрч хэдүүлээ зүгээр хийсэн бүтээсэн ажлаа л ярьсаар байгаад л таарах гээд байна шүү дээ. Энэ дээр нэг тодорхой хариулж өгөөч, надад. Баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Ц.Даваацэрэн: Ер нь утаа маш олон юмнаас үүсэж байгаа шүү дээ. Жишээлэхэд өнөөдөр дулааны цахилгаан 3 станц байна, 2, 3 4 дүгээр станцууд. Нийтдээ 6 сая гаран төгрөгөөр төлж байгаа. Тэгээд 4 дүгээр станцын филтер шүүлтүүр бол харьцангуй бас арай гайгүй. 3 дугаар станцын шүүлтүүр бол ер нь маш муу байгаа шүү дээ. Ер нь 3 дугаар станцын орчмын бохирдлууд ингээд харахад бол 3 дугаар орц станц орчмын агаарын бохирдол маш их байгаа, 1 дүгээрт.

2 дугаарт, Улаанбаатар хотод 174 ААН 140 мянган тонн түүхий нүүрс түлж байгаа. Улаанбаатар хотод түүхий нүүрс түлэхээ больчихоогүй шүү дээ. 174 жижиг аж ахуйн нэгжүүд энэ жижиг нөгөө гэр хорооллын халуун ус, ясли, цэцэрлэгүүдийн жижиг уурын зуухнууд чинь түүхий нүүрс түлж байгаа хэвээрээ. Тэнд энд шахмал түли өгөхөөрөө зэрэг шахмал түлиний чинь килкалори нь өндөр учраас 5-6 мянган килкалортой учраас жижиг уурын цонхнуудын саван шийрүүдийг нь ингээд шатаачихдаг, хайлуулчихдаг юм. Тэгэхээр энэ зовлонгоо бүх аж ахуйн нэгжүүд чинь бас нэг Уур үйлдвэрлэгчдийн холбоо гээд л ингээд баахан холбоонууд нийлж байгаад Шадар сайд дээр асуудал тавьж байгаад ингээд жилдээ Багануураас 140 мянган тонн түүхий нүүрс оруулж ирж, түлж байгаа хэвээрээ байгаа. Тэгэхээрээ зэрэг бид нар энэ утаанаас бүрэн салъя гэвэл 1 дүгээрт, Улаанбаатар хотыгоо түүхий нүүрсээр огт түлэхгүй болгох хэрэгтэй.

Эндээ гарч байгаа. 2 дугаарт нь, Улаанбаатар огт утаагүй энэ шахмал түлш чинь өөрөө утаагүй түлш биш. Утаагүй түлш гээд ингээд хатуу ойлгочхоод энэ хэмжээний шаардлага тавиад байхаар чинь бид нар бас их хүнд тусаад байдаг л даа. Ер нь энэ утаагүй түлш биш, утааг 50 хувиараа бууруулсан л нэг алхам хийсэн.

Өнөөдрийн байдлаар энэ митлингээс энэнээс илүү үр дүн яг энэ митлинг түлж байгаа тохиолдол гарахгүй. Нөгөө Чойжилсүрэн сайд чинь үнэнээ л хэлье гэдэг шиг л ийм байгаа юм.

Дараагийн алхам юу байх ёстой гэхээр нь зэрэг л Чойжилсүрэн сайдын хэлээд байдаг тэр хагас кокс руу орж байж одоогийн байж байгаа утааг дахиад 50 хувь бууруулна аа л гэсэн ийм л үзүүлэлт явж байгаа юм. Үүнийг бид нар туршаад, шинжлээд олон улсын юмнууд дээр үзэж хараад дараагийн алхам бол хагас кокс. Гэтэл хагас кокс өнөөдөр Монголд алга. Импортоор авна гэж хэлээд байгаа, их үнэтэй тусаж байна гээд ингээд бөөн шүүмжлэлд өртөөд энэ асуудал ингээд цэг тавигдсан.

Зүгээр одоо бидний алхам бол байгаа нөхцөл байдлуудаараа, нөхцөл байдлуудаа сайжруулах. Компанийн засаглалаа сайжруулах, өртөг зардлаа бууруулах. Энэ чиглэлүүдээрээ бага хүчин чадлаар өртөг зардлаа хэмнээд ингээд энэ өвлийг даваад ер нь ирэх жил гэхэд ер нь бид нар хагас коксын үйлдвэрийг барих асуудал руу ер нь яаралтай орох л хэрэгтэй юм байна гэж ингэж байгаа юм. Би ингэж бодож байгаа юм. Тийм учраас хагас коксын үйлдвэрээ яаралтай барьж байж өнөөдрийн энэ түлшний чанар дахиад 50 хувиар сайжирна аа л гэсэн үг. Ямар ч түлш утаа гардаггүй түлш байдаггүй биш юм л шатааж байгаа цаг. Тэгэхээрээ зэрэг цаашаа бол ер нь хамгийн утааг багасгах хамгийн үр дүнтэй арга юу вэ гэвэл ерөөсөө л яндан цөөрүүлэх хэрэгтэй. 200 айлыг нэг жижиг уурын зуухтай болгоод энэ

Баянхошууны наад талд Хөтөл гэдэг газарт 200 айлыг жижиг уурын зуухаар ингээд холбосон байна лээ. Бохиртой нь хамт. Тэр бол маш сайн үр дүн өгч байгаа. Хэрэв ингээд үүнийг цааш нь олон байдлаар ингээд хооронд нь холбоод, хооронд нь дулааныг нь бохиртой нь хамт шийдэх юм бол хөрсний бохирдол ч буурна, агаарын бохирдол ч буурна л гэж ингэж харж байгаа юм.

Тэгэхээр үүнийг, энэ бол зүгээр тодорхой цаг хугацаа, орон сууцжуулахтайгаа адилхан. Цаг хугацаа шаардсан л их хөрөнгө оруулалтын ажил л даа. Зүгээр өнөөдөр ганцхан шахмал түлшиндээ найдаад утаагүй болчихно гэвэл өнөөдөр энэ бол худлаа шүү. Би зүгээр шулуухан л хэлье. Бид нар өөрсдөө утаагүй түлш шахмал түлшинээс гарна гэвэл энэ бодит үнэнээ л хэдүүлээ ярихгүй бол утаагүй түлш гэж бүгдээрээ сэтгэлдээ хийчхээд ингэж нийгэмд зар тараачхаад тэгээд утаатай байгаад байна. Яагаад утаагүй түлш байхгүй байгаад байгаа юм гэж харах юм бол өнөөдөр митлинг бол митлинг. Энэ бол нүүрс, нүүрс шүү дээ. Яг Багануурын нүүрсийг бодвол энэ чинь хагас боловсруулалт угаагаад баяжуулчихсан нүүрс л байгаа юм. Нүүрсэнд байдаг элементүүд үндсэн элементүүд бүгд адилхан. Ганцхан дэгдэмхий бодисын хэмжээ Багануурын нүүрснээс ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Бат-Эрдэнэ гишүүн нэмж асуух уу? Бат-Эрдэнэ гишүүн.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Бодит зүйлүүд чинь ингээд гарч ирж байна. Бидний ойлголтууд бас зөрөгдөөд яваад байна шүү дээ. Үүнийгээ хэдүүлээ тодруулах хэрэгтэй байхгүй юу. Тэгэхээр 1 дүгээрт, хагас коксон шахмал түлш хийгээд байгаа тийм үү, зорилт байна шүү дээ. Энэ дээр яг хэдий хэмжээний дотоодын нөөц бололцоо нь ямаршуу байгаа юм, тэр боломж бололцоо чинь юу байгаад байгаа юм? Ямар хэмжээний хөрөнгө

оруулалт оруулж байж бид нар хэзээ гэхэд ийм хагас коксон нүүрсээр түли хийх хэн бэ, 1.

2 дугаарт, яг ААН-үүдээс утаагаа хэдүүлээ ангилсан, та нарт судалгаа чинь ямаршүү судалгаа байна? Нөгөө 3, 4 дүгээр цахилгаан станцаас гарч байгаа утаажилт, тийм үү? Одоо тэд нарын шүүлтүүр ямар хэмжээнд ажиллаж байгаа, 1 дүгээрт,

2 дугаарт, ААН түүхий эд түли, түүхий нүүрс түлж байна тийм үү. Нийт утааны чинь хэдэн хувь нь түүхий нүүрснээс энэ аж ахуйн саяын энэ Шадар сайд дээр яригдаж байгаад түүхий нүүрс оруулах бололцоотой болчихсон гээд байна шүү дээ, энэ чинь хэдэн хувийг нь гаргаж ирж байгаа юм. Та нар 50 хувийг нь бууруулсан шахмал түли ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Бат-Эрдэнэ гишүүний микрофоныг 1 минут сунгаад өгөөрэй.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Тэгэхээр нийт утааны чинь хэдэн хувь нь та нарын шахмал түлинээс гарч ирж байна? Өөрөөр хэлбэл 50 хувиар бууруулсан, өөрөөр хэлбэл багасгасан тийм үү? Утаа багасгасан энэ түли чинь хэдэн хувийг нь эзэлж байгаа юм. ААН-үүдээс түүхий нүүрс түлж байгаа чинь хэдэн хувийг нь эзэлж байна? Машин техник технологи тэгээд цаашаага л 3, 4 дүгээр цахилгаан станц чинь хэдэн хувийг нь гэсэн ийм нэг судалгаа байна уу? Үүнийг хэлж өгөөч.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 2 дугаар микрофон.

Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе. Нийслэлийн агаар орчны бохирдолтой тэмцэх газрын дарга Батшагай байна. Бат-Эрдэнэ гишүүний асуултад хариулъя. Өнөөдрийн байдлаар Улаанбаатар хотод агаар бохирдуулагч 4 эх үүсвэр байна гэж үзэж байгаа. Үүнд 200 мянган өрх, автомашин 650 мянга

орчим, ДЦС-ууд болон бага, дунд оврын халаалтын зуухнууд гээд. Өнөөдрийн Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын хувь хэмжээг 100 хувь гэж авч үзвэл гэр хорооллоос үүдэлтэй 55,6 хувь, автомашинаас үүдэлтэй 28,9 хувь, бусад буюу 15,5 хувь нь түрүүний дурдсан ДЦС-ууд болон халаалтын зуухнууд, хөрсөн дээр үүсэж байгаа тоосжилт гэх гэх мэт зүйлүүдээс гээд 3 үндсэн үзүүлэлтээр ингэж гаргасан байж байгаа. Энэ 22 оны тоо хэмжээ байгаа.

Т.Энхтүвшин: Болсон уу. Ганболд гишүүн. Ганболд гишүүний микрофоныг өгөөрэй.

Г.Ганболд: Би өчигдөр Агаарын бохирдлын дэд хорооны хурал дээр бас яг энэ асуудлаар нэлээн мэдээлэл авчихсан л даа. Тэгэхдээ өнөөдөр ингээд бас дэлгэрэнгүй мэдээлэл сонсоод сууж байхад бид нар төрөөс нэг ингээд нийгэм рүү чиглэсэн нэг аятайхан ажил хийх гэхээр тэгээд нөгөөдөх нь явцын дунд ингээд л бас нэг бизнесийн талбар болоод л ингээд л явчихдаг нь харагдаж байна л даа. Би өнөөдөр энд яг энэ Тавантолгойн удирдлагуудыг би бас хичээж ажиллаж байгааг ойлгож байна. Өмнөх хүмүүсийн хийсэн тэр үйлдвэрүүдийн асуудлыг сая ярьж байна. Өмнө нь тэр үйлдвэр дээр нь зөвхөн хатаалтын төхөөрөмж гэж бараг цагт 15 мянган тонн гэсэн бодит байдал дээр бараг 2,5 тонн байсан гэж байна. Тийм ээ. 2, 3 тэр хамгийн чанарын шаардлага хангахгүй. Үгүй ээ энэ нөхөд дээр бас хэдүүлээ ярих цаг болсон байна шүү дээ. Заавал нэг юм хийхээр л дундуур нь ерөөсөө нэг болохгүй, бүтэхгүй юм шахдаг. Тэгээд сайхан хүмүүсийн сайхан сэтгэл энэ төрийн хөрөнгө мөнгөн дээр ингээд тоглодог юмнуудыг ингээд өөгшүүлээд байж болохгүй шүү дээ. Би энэ дээр яг үнэхээр өмнөх үйлдвэрүүд нь яагаад ийм байдал үүссэн дээр Даваацэрэн захирал та дүгнэлт хийсэн үү, яг. Эсвэл эд нар үнэхээр тэр өндөр хөрөнгө мөнгөөр тийм хулхи юм шахсан уу? Энэ бол нээрээ анхаарал татаж байна.

2 дугаарт нь, энэ барьцалдуулагчийн үнэ ер нь нийт бүтээгдэхүүний энэ хэдэн хувийг нь эзэлдэг юм бэ? Тэгээд энэ утгаар нь би юу гэж хэлэх гээд байна гэхээр зэрэг бид нар чинь митлингээ үнэгүй авч байгаа шүү дээ. Үнэгүй митлинг аваад тээврийн зардал төлж авчраад өөрийн өртөг 458 мянган төгрөг гарч байна гэхээр манай энэ өөрөө үйлдвэрлэлийн болоод удирдлагын бусад зардлууд арай өндөр байгаа юм биш үү? Үнэгүй митлинг авчраад, тэгээд ингээд нэг үйлдвэрлэл явуулахад ийм асар өндөр өртөгтэй болох дээр зэрэг би үйлдвэрлэлийн өөрийн өртгийг бууруулах ийм арга зам байна уу? Ажилчдын тоо үнэхээр гар маягийн үйлдвэр учраас заавал олон хүн ажиллаад байна уу? Үүнийг автоматжуулах арга чарга байна уу? Энэ өөрийн өртгийг буулгахгүйгээр энэ үнэхээр хүнд байна. Би зөвхөн 2023 оныхыг харахад Эрдэнэс тавантолгойгоос 246 тэрбум төгрөг аваад борлуулалтын орлого нь 56 тэрбум л байна шүү дээ. Энэ чинь 200 тэрбумын алдагдал хүлээж байгаа байхгүй юу, жилд. Үгүй ээ гэтэл бид нар ер нь эрүүл байна уу? Ер нь ямар байна аа? Үнэгүй митлинг аваад 458 мянган төгрөгөөр түлшээ босгож байхад 1 сая төгрөгийн үнэтэй хагас коксжих урдаас авчраад үйлдвэрлэхээр энэ чинь сая 5, 600 мянгаас наашгүй болох гээд байна шүү дээ. Үгүй ээ, тэгвэл энэ үйлдвэрийн чинь алдагдал тэгээд бүр хэд болох юм бэ? 200 тэрбум зүгээр үнэгүй митлинг аваад 200 тэрбумын алдагдалтай үйлдвэр. Хэрэв энэ сайдын яриад байгаа тонн нь сая төгрөгийн үнэтэй хагас коксжих авчирч үйлдвэрлэх юм бол танай компанийн бодит алдагдал бол ер нь их наяд хүрэх юм байна шүү дээ. Их наяд. Үгүй ээ, тэгээд бид нар нэг 2 сар нэг утааг нэг одоо ингээд байгаагаас нэг жоохон бууруулахын төлөө ийм хэмжээний алдагдал хүлээгээд сууж байна гэдэг ийм санааг бодлыг оруулж ирж байгаа нь ер нь зөв үйлдэл үү, үгүй юу? Энэ дээр та яг ямар бодолтой байгаа вэ? Ер нь, энэ ер нь зөв юм уу? Би яавч зөв үйлдэл биш гэж хараад байна л даа.

Хотын даргын хэлж байгаагаар бол бага зэрэг буурна. Таны хэлж байгаагаар бол шатаах үе ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг өгөөрэй.

Ц.Даваацэрэн: Митлинг Энержи Ресурс компаниас нийгмийн хариуцлагын хүрээнд манайд шууд үнэгүй өгч байгаа. Гэхдээ бид митлингийг тэндээс ачих 600 км газар тээж ирээд энд буулгах алдах гээд ингээд энэ өөрөө өртөг зардал нь 1 тонн митлинг дээр 150-160 мянган төгрөг гардаг. Автомашинаар шилжиж байхад энэнээс илүү үнэ гарч байсан. Одоо бол бүгд өнгөрсөн оны 12 сарын 01-нээс эхлээд бид төмөр зам руу бүрэн шилжсэн тээвэр. Одоо төмөр замаар тээж байгаа, харьцангуй жоохон бага зэрэг буурсан ч гэсэн өнөөдөр үнэ ханшаасаа хохироод яг энэ дунджаар ийм өртөгтэй. Митлинг манайд 150 мянган төгрөгөөр л ирж байгаа. Одоо яг манайд юундаа орж байгаа, үйлдвэрлэл. Тэгэхээр яах вэ, цаанаасаа үнэгүй авч байгаа ч гэсэн гэхдээ яах вэ, өнөөдөр Энержи ресурс компани энэ митлингээ үнэгүйгээр манайд ачуулж байгаагийнхаа зөрөөнд агаарын бохирдлын татвараас бүрэн чөлөөлөгдсөн байдаг. Үүнийг бид нар бас нарийн тооцож үзээгүй, ямар хэмжээгээр чөлөөлөгдсөн байдаг юм. Үүнийг зүгээр тэгэхдээ яах вэ, манай өртөг зардалд суухгүй байгаа учраас бид нар ингэж байгаа юм.

Ер нь энэ үйлдвэр хэрэгтэй юм уу, үгүй юм уу гэвэл тодорхой үр дүн гарчихсан байгаа. Би энд итгэлтэй байгаа. Ямар ч байсан түүхий нүүрс түлж байсан 18 оноос Засгийн газрын тогтоол гараад ингээд энэ утаа эзэнтэй боллоо гэж ярьдаг. Манай нэг жигд ийм хэрүүл уруултай энэ шахмал түлшээ л түлж байгаа. Энэнээс өмнө бол хаанаас хэн, юу авчраад, юу түлж байсан нь ямар ч контролгүй байсан шүү. Хэчнээн хүн угаартаж үхэж байгаа юм, хэчнээн хүн

юу түлж байгаа юм, хаанаас дуртайгаа аваад ирж байгаа юм. Энэ бол контролгүй байсан. Одоо бол харьцангуй бас хяналттай болоод ямар ч байсан нэг бурууг нь өгөөд байх компанитай, эзэнтэй болгочихсон. Тэгэхээр үүнийгээ харин бид нар цааш нь сайжруулахын төлөө л явах ёстой зүгээр.

Миний бодлоор би тэр урд байсан хүмүүсээ тэгчихсэн ингэчихсэн байна гэж гомдол хэлээд яах вэ. Өнөөдөр байгаа байдлыг л би хэлсэн юм. Ер нь бол энэ Зүүн үйлдвэрийн 600 мянган тонн үйлдвэрийг бүрэн автоматжуулаад яг энэ 600 мянган тонных нь хүчин чадал нь хүргэчих юм бол Улаанбаатарынхаа хэрэгцээг зөвхөн Зүүн үйлдвэрээр бид нар хангаад явчих ийм бүрэн боломж байсан. Одоо үүний төлөө бид явж байгаа. Автоматжуулах төлөвлөгөө гаргачихсан явж байна. Үе шаттайгаар. Энэ бол ямар ч автоматжуулалт хийгдээгүй зөвхөн хэдэн цахилгаан конвертуудтай, мэдээж ийм л үйлдвэр шүү дээ. Тэгээд үүнийгээ бид нар сайжруулах хэрэгтэй, огт хэрэггүй гэж би бодохгүй байна.

Зүгээр энэ тодорхой үр дүнгээ өгсөн үү гэвэл өгсөн. Ер нь бол ямар хар утаан дотор бид нар 17, 8 онд ажиллаж амьдарч байсан. Өнөөдөр бол бас харьцангуй тийм хувцас хунарт шингэдэг тийм, зам харагдахгүй утаа энэ тэр харагдахгүй байхгүй болсон шүү дээ. Гэхдээ утаа байгаа. Цаашидаа утаа энэ түлшний утааг байхгүй болгохын төлөө бид нар энэ хагас коксын үйлдвэл барих ёстой юм байна л гэж би ингэж л харж байгаа. Бага болгохын төлөө.

Барьцалдуулагчийн хувьд бол ийм л асуудал байгаа. Ер нь бол барьцалдуулагч бас ингээд бас нэг тийм тогтчихсон тодорхой барьцалдуулагчтай байхгүй барьцалдуулагчаас хамаараад бас энэ ашигт үйлийн коэффициент унаад байгаа асуудлыг би барьцалдуулагчтай холбож тайлбарлаад ойлгоод бид нар манай инженерүүд ер нь барьцалдуулагчийг нэг жигдийн

барьцалдуулагчийг ашиглахгүй бол нөгөө барьцалдах чадвар зуурамхай чанар гээд энэ цардуулын хэмжээнээс хамаараад бас өөр өөр барьцалдуулагч байдаг. Тэгээд үүнийг ингээд хольж хийгээд наана цаана хийхээрээ зэрэг зарим үедээ ингээд нэг 50, 60 хувь нь барьцалдаад гараад ирэхэд зарим үед бүр 30, 40 хувь нь барьцалдаад, 50, 60 хувь нь барилдахгүй гараад ирдэг байхгүй юу. Тэгээд энэ чинь масс үйлдвэрлэж байгаа ийм урт шугам дээр нэг жоохон л алдаа гаргавал ингээд л энэ ашигт үйлийн коэффициент доошоо уначихдаг. Үүнийгээ дагаад маш их хэмжээний нөгөө л ашиглаж байгаа хүний зардал, цахилгаан гээд л олон зардлууд чинь бол ингээд л өртөгдөөд шингэдэг шүү дээ. Тэгээд тийм учраас ашигт үйлийн коэффициентыг дээш нь өндөр болгох, техникийнхээ үзүүлэлтүүдийг сайжруулах, цөөхөн шугамаар өндөр бүтээлтэй ажиллах. Одоо 20 шугам байгаа манай дээр. 20 шугамын 1 нь бол нөгөө манай дээр нэг гал гараад 1 шугам бүрэн шатчихсан. Одоо ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ганболд гишүүн. Ганболд гишүүн нэмээд асууя. Гүйцээх юм уу? Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг өгөөрэй. Ажлын хэсэг Даваацэрэн дарга хариулъя.

Ц.Даваацэрэн: ТЭЗҮ-ээр бол Зүүн үйлдвэрийн нэг шугамын хүчин чадал нь 30 цаг тонн байх ёстой. бодит яг өнгөрсөн бодит амьдрал дээр 4,4 цаг тонноор л явж байсан. Үүнийг бол сая бид нар тэр хэвтээ хатаагч энэ тэр гээд тавиад нэг 12 цагт тоннд л дөнгөж хүргээд л байна л даа, 12 цаг.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг нэмээд өгөөрэй. 1 минутаар. 1 1 дүгээр микрофон. Тодорхой юм асуугаад байна шүү дээ. Энэ коксын үйлдвэрийг. Хариулт.

Ц.Алтансүх: Сайн байцаана уу. Энэ дээр Зүүн үйлдвэрийн технологи нь

анх бүр огт хатаагчигүйгээр генетрийн уурын хатаалгын системтэй үйлдвэр баригдаад үүнийг нь бид нар байгалийн хатаалтаар хатааж, гадаа задгай талбайд түлшээ дэлгээж хатаадаг технологиор эхний нэг 2 өвөл ажилласан. Тэгээд энэ нь түрүүн нэг хэлсэн нөгөө манай эрс тэс уур амьсгалтай нэг -25 градусаас дээш гарсан үед хатах биш эргээд хөлдчихдөг. Үүнтэй холбоотой ер нь цагт 4,3 тонн цагтаа ажиллаж байсан. Тэгээд өнгөрсөн жилээс хэвтээ хатаагч тавиад ер нь нэг 12 тонн цагт хүргэчихсэн ажиллаж байгаа юм. Ер нь цаашдаа бүр тоног төхөөрөмжийн суурилагдсан хүчин чадалд хүртэл ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон гүйцээгээд хариулчих.

Ц.Алтансүх: Бид нар хатаагчийн хүчин чадлаа суурилагдсан бусад тоног төхөөрөмжийнхөө хүчин чадалд хүрсэн хатаагч тоног төхөөрөмж шинээр суурилуулж байж л бид нар суурилагдсан 30 тонн цагтаа хүрэх боломжтой байгаа.

Тэр хагас коксын өртгийн хувьд ер нь сая ажлын хэсэг, ЭХЯ, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороон дээр хамтарсан ажлын хэсэгт би орж ажилласан. Ер нь хагас кокс түүхий эдээр нь авчхаад үйлдвэрлэхэд сая гаран төгрөгийн өртөгтэй болно. Үүний зөрөө яг бүтэн жилээр нь тооцвол бараг их наяд шахуу болж байсан. Тийм. Тийм учраас нөгөө ажлын хэсэг дээр ер нь Засгийн газрын хуралд орж танилцуулахдаа бас үүнийг зүгээр 45 хоногийн хугацаагаар 177 тэрбум төгрөгөөр анх энэ асуудал яригдсан. Ер нь бүтэн жилээр нь тооцоход бараг жилийн алдагдал их наяд болохоор байсан.

Т.Энхтүвшин: Тодруулах юм уу? Ганболд гишүүний микрофоныг өгье.

Г.Ганболд: Яах вэ, төрөөс асар их мөнгө зарцуулж байна л даа. Тэгээд энэ дээр яг ажиллаж байгаа хүмүүсийн сэтгэл бас эх орноо гэсэн, энэ ард түмнээ гэсэн сэтгэл байх юм бол энэ их мөнгөөр асар их юм бүтээж болно.

Тэгээд би Байнгын хорооны даргад нэг юм хэлэх гээд байгаа юм. Уг нь би сая энэ Хятадын Хөх хотын Экспо-ийн үеэр энэ Бүс ба замын хүрээнд Хятадын нэг агаарын бохирдлыг хэмжэдэг явуулын нэг бүр нь ингээд 5 тэрбумын өртөгтэй, үгүй ээ, 1 тэрбумын өртөгтэй 5, 6 ингээд явуулаар ингээд агаарын бохирдлыг хэмжээд явчихдаг, автоматаар, тийм автомашин одоо Бүс ба замын хүрээнд нийлүүлье гээд би Хятадын элчин сайд руу уг нь Бадрал руу албан бичиг эд нар явуулсан юм. Тэгээд түүнийг ингээд хөөцөлдөөд явах юм бол тэр машинууд ирчих юм бол саяын Улаанбаатар хотод ингээд янз бүрийн эвгүй үнэр гарлаа эсвэл энд агаарын бохирдол муу байна гэдгийг зүгээр ингээд өөрөө явуулаар очоод л бүх агаарт байгаа ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Тэмдэглэлээр Засгийн газарт үүрэг өгнө, тэрэндээ оруулаад л явъя. Батлут гишүүн.

Д.Батлут: Та бүхэнд өдрийн мэнд хүргэе. Мэдээлэлтэй танилцлаа. Тэгээд 3 жилийн өмнө бид нар ёстой харьцангуй утаа алга болсон сайхан утаагүй өвөлжсөн гэж ойлгож бүр харагдаж байсан. Гэтэл өнөөдөр ахиад бас утаатай. Тэгэхээр энэ учир шалтгааныг сая тайлбарлаж байгааг нь сонсохоор энэ станцуудын зуухнаас гарч байгаа, дээрээс нь энэ 170-аад ААН-үүдийн түүхий нүүрс хэрэглэж байгаатай холбож байх шиг байна. Үүнийг хэр бодитой байгаа юм бэ? Бид нар 20 оны үед тэр өвөлжилттэй холбоотой асуудал дээр нэлээн сайн хяналт тавьж, хувийн хэвшилүүдийн, айл өрхүүдийн түлээ нүүрс дээр өөрчлөлт хийж чадсан. Тэгээд өнөөдөр ингээд харахаар ухралт болчихсон юм шиг харагдаад байгаа

байхгүй юу. Утааных нь гарч байгаа байдлаар шүү. Гэтэл түүн дээр нь тэр 170-аад ААН дээр нэг Шадар сайд зөвшөөрөл өгөөд түүхий нүүрс хэрэглүүлж байгаа гэж би ойлгочихлоо. Зөв үү? Үгүй ээ, үүнийг одоо бид нар технологийн шинэчлэл хийх талаас нь арга хэмжээ авч болдоггүй байсан юм уу. 20 оноос 23 он, ухралт хийчихсэн байна. Энэ дээр яг юу гэж ойлгож явж байгаа юм бол. Энэ нь өөрөө яг энэ ААН-үүдээс, энэ станцуудаас болж байгаа гэж ойлгож байгаа юм уу гэдгээ хариулт авъя.

2 дугаарт нь, технологийн шинэчлэл хийж байна гээд гаргаж ирсэн байна. Технологийн шинэчлэл нь зөвхөн ашигт үйл ажиллагаагаа нэмэгдүүлэх чиглэл барьчихаж гэж би харлаа. Одоо нунтаг хаягдлуудыг багасгах, илүү тэр ашиглалт үйлдлийнхээ коэффициентыг нэмэгдүүлэх гэж технологийн шинэчлэл хийж байна гэж. Технологийн шинэчлэл хийж байгаа бол бас тэр гарч байгаа элдэв төрлийн хорт хийг багасгах, утаа униарыг багасгах тал дээр анхаарах ёстой гэж би харж байгаа. Аливаа асуудлууд жигд тал талын өнцгүүдийг дутагдалтай талуудаа эерэг тал болгох зорилгоор ажлуудаа төлөвлөж хийдэг байх гэж харж байна. Энэ технологийн шинэчлэл дээр яг ямар үр дүн гарах юм бэ? Та бүхний хэлж байгаагаар зөвхөн ашигт үйлийн коэффициентыг л нэмэгдүүлэх гэж технологийн шинэчлэл хийж байна гэж харж байх жишээтэй болж байна.

3 дугаарт нь, ирээдүйд бид цаашдаа юу хийх вэ гээд нэг төлөвлөлтүүд хийгдсэн байна л даа. Хэсэгчилсэн байдлаар халаалтын систем шийднэ ээ, орон сууцжуулна аа гэж. Үүнийг танай компани хийх гээд байгаа юм уу эсвэл өөр Монгол Улсын Засгийн газрын хийх гэж байгаа зүйл юм уу? Үүнийгээ ер нь яаж төлөвлөж байгаа юм бол? Нэг товчхон мэдээлэл байна. Жоохон дэлгэрүүлж өгөөч ээ. Үүнийг хэрэгжүүлэхэд ямар хэмжээний хугацаа байгаа юм, ямар хэмжээний

хөрөнгө санхүүжилт хэрэгтэй байгаа юм, өөрөө энэ чинь тэгээд ирээдүйд зөв арга зам мөн үү. Энэ дээр юу гэж бодож байгаа юм, ямар хэмжээгээр судалгаа тооцоо хийсэн юм бэ? Мэдээж судалгаа тооцоогүйгээр энэ асуудлуудыг гаргаж ирээгүй байх гэж би бодож байна. Тэгээд энэ бүхэн дээрээ нэг хариулт өгөөч ээ.

Ер нь зүгээр ингээд харах юм бол маш их алдагдалтай ажиллаж байгаа, компани. Технологийн шинэчлэл хийснээрээ энэ алдагдлаа хэрхэн бууруулж байгаа юм. Ер нь цаашилаад бид нар ямар боломж байгаа гэж харж байгаа юм бэ? Энэ үйлдвэрүүдээ. Төрд байгаад байх нь зөв юм уу эсвэл хувийн хэвшилд очоод ажиллах нь зөв юм уу? Төр ер нь ингээд байнгын татаас өгөөд байх ёстой юм уу? Энэ тал дээр танай үйлдвэр, танай удирдлагын баг ер нь ямар менежмент хийхээр төлөвлөж байгаа юм? Баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Ц.Даваацэрэн: Технологийн техникийн шинэчлэлүүдийг бас хийхэд энэ ажлын уялдаа холбоог сайжруулах гээд, автоматжуулалтыг хийх гээд байгаа нь бол өөрийн өртөг зардлыг л бууруулах гээд байгаа юм. Арай нэг хямд өртөг зардлаар, өндөр бүтээлтэй цөөн шугамаар ажилладаг болгоё л гэж зорьж байгаа. Одоогийн байдлаар нэг 3 үйлдвэртэй 3 мянга гаруй хүнтэй байгаа. Тэгэхээрээ бид нар энэ Зүүн үйлдвэрийн техник технологийг сайжруулж чадах юм бол Баруун үйлдвэрийг бүрэн зогсоогоод төвийн 2 үйлдвэр дээр ингээд хүчин чадлаа нэмэгдүүлээд үлдэх юм бол ажилчдын тоо 1000-аар буурна. Хамгийн багадаа. Тэгэхээрээ зэрэг энэ нэг өртөг зардлаа 1 дүгээрт ингээд бууруулаад, 2 дугаарт нь үүнийг дагаад энэ олон шугам цөөн шугамаар ажиллаад ирэхээр нь зэрэг цахилгааны зардлаас өгсүүлээд өртөг зардал нэлээн буурна гэж ингэж тооцож үзэж үүнийгээ яаралтай л үүнийг хийх гээд үзээд байгаа юм.

Компанийн засаглалын хувьд эдийн засаг сайжруулъя гээд.

Ер нь яагаад энэ чиглэлээрээ яагаад илүү их бодоод байгаа гэхээр нь зэрэг Тавантолгой түлиш компани Эрдэнэс тавантолгойгоос 800, 900 тэрбум төгрөгийн зээл авчихсан. Тэгээд цаашидаа бас энэ нөгөө зардал үүнийг чинь яах вэ, нөгөө 30, 40 хувь 30 хувьдаа бол капиталжаад нөгөө өөрийн хөрөнгө үүсчихсэн иймэрхүү явж байгаа. Үлдсэн нь манай хуримтлах зардал болоод л явж байгаа шүү дээ. Тэгэхээр үүнийгээ аль болохоороо зэрэг эдийн засаг талаас нь бас хараад ингээд явж байгаа.

Ер нь бүтцээ сайжруулахын тулд яг өшөө юуны чанараа сайжруулахын тулд юу хийж байгаа юм бэ гэхээр түрүүн бид нар хэлсэн. Энэ доломит барьцалдуулагч гээд энэ кальцийн магнийн агуулгатай ийм барьцалдуулагчийг хийж ашиглаад одоо бол бид нар нийт барьцалдуулагчийн хэрэглээнийхээ 40 хувьд үүнийг ашиглаж байгаа. Тэгээд энэ бол химийн хүрээлэн, НЭМГ-ынхантай энэ мэргэжлийн хяналтынхантай хамтраад ингээд бүх туршилтаудыг хийгээд үр дүнг нь үзсэн. Тэгэхээр кальци бол хүхэр барьдаг, хүхэрлэг хийг бууруулдаг. Ийм шатах процесс тул кальци магнийн агуулга явдаг учраас би энэ чиглэлүүдээр яасан юм. Энэ Япон мэргэжилтнүүд ч гэсэн манайд түлиш дээрээ ер нь кальцийн агуулгатай шохойн чулуу ч юм уу ийм тодорхой хэмжээнд нэмж хэрэглээч ээ гэдэг технологийн зөвлөгөө албан ёсоор бидэнд өгсөн байдаг юм. Тэгэхээр бид нар энэ барилдуулагчийг хийгээд явж байгаагаар бас нэг жоохон ч гэсэн ахиж ахиц гарсан гэж ингэж харж байгаа.

Цаашидаа энэ хэрэглээгээ бас барилдуулагчаа 100 хувь Монголдоо хийгээд импортын хараат бус байдлаар ажиллаж чадах юм бол энэ бас тодорхой үр дүнд хүрэх байх гэж ингэж бодож байгаа. Ийм юутай. Тэгээд 174 ААН-ийн тэр зуухыг сайжруулах тэр технологио

сайжруулах асуудал бол нийслэлээс ярих байх тийм ээ. Батшагай дарга энэ. Зүгээр тэр 200 айлыг ингээд холболтод ингээд явж байсан гэдгийг энэ АХБ-аас хэрэгжүүлсэн төсөл юм байна лээ. Би түүнийг л зүгээр агаарын бохирдол бууруулах хүрээнд энэ чиглэл рүү явбал яасан юм бэ. Түлиш чинь 100 хувийн шийдэл биш шүү л гэж гэж би хэлээд байгаа юм.

Тэгэхээрээ манай компани цаашидаа энэ компани зөвхөн шахмал түлишээ л хийнэ. Бусад бодлого нь бол төрийн бодлого, нийслэлийн бодлого. Тэгэхээрээ зэрэг бид нар шахмал түлишээ хийх, тэрийгээ аль болохлоороо өртөг багатай, оновчтой цөөн шугамаар, өндөр бүтээлтэй ажиллаж л хийе, өртөг зардлаа бууруулъя. Яг гарч байгаа шахмал түлиш дээрээ жоохон ч гэсэн бас нэг үүнийг чанарыг сайжруулах юм бас энэ доломит барьцалдуулагч гэсэн хэлээд нэг жоохон жоохон юм хийе ээ л гэж ингэж төлөвлөөд явж байгаа.

Зүгээр бүр тийм дэгдэмхийг бууруулсан нухацтай үр дүн бол яг энэ технологиос бол нэмж гарахгүй ээ л гэж хэлэх гэсэн юм. Батшагай дарга хариулах байх.

Т.Энхтүвшин: Нийслэл Улаанбаатар хот. Ажлын хэсэг 1 дүгээр микрофоныг өгөөрэй.

Б.Батшагай: Батлут гишүүний асуултад хариулъя. Анх Улаанбаатар хотод түүхий нүүрсийг хориглосон шийдвэр гарахад энэ их оврын буюу 100 квт-аас 4 мянга квт хүртэлх халаалтын зуух 645 байсан. Үүнийг сүүлийн 5 жилийн хугацаанд Улаанбаатар хот болон Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо, Нийслэлийн захирагчийн ажлын алба гэсэн байгууллага хамтраад өнөөдрийн байдлаар 353 болчихсон байж байгаа, 300 гаруйгаар бууруулаад ингээд төвийн дулаанд болон холбогдох цахилгаан, хийд шилжүүлээд ажиллаж байгаа. Энэ 350 дотроо одоо энэ

яригдаад байгаа 174 халаалтын зуух байгаа. Энэ зуух нь яагаад өнөөдөр ингээд бас холбогдож чадаагүй байна вэ гэхээр Улаанбаатар хотын яг дэд бүтэц хүрэхэд хүндрэлтэй, алслагдсан гэр хороололд төрийн болон төрийн бус өмчийн сургууль, цэцэрлэг бусад хэлбэрийн объектуудыг халааж байгаа ийм зуухнууд байж байгаа. Үлдсэн 179 нь болохоор Уур үйлдвэрлэгч холбоодын бүртгэлтэй байдаг. Улирлын чанартай 5 сарын 15-наас 11 сарын 01 хүртэл ажиллаад үйл ажиллагаа зогсоочихдог, митлингээр ажилладаг халаалтын зуухнууд байгаа.

Т.Энхтүвшин: Батлут гишүүн нэмээд асууя.

Д.Батлут: 20 онд яг мэдэгдэхүйц үр дүн гарсан шүү дээ. Өвөлжилтөд утааны асуудал дээр. Тэгээд тэр үед 170 хэдэн ААН, 300 хэдэн ААН ч юм уу бүгдээрээ түли түлэхгүй байсан юм уу? Одоо тэгээд түүхий түлиээ түлсэн учраас ингээд утаатай болоод байна аа гэж ойлгож байгаа юм уу? Би энэ хариулт дээр ч гэсэн ойлгосонгүй л дээ. Тэгээд 170 хэдэн ААН юм уу 350 ААН ч юм уу тийм ээ, байсан тухайн үедээ, багасгасан байна. Тэгээд энэ 2, 3 жилийн хугацаанд 20 онд чинь тэгээд эд нар юу түлж өвөлжсөн юм. Ингээд харангуут гарч байгаа үр дүн та нарын тайлбарлаж байгаа байдал 2 чинь ингээд зөрөөд байгаа байхгүй юу? Тэгээд 170 хэдэн ААН рүү чихээд байдаг. Гэтэл 170 хэдэн ААН юм уу, 350 ААН чинь байсан байхгүй юу, урьд нь. Байсан биз дээ? Тэгээд тэр утаагүй болсон үе чинь юу түлж байсан юм тэд нар. Гэхээр бид нар ингээд нөгөө юмаа хянаж чадахгүй нэг тийм аргачлалууд нь буруу л байгаад байгаа юм л даа. Нийгэм рүү буруутгаж ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Ц.Даваацэрэн: Яах вэ, ерөнхийдөө нөгөө ингээд энэ яг энэ асуултыг маш

олон хүн тавьдаг. 19-20 оны өвлийн яг энэ анх эхлэхэд ерөөсөө их цэвэрхэн байсан агаар гайгүй байсан гэж хардаг юм байна лээ. Зүгээр яг энэ нөгөө хэмжэдэг энэ чинь 16 цэг дээр хэмжэдэг багажууд ажиллаж байгаа шүү дээ, энэ нийслэл дээр. Тэгээд энэ багажны үр дүнг ерөөсөө үзэхээр зэрэг түрүүн бид нар тайлбарласан. Тэр бол агаарын бохирдол, нөгөө тоосонцор юунууд нь л хэвээрээ байсан, үзэгдэх орчин өөр байсан. Энд 2 юм нөлөөлсөн юм байна лээ. Бид нар одоо ингээд судалгаанууд ингээд харахаар нь зэрэг. Тэгээд үүнийг ярихаараа бараг сүүлдээ нөгөө юунд орчих гээд онигоонд орчих гээд байдаг юм. 1 дүгээрт нь болохоороо зэрэг тэр ерөөсөө 19-20 оны өвөл хэрэглэсэн нүүрсний түли ерөөсөө 340 мянга байсан юм. Одоо 550 мянга түлж байгаа. Тэгэхээрээ 1 өрөөн дотор 2 хүн тамхи татах, 3 хүн тамхи татах, 10 хүн тамхи татах бас ялгаатай гэдэгтэй л адилхан зүйл. Тэгэхээр 1 дүгээрт, түлиний энэ хэрэглээ арай бага өвөлжчихсэн юм байна лээ, юугаа түлж өвөлжсөнийг би сайн мэдэхгүй юм.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофоныг нэмээд өгчхөөрэй. Нэмээд хариулчих.

Ц.Даваацэрэн: Шахмал түлиний борлуулалтын хэмжээ яг л ийм л байсан. 2 дугаарт нь, яг юу нөлөөлөөд байдаг юм гэхээрээ зэрэг инверс буюу энэ агаарын урсгал маш их нөлөөлдөг юм байна лээ. Одоо салхитай байвал маш хурдан алга болчихдог, салхигүй байгаад байвал энэ чинь агаар дээр энэ нөгөө хүйтэн агаар, доороосоо халуун утаа 2 очоод ийм нэг тааз үүсээд ингээд зогсчихдог шүү дээ. Тэгээд энэ агаарын судалгаа цаг уурынхантай бид нар хамт үүнийг бас нэлээн судалж үзсэн. Юу байсан юм гэхээр 19-20 оны өвөл л дөө, хүмүүс яриад байгаа, энэ өвөл бол агаарын урсгал маш их байсан их байсан юм байна лээ. Үүнийг цаг уурынхан өөрсдөө нотолдог юм. Энхтүвшин дарга энэ тэртэй бид нарт нэг судалж үзсэн. Тэгэхээр тэрнээс биш одоо 19 онд нэг өөр түли түлээд яг өөр

түли түлээд байна уу гэвэл үгүй ээ. Энэ бол мэргэжлийн хяналтын, бүр хяналт доор нийслэлийн мэргэжлийн хяналт доор бид нар чинь байнга ажиллаж байгаа байгаа шүү дээ. Тэгээд бид хамтарсан 7 хоног бүр энэ түлшнийхээ судалгааг хийж өгсөн. 19 онд түлж байсан түлшний чанар өнөөдөр түлж байгаа түлшний чанар 2 химийн томъёо бүх юмаараа яг адилхан байгаа. Энд бид нар та бүгдийн өмнө, төр засгийнхаа өмнө, Их Хурлын гишүүдийнхээ өмнө ингээд улайм цайм худлаа яриад байж бид нар болохгүй шүү дээ. Өөрсдийгөө хамгаалаад. Энэ байгаа юм байгаагаараа л байгаа. 19 оноос 20 оны өвөл би ч өөрөө бас түүнийг анзаарч л байна шүү дээ. Бас арай харьцангуй гайгүй бас утаа гайгүй болчихлоо доо гэж бүгд л тэгж хэлж байна шүү дээ. Одоо бүгд түүнийг асуудаг байхгүй юу. Тэр өвөл юу төлсөн юм, одоо юу төлөөд байгаа юм л гэж асууж байгаа. Тэгэхээр энд бол тэр яг шахмал түлшнийхээ хувьд бол чанарын өөрчлөлт байхгүй. Технологийн хувьд өөрчлөлт байхгүй. Яг 96 хувийн митлинг түлсэн. Одоогийн түли дотор 96 хувийн митлинг, 4 хувь нь барьцалдуулагч хэвээрээ байгаа.

Тэнд тэр ААН-үүдэд нөгөө түүхий нүүрс бас эхлээд нөгөө хорингуутаа тэгээд энэ түрүүн Батшагай дарга ярьсан, нөгөө 1 зуухны хүчин чадлаас нь хамааруулаад жижиг зуухнуудыг бүгдийг нь бас яг энэ рүү шилжүүлэх гэж оролдсон юм байна лээ. Тэгээд тэр өвөл үнэхээр тэр зуухнуудынх нь ул ширэм нь хайлаад энэ митлингтэй энэ шахмал түли чинь зуухандаа таарахгүй юм байна гэдэг зовлонг тэр өвөл үзээд тэгээд түүний дараа жилээс нь эхлээд бүгд энэ Уур үйлдвэрлэгчдийн холбоо, Жижиг уурын зуухнуудын холбоо гэж бий болоод бүгдээрээ асуудал тавиад тэгээд зарим нэг нь бол өөрсдөө митлингээ урдаас татаж ирж түлсэн. Зарим нь Багануураас митлингээ түүхий нүүрсээ татаад түлээд явчихсан. Тэгээд өнгөрсөн өвлийн юмыг бид нар ингээд хянаад үзэхэд 120-ийг зөвшөөрсөн, 140

орчихсон л байна лээ хот руу. Одоо энэ жил ЭХЯ-наас 110-ыг зөвшөөрчихсөн, одоо хэд орохыг нь мэдэхгүй иймэрхүү л байдалтай л байгаа.

Т.Энхтүвшин: Баярлалаа.
Цогтгэрэл гишүүн асуултаа асууя.

О.Цогтгэрэл: Утаагүй түли, сайжруулсан түли, энэ утаагүй боллоо, болно оо гэдэг үлгэр сүүлийн хэдэн жилийн үлгэртэй хаана эхлээд хаана дуусаж байгаа нь л ингээд харагдаж байна л даа. Үйлдвэрийн даргын хэлж байгаагаар энэ чинь утаагүй гэж байхгүй. Дахиад дээрээс нь зүгээр л энэ чинь угаасан нүүрсийг бид нар шахаад л барьцалдуулаад л зарж байсан шүү дээ. Тийм их айхтар үйлдвэрлээд байх юм байхгүй шүү дээ л гэж байна. Тэгээд энэ үйлдвэр өөрөө төслийн хувьд 2 зорилготой байх, 1 дүгээрт нь иргэдийн агаарын чанараар дамжуулж эрүүл мэндийг хамгаалах, 2 дугаарт нь энэ чинь үйлдвэр болохоор цаана нь эдийн засгийн нэг тооцоо үр дүн байх ёстой. Тэгэхээр энэ 2 үр дүндээ хэрхэн хүрвэ ээ.

1 дүгээрт нь, тэр эрүүл мэндийн асуудал, утаагүй болсон уу гэдэг асуудал дээр бараг л бүгдээрээ үнэртээд л, нүдээр хараад л өнгөрсөн жилүүдэд мэдэж байна шүү дээ. Баахан хэчнээн ч хүн угаартаж үхэв. Айл гэр бүл. Утааны асуудал дээр утааны чанар дээр өөрснөө ингээд бүгдээрээ энэ бол үйлдвэр биш байсан юм. Шинээр л хагас кокс шинээр л юм хийхгүй бол ард түмнээ туршилтад оруулна гээд. Тэр эрүүл мэндийн асуудал дээр ийм нөхцөл байдалд.

Үйлдвэр гэдэг утгаараа энэ юу болов гээд. Сая энэ тайлангаас харахад 880 тэрбум төгрөг Тавантолгойгоос татаасаар авсан юм байна. Балансыг нь 21 оны дүнг нь харахад өр төлбөр нь 500 гаруй тэрбумын өр төлбөртэй юм байна. Хуримтлагдсан алдагдал гээд бас 200-аад тэрбумын алдагдалтай явж байгаа юм байна.

Дахиад дээрээс нь энэ үйлдвэрт улсын төсвөөс анх барихад ямар хэмжээний хөрөнгө оруулалт оруулсан юм. Үүнийг ингээд нийлүүлээд үзвэл их наяд гараад явах нь, их наяд гараад явах нь, эдгээр нь. Ингээд бодохоор энэ нөгөө эдийн засагт чинь нэг ийм алдагдсан боломжийн өртөг гэж юм байдаг. Энэ мөнгөөр өөр зүйл хийсэн бол бид нар юу хийж болох вэ гэдэг өөр зүйл. Бид нарын харьцуулж чаддаг нэг тоо л харьцуулья л даа. Ипотекийн зээл энэ мөнгөөр олгосон бол энэ их наяд гаран төгрөгөөр өнгөрсөн хугацааны их наяд гаран төгрөгөөр хэчнээн айл орон сууцтай болох байжээ гээд, та нар бод доо. Яг өнөөдөр 24 оны Монгол Улсын төсөвт 100 тэрбум төгрөгийг ипотект тавьж чадах уу, үгүй юү гэдгийг Монголбанк Сангийн яам 2 хоорондоо шийдэж байгаа. Тэр эх үүсвэр байхгүй. Үүнээс 10 дахин их мөнгөөр бид нар ямар үр дүнд хүрсэн бэ. Магадгүй энэ нарийн тооцоог нь хийж үзээгүй болохоор мэдэхгүй юм. Магадгүй 100 мянган айлыг ипотекийн зээлд хамруулах боломж танай энэ үйлдвэр гэж байгаа зүйлийн цаана байж.

Та нарын энэ тайлангаар 180 мянган яндан байна гэж гэж байх шиг байсан. Тэгвэл өнгөрсөн хугацаанд энэ үйлдвэр гэж ингээж асгаж цутгаж, иргэдээ хордуулж Баруун, Зүүн үйлдвэр гэж 2, 3 жил болоод хаяж нүүж. Энэ мөнгөөр чинь 100 мянган айл орон сууц тэр 180000-ын чинь тал нь өнөөдөр орон сууцад орчихсон байх байсан байна шүү дээ. Тэгэхээр эдийн засгийн утгаараа энэ үйлдвэр маань, энэ төсөл маань зүгээр л нэг ийм сонгуулийн шоу ч байсан юм уу. Тэгэхээр надад асуулт алга л даа. Ер нь энэ танай үйлдвэрт энэ төсөлд Монгол Улсын үндэсний аудитаас аудит орж байсан уу, үнэлгээ хийж байсан уу? Энэ алдагдсан боломжийн өртөг болоод эдийн засгийн үр ашиг, нийгмийн үр ашиг, эрүүл мэндийн үр ашгийн талаар яг албан ёсны аудитын дүгнэлт, судалгаа, тайлан гэж танай дээр гарч ирсэн юм болов уу, ер нь. Тэрнээс үүнийг ингээд тойрч яриад энэ дээр эдийн засаг, эрүүл

мэнд, үр дүн талаасаа авах юм байхгүй юм байна. Эдийн засаг үүнийг ингээд үйлдвэр тэнд хүн ажиллаад түүхий эд аваад бүтээгдэхүүн үйлдвэрлээд зарж, борлуулж байгаа үйлдвэр гээд үзэх юм бол утга учиргүй юм байна. Нөгөө төрийн мөнгө уйлдаггүй, улсын мөнгө уйлдаггүй гэдгээр л болж байгаа болохоос биш. Тэгэхээр үүн дээр яг аудитаас ороод танай дээр энэ гаргаж байсан дүгнэлт шаардлага, аудитыг нь тэр ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Ц.Даваацэрэн: Аудитын шалгалтад жил болгон орж байгаа юм. Үндэсний аудитын газрын. Энэ жил бид нар нөгөө чиглэсэн технологийн аудитыг энэ жил хийнэ гэж төлөвлөөд орж ирээгүй байна. Ирэх байх. Ер нь жил болгон санхүү, эдийн засгийн аудит ороод манай дээр дүгнэлтээ гаргаад ингээд явж байгаа. Энэ аудит Засгийн газарт дүнгээ Засгийн газарт танилцуулагдаад ингээд явдаг.

Орон сууцны хувьд энэ 1 их наяд төгрөг 1000 айлын орон сууц. Өчигдөр бас дэд хороон дээр Чойжилсүрэн гишүүн бас хариулж байсан. Их наяд төгрөгөөр бид нар 1000 айлын л орон сууцны 100 саяар бодоход 1000 айлын л орон сууц. Цаана нь 199 мянга хэвээрээ л үлдэнэ. Тэгэхээрээ энэ агуулгаараа бол 1000 айлын л асуудлыг шийдэх байсан бол 200 мянган айлыг ямар ч байсан нэг дулаан өвөлжүүлэх, галыг нь алдуулахгүй байх үндсэн чиг үүрэг. Манай компанийн жинхэнэ үндсэн үүрэг бол энэ шахмал түлшээ хийж л Улаанбаатар хотын хэрэглэгчдийг түлшээр найдвартай хангаж, гал алдуулахгүй байх л үндсэн үүрэгтэй. Би ингээж л ойлгодог.

Утаа бууруулах асуудал бол угаасаа энэ шинжлэх ухааны төрийн бодлогын түвшинд өшөө ямар боломжуудыг байна. Үүнийгээ эрж хайж шийдэх ёстой асуудал байх. Орон сууцны

асуудал бол мэдээж манай компанийн асуудал биш. Бусад асуудлууд энэ төр засгийн хүрээнд, нийслэлийн бодлогын хүрээнд цаашидаа шийдэгдээд явах байх аа л гэж ингээж харж байгаа.

Зүгээр ер нь үр дүн нь юу ч хүрээгүй гэвэл би бас гишүүнтэй бас санал нийлэхгүй байна. Яагаад гэвэл энэ өнгөрсөн 5 жилийн хугацаан дотор хийсэн бүх шинжилгээ судалгаануудын ажлыг харахад 18 оноос агаарын бохирдол ямар байсан, өнөөдөр ямар байна вэ гэхээр яг 50 хувь буурчихсан. Үүнийг бол бүх шинжилгээгээр нотолж байгаа. Лабораториуд ч нотолдог, бүх шинжилгээний багажуудаар ч нотолдог. Тэгэхээрээ зэрэг агаарын бохирдлыг бид нар 50 хувь бууруулж чадсан юм байна. Энэ түли хийснээрээ, түли ашиглуулснаараа л гэдэг үр дүн байгаа. Гэхдээ мэдээж нийгэмд хүлээлт бол утаагүй түли л хүсээд байдаг, цэвэр агаар л хүсэж байгаа. Тэгэхээр тэр түвшинд өнөөдрийн бид нарын ашиглаж байгаа нөхцөл бололцоо, энэ ашиглаж байгаа митлинг түли бол тэр түвшинд хүрэхгүй. Тийм учраас энэ дараагийн шатад яаж үүнийгээ сайжруулах вэ гэвэл дараагийн шатад ерөөсөө л 1 дүгээрт, хагас коксоор шахмал түлиээ хийх хэрэгтэй.

2 дугаарт нь энэ шахмал түли ашиглаж байгаа айлууд энэ түлиээ хурдан асаадаг байвал утаа бага гарах юм аа гэдэг ийм дүгнэлт бас байгаа.

3 дугаарт нь, зуух. Сайн түли байгаад ч муу зууханд утаа их л гарч байна. Угаарын хий бүр их гарч байна. Тэгээд шууд утаанаас хүн хордоод байна гэвэл тийм биш. Ер нь хүн хордоод байгаа гол угаартаад байгаа асуудал чинь угаарын хий буюу СО нүүрс төрөгчийн дутуу ислэгч болоод байгаа юм. Энэ болохоороо зэрэг нүүрс төрөгчийн дутуу исэл юунаас үүсдэг вэ гэхээрээ зэрэг л шаталт дутуу явагдсанаас л үүсээд байгаа юм. Шаталт бүрэн явагдаж байгаа

тохиолдолд бол энэ СО нүүрс төрөгчийн ийм дутуу исэл буюу угаарын хий үүсдэггүй. Яг энэ хэдий үед үүсээд байна гэхлээрээ зэрэг 1 дүгээрт, энэ асаах явцад үүсээд байна. 2 дугаарт нь, бороо ингээд чийг орохоор айлууд нөгөө өрхөө бүтээгээд яндангаа сугалчихдаг. Эсвэл зарим айлууд нь нөгөө нүүрсээ утаа дулааныг нь бариулахын тулд яндангийн хаалтаа ингээд хаачихдаг. Тэгээд үүнээс үүсээд л ингээд нөгөө орчиндоо ингээд угаарын хий үүсээд энэнээсээ ингээд хүмүүс угаартаж ингээж нас бараад байгаа. Тэгээд энэ дээр нийслэлийнхэнтэй, цагдаагийнхантай бид нар байнга мэргэжлийн хяналтынхантай хамтарч ажиллаж байгаа. Ер нь энэ гол асуудал бол түлшиндээ биш ер нь хэрэглэж байгаа хэрэглэгчдийн арга барил, тэд нарын ухамсрын түвшинтэй холбоотой шууд. Тийм учраас энэ нийслэлийг ард иргэдийг хэрэглэж байгаа улсууддаа бас энэ зааварчилгааг нь сайн өгөх хэрэгтэй. Аргачлалыг нь сайн зааж өгөх хэрэгтэй. Хяналтаа сайн тавих хэрэгтэй юм байна аа л гэж ингээж үзэж байгаа. Манайх Хэрэглэгчдэд үйлчлэх төвөө энэ жил нийслэл рүү шилжүүлж байгаа. Яахаараа зэрэг яагаад ингээд шилжүүлж байгаа юм бэ гэхээр нь зэрэг энэ хэрэглэгчдэд ингээд нэг компанийн ингээд мэргэжилтэн очоод ингээд хүн очоод зуухаа зөв галлагаагаа хийгээч ээ, зөв хийгээч ээ гэхээр оруулдаггүй, хүлээж авдаггүй, нохойгоо тавьчихдаг. Манай 500 гаруй хүн энэ айлуудаар явдаг шүү дээ, энэ айлуудыг энэ галлагаагаа зөв хий гээд араас нь ингээд 500 хүн манай ажилчин явдаг ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Нэмээд асууя гэж байна. Цогтгэрэл гишүүн.

О.Цогтгэрэл: Зөвхөн танай үйлдвэртэй холбоотой энэ их наяд гаран төгрөгөөр юу нь тийм 100 мянга биш мянгахан айлын орон сууц гэж Чойжилсүрэн гишүүн хэлсэн гэж та тэгж байна л даа. Та бод доо. Би танаас асууя. Энэ чинь би ипотекийн зээлийн

тухай ярьж байна. Орон сууц үнэгүй барьж айл оруулах тухай яриа биш. Ипотекийн зээл гэдэг чинь зах зээл дээр байгаа 17 хувийн хүүг 8 хувиар өгөхөд цаана нь нэг 7, 8 хувийн зээлийн хүүний зөрөөг өгөх мөнгө хэлж байгаа юм. Ингэхэд наадах чинь тэр 100 мянга руу чинь дөхнө. Зүгээр 1 их наяд төгрөгөөр үнэгүй байр бариад айлуудыг үнэгүй оруулах гэдэг чинь ипотекийн тухай яриа биш. Ийм яриа өнөөдөр энэ 21 дүгээр зуунд зах зээлийн эдийн засагтай Монгол Улсад ийм яриа байж байх. Тэгэхээр танай энэ их наяд төгрөг чинь цаана нь ямар хэмжээний том үр дагавартай мөнгө вэ? Нэг талаасаа.

Нөгөө талаасаа агаарын бохирдлыг бууруулах зардлыг зөвхөн танай үйлдвэрээс гадна үүнээс бусад асар их хөтөлбөрүүд ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг. Үг юм уу. Үг байгаа, дараа нь.

Би нэг ганц 2 асуулт асуучихъя.

1 дүгээрт, энэ сайжруулсан түлшний энэ хувийн үйлдвэр хэд байдаг юм бэ? Нийслэл Улаанбаатар хотод. Энэ хувийн үйлдвэрүүдэд төрөөс ямар дэмжлэг үзүүлдэг юм, ямар бодлого байдаг юм. Тухайлбал энэ митлингээ үнэгүй өгдөг юм уу. Дээр нь энэ төрөөс тодорхой хэмжээний дэмжлэг үзүүлдэг юм уу гээд хэчнээн тийм хувийн үйлдвэр байдаг юм бэ гээд байгаа юм.

2 дахь асуудал энэ түлшний асуудал. Бид нар олон жил ярилаа даа тэгээд цаашидаа энэ Улаанбаатар хотод энэ цахилгаан станц барих тийм төлөвлөгөө байгаа юм уу, байхгүй юм уу. Ерөөсөө ингээд л нэг дулааны техникийн нөхцөл авна гэдэг л маш хүндрэлтэй. Дулаан хүртээмж нь байхгүй, цахилгааны техникийн нөхцөл авъя гэхээр маш хүртээмж байхгүй гээд. Тэгээд ерөөсөө бид нарын энэ утаагүй болох арга ерөөсөө л дэд бүтцийн асуудал шүү дээ. Цахилгаан станцын асуудал. Бид нар

энд утаагүй түлшний үйлдвэрийг сайжруулахаасаа илүүтэй бид нар энэ Улаанбаатар хотод эрчим хүчний хэрэглээгээ яаж нэмэгдүүлэх вэ, дулааны хэрэглээгээ яаж нэмэгдүүлэх вэ гэдэг л асуудал байгаа шүү дээ. Гэр хороолол руу бид нар цэвэр, бохир ус, дулаанаа татъя, гэр хороололд цахилгааны хөнгөлөлт үзүүлбэ. Түлшний хөнгөлөлт үзүүлснээс илүү цахилгааны хөнгөлөлт үзүүлээд явах юм бол наад утаа чинь тодорхой хэмжээгээр буурна аа гэдэг ийм бодлого байна уу? Би Үйлдвэржилтийн байнгын хорооны даргын хувьд л энэ үйлдвэрийн асуудал асуумаар байна. Цахилгаан станц хэзээ барих юм, хаана хаана барих юм. Ийм төлөвлөгөө байна уу? Энэ 2 асуулт дээр ямар ч байсан нэг хариулт аваадахъя.

Нийслэл Улаанбаатар хотоос. Ажлын хэсэг хэн хариулах юм. Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

Байнгын хорооны гишүүдэд мэнд хүргэе. Нийслэлийн Засаг даргын орлогч Төмөртөмөө байна. Би 2 асуултад хариулъя. Миний бие 2020 оноос хойш энэ агаарын бохирдлын асуудал хариуцсан орлогч даргаар сүүлийн 3 жил ажиллаж байгаа учраас харьцангуй бас мэдээллүүд энэ түлшний үйлдвэртэй холбоотой асуудлууд харьцангуй сайн мэднэ гэж ингэж ойлгож болно. Энд сууж байгаа хүмүүс бол ихэнх нь бас шинээр томилогдсон хамгийн удаж байгаа нь л Даваацэрэн захирал байх шиг байна.

Хувийн үйлдвэр байхгүй. Хувийн үйлдвэрийг дэмжих ямар ч боломж байхгүй. Хувийн үйлдвэрт өрсөлдөөн одоо жишээлбэл Тавантолгой түли компани байхад өрсөлдөх ямар ч боломж байхгүй. Түүхий эдээ хаанаас авах вэ? Гарч байгаа бүтээгдэхүүн нь зах зээлийн ханшаар борлуулагдаж Тавантолгой түли компанитай өрсөлдөх боломжгүй ээ гэсэн үг. Тавантолгой түли компани байнгын алдагдалтай явж байгаа. Зүүн үйлдвэр байгуулагдаад 2 жил болж байна. Зүүн үйлдвэр бүрэн чадлаараа

одоог хүртэл ажиллаж чадаагүй л байгаа. Нийслэл Улаанбаатар хот 3 зүйлийн 3 асуудлыг л хариуцдаг юм.

1 дүгээрт нь, тээвэрлэлтийн асуудал байдаг. Энэ түлшийг бид нар агуулахаас авч цэг рүү хүргэнэ, үйлдвэрээс агуулах руу хүргэнэ.

2 дугаарт нь, борлуулагчийн урамшууллын асуудал байдаг. 650 цэгт бид нар борлуулалтын цэг ажиллуулж байна. Энэ цэгт ажиллаж байгаа хүмүүсийн урамшуулал.

3 дугаарт нь, аюулгүйн нөөц гэж бүрдүүлдэг. Жишээлбэл 100 гаран мянган тонныг энэ өвөлд бэлдэж бид нар 4 сараас хойш нөөцөлсөн байна. Энэ агуулахын төлбөрийг хот хариуцдаг. 30 гаруй тэрбум төгрөгийг үндсэндээ Улаанбаатар хотын зүгээс Тавантолгой түли компани хотын иргэдийг аюулгүй өвөлжүүлэх, дулаан хангамжийн асуудал л даа, 200 гаруй мянган өрхийн. Энэ асуудал дээр Улаанбаатар хот хариуцан ажилладаг гэж ингэж ойлгож болох юм.

Түлшний чанартай холбоотой асуудлуудыг түрүүн нэлээн бас ярьж байна. Түлшний чанартай холбоотой асуудал дээр хотын зүгээс ямар ч оролцоо байхгүй. Сүүлд ЭХЯ-наас ажлын хэсэг гаргаж гадна, дотнын үйлдвэрүүдтэй танилцаж, энэ түлшний чанарыг дээшлүүлэх, хагас коксыг түлж турших асуудлууд зэрэг дээр ажлын хэсэг байгуулсан. Улаанбаатар хотоос ямар нэгэн төлөөлөл бид нарыг оролцуулаагүй. Тийм учраас түлшний чанарын асуудал дээр бид нар хэлэхэд хүндрэлтэй юм. Яах вэ, ер нь үндсэн зорилго бол нэг учраас бид нар энэ нь манайх, тэр нь Тавантолгой түлшийнх, энэ ЭХЯ-ных гэж огт ажиллаж болохгүй. Тийм чиглэлтэй тийм бодлогыг ч барьж ажилладаг.

Хувийн үйлдвэр байхгүй ээ гэдгийг хэллээ. Ер нь Нийслэлийн иргэдийн хурал дээр ч гэсэн үүнийг байнга хэлдэг юм. Энэ

түлшний үйлдвэр гэдэг хувь руу шилжүүлээч ээ гэж. Дөнгөж саяхан томилогдсон манай Нямбаатар даргын хувьд бол түлшний үйлдвэрийг ахиж өргөжүүлэхгүй ээ. Түлшний үйлдвэр энэ өргөжүүлээд яваад байх юм бол бид нар энэндээ дасаад энэ дэд бүтцийн асуудлаа орхигдуулаад, энэ яндангийн тоог бууруулах магадлал багасах юм. Тийм учраас ахиж энэ түли бол өнөөдрийн түвшинд үүргээ гүйцэтгэсэн гэсэн ийм байдлаар бодлого дэвшүүлж байна лээ. Би ч бас үүнтэй санал нэг байгаа юм.

Хувийн үйлдвэр ажиллуулаад оруулаад ирье гээд тэгэхээр хувийн үйлдвэрт хөрөнгө мөнгөний хувьд ч тэр, худалдан авалтын хувьд ч тэр ямар ч боломж байхгүй. Өнөөдөр нэг тонн түли бол 150 мянган төгрөгөөр 39-40 шуудай түли байдаг, ийм байдлаар худалдаалагдаж байгаа юм. Зорилтот бүлгийн бас иргэдэд үнэгүй түли олгодог.

Тэр уур үйлдвэрлэгч тэр түрүүн Ганболд гишүүн асууж байсан би бас нэг мөр ярьж байгаа дээрээ хариулчихъя. Энэ нэг Шадар сайдын тушаал гараад энэ 170 гаруй энэ түүхий нүүрс түлдэг уурын зуухнуудыг та нар энэ уурын зуухнуудаа ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофоныг нэмээд өгөөрэй.

3.Тамөртөмөө: Уурын зуухнуудаа шинэчилье. Орчин үеийн болгоо гэдэг шаардлагыг сүүлийн 2 жил тавьж байна. Энэ холбоод юу гэж ярьдаг вэ гэхээр ковидын хүнд нөхцөлтэй учраас бид нар энэ зуухнуудаа шинэчлэх техникийн шинэчлэлт хийж чадахгүй байна аа гээд л тушаал гарчхаад байхад тушаалаа хэрэгжүүлэхгүй л яваад байгаа юм. Бид нарын зүгээс шахна. Уур үйлдвэрлэгчдийн холбоо бусад холбоод Шадар сайд дээр холбогдох дарга нартай уулзаар байгаад л тушаал зөрчөөд өнөөдрийг хүртэл яваад байгаа юм. Энэ бол нийтийн эрх ашгийн асуудал байгаа.

Өнөөдөр энэ түүхий нүүрс түлж байгаа уурын зуухнуудыг тэртээ тэргүй тушаал шийдвэр гарчихсан байхад буулгах, технологийн шинэчлэл хийх зайлиггүй шаардлагатай л байгаа юм. Энэ дээр бид нар бас л хэвлэл мэдээлэл, нөгөө улс төрийн асуудлаас болоод л хойшилчихдог, тодорхой шийдвэр гаргаж чадахгүй л байгаа юм. Үүнээс болж маш олон 100 мянган тонн түүхий нүүрс түлэгдсээр л байгаа. Үүнийг иргэд төдийлөн мэддэггүй. Мэдээж энэ бол алслагдсан сургууль, цэцэрлэгтэй холбоотой л асуудал. Төвийн дулаанд холбох боломж байхгүй. Эхнээсээ төвийн дулаанд холбох боломжтой бараг л бүх газрыг холбоод дуусчихсан. Цахилгаан, хий сүүлдээ бүр газрын гүний дулаанд хүртэл 2 цэцэрлэгийг төслийн хүрээнд холбосон. Уг нь амжилттай явж байгаа. Хөрөнгө мөнгө нь нэлээн их гардаг ийм л зүйлүүд тулгараад байгаа юм.

Тавантолгой түли компанийн Баруун үйлдвэртэй холбоотой асуудал бас нэлээн дэгдсэн. Орчны бохирдлын асуудал байдаг эргэн тойрны айл өрхүүд одоо өвөл гээд л тэнд, айлын, гэрийн бүрээс хүртэл хав хар болдог ийм л нөхцөл байдал үүсдэг. Үнэхээр Баруун үйлдвэрийг хаагаад Зүүн үйлдвэрийг ажиллуулъя аа гэдэг шийдвэр хүртэл гарч байсан. Тэгээд Баруун үйлдвэр хаая гэхээр Зүүн үйлдвэр хүчин чадлаараа ажиллах боломжгүй маш олон 100 тэрбум төгрөг энд зарцуулчихсан байдаг. Олон удаа нээлтээ хийсэн шүү дээ, Зүүн үйлдвэр. Тэгэхдээ хүчин чадлаараа өнөөдрийг хүртэл ажиллаж чадахгүй байгаа. Үүн дээр Байнгын хороо холбогдох Засгийн газар, Улсын Их Хурлын гишүүд анхаарлаа хандуулах нь зөв байх аа гэж Улаанбаатар хотын зүгээс ингэж боддог юм.

Цахилгаан станцтай холбоотой асуудал дээр ЭХЯ тодорхой хариултууд өгөх байх. Нийслэлийн зүгээс барьж байгаа бодлого энэ дэд төвүүдээ л өргөжүүлэх. Сэлбэ дэд төвийн хүрээнд бид нар 14, 18 дугаар хорооны айл өрхийн

газар чөлөөлөлт, гэр хорооллыг дахин барилгажуулах ажлууд амжилттай зохион байгуулагдаж байна. НОСК-ийн түрүүн бас гишүүн хэлж байна. Энэ түрээслээд өмчлөх орон сууцын хөтөлбөр дээр бид нарт мөнгө хэрэгтэй байна. Тэгэх юм бол түрээслээд өмчлөх хэлбэрээр газар зохион байгуулалтыг шинэчлээд энэ газрынх нь оронд бид нар тодорхой очоод амьдарчихдаг байрнуудыг маш олноор барих шаардлагатай байна. Шар хад дэд төв, Баянхошуу дэд төв энэ дэд төвүүдийн үйл ажиллагааг өргөтгөх юм тодорхой агаарын бохирдол нөлөөлнө өө шууд буурна аа гэж ингэж ойлгож болно.

Одоо эцэст нь хэлэхэд үйлдвэрийг өргөжүүлэх тухай ерөөсөө огт бодож болохгүй. Үйлдвэрийг харин багасгаж хумих, үйлдвэрийн ажилчдын тоог бууруулах бусад энэ дэд төвүүдээ ашиглалтад оруулах, ипотекийн зээл, түрээслээд өмчлөх орон сууцын бодлогыг шинэ дэд төлөвлөлтийг л хэрэгжүүлэх нь зөв өө гэсэн ийм байр суурьтай байгаа юм. Баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Энэ нийслэл Улаанбаатар хотыг юу гэдэг юм юу гэдэг юм СХД-т нэг цахилгаан станц барья, БЗД-т нэг цахилгаан станц барья гээд энэ төлөвлөсөн юм байхгүй юм байна, тийм ээ. Ер нь цаашидаа бид нар энэ түлиний хэрэглээг багасгая л гэж байгаа ерөөсөө л цахилгаан станц шүү дээ. Дулаан, хангалттай дулаанаа өгчихдөг, бүх гэр хорооллын дахин төлөвлөлт бүгдээрээ барилга болно гэж байхгүй. Хашиандаа сайхан амьдарна, хувийн орон сууц барина, тийшээ дулаан өгчихдөг байх хэрэгтэй л байхгүй юу.

Цахилгааны хөнгөлөлтийг маш сайн эдлүүлчихдэг, түли түлснээсээ илүү цахилгааны хөнгөлөлт эдлээд явах юм бол энэ утааны асуудал чинь л багасна. Тийм учраас хот өөрөө бодлогоо гаргаад Засгийн газарт, ЭХЯ-нд яг ийм тавьсан асуудал байдаг юм уу? Хот төлөвлөлттэй холбоотой асуудал.

Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

З.Төмөртөмөө: Энхтүвшин гишүүний асуултад хариулъя. Амгалан ДЦС-ын өргөтгөл нэлээн сайн явагдаж байгаа. Бид нар бүгдээрээ мэдэж байна. ДЦС гэдэг бол үндсэндээ том мега хэмжээний л асуудал л даа. Хотын зүгээс яг бодит байдалд дээр дулааны станц. Цахилгаан станцын асуудал мэдээж маш том асуудал учраас яг хотын зүгээс цахилгаан станц дээр холбогдолтой бодлого шийдвэр танилцуулсан юм байхгүй гэдгийг би бас сайн мэдэж байна.

Зүгээр ер нь цахилгаан станц гэхээсээ илүү энэ дэд төвүүд, түрүүн миний хэлсэн Баянхошуу дэд төв, Сэлбэ дэд төвийн үйл ажиллагаа харьцангуй 20 хувьтай ашиглагдаж байна. Шархад дэд төв гээд. Дэд төвүүдээ л бид нар сайн ашиглалтад оруулчихвал ер нь гэр хорооллын яг таны хэлээд байгаа заавал тэнд барилга байшин барихгүйгээр гэр хороолол руугаа бид нар дэд бүтцийг шийдээд өгөх бүрэн боломжтой. Тантай энэ дээр санал нэг байна.

Т.Энхтүвшин: Баярлалаа.

Гишүүд асуулт асууж дууслаа. Үг хэлэх гишүүд нэрсээ өгнө үү? Батжаргал, Ганболд гишүүн. Ганболд гишүүнээр тасаллаа. Батжаргал гишүүн. Ганбаатар гишүүн үг хэлэхгүй юу.

Ж.Батжаргал: Тэгэхээр Тавантолгой түши компани байгуулагдаад энэ түшлиний бүтцийг сайжруулах, агаар орчны бохирдлыг бууруулах чиглэлээр дэвшүүлсэн зорилтыг тодорхой хэмжээнд хангасан. Бид нар бүгдээрээ мэдэж байгаа. Тэгэхдээ бид хэдийн амьдарч байгаа цаг үе, нийгэм маань өөрөө зах зээлийн нийгэм, эдийн засгийн харилцаан дээр тулгуурдаж юм яваад байдаг. Тэрнийхээ моралийг дагах тухай л асуудал байна л

даа хэдүүлээ. Тийм учраас энэ бүтээгдэхүүний өөрийн өртгийг бууруулах, аль болохоор алдагдал юмыг бууруулах гээд хиймээр байгаа зүйлүүд байна. Энэ талаасаа нэлээн анхаарч сайн ажиллах ёстой гэж би энэ талаас нь хэлмээр байна гэж.

Дараагийн нэг зүйл, үнэхээрийн алдагдал юмаа эрс нэмэгдүүлсэн түүхий эд ашигласан түшлиний бүтэц сайжруулах юм уу, эс үгүй бол шинэ зорилтуудаа хангах чиглэл рүү бодлогоо чиглүүлэх юм уу гэдэг энэ бодлогын сонголтоо зөв хийх хэрэгтэй болчихоод байна л даа. Сая гаран төгрөгийн өөрийн өртөгтэй коксожсон сайжруулсан түши хийх юм уу. Түүний оронд одоогийнхоо байгаагаар 3, 4 жил зүтгэе. Энэ хугацаанд коксожсон нүүрс гаргаад тэгээд түүгээрээ шахмал түши хийгээд, тэгээд ард иргэдээ түшиээр хангаад, үр дүн гарна гэж тооцож байгаа мөнгөө ёстой тэр дэд төвүүд байгуулах ажил руугаа чиглүүлэх гэдэг юм уу ийм л бодлогын зөв сонголтуудаа хийж авч явах тухай л асуудал байна. Энэ рүүгээ нэлээн сайн хармаар байна гэдгийг зориуд хэлье.

Хэдүүлээ зуух ярина. Үнэхээрийн энэ утаанд чинь 2 л юм байгаад байгаа юм. 1 дүгээрт, зуух өөрөө сайн давхар шаталттай байх тухай асуудал, 2 дугаарт, түши өөрөө сайн байх тухай асуудал. Энэ 2-ын цогцоос л наад өнөө ялгардаг утаа, янз бүрийн бодисуудын чинь хэмжээ буурах ёстой л доо. Тэгэхээр одоо байж байгаа бэлэн технологиудыг аваад ашиглачхаж болохгүй ээ. Эрчим хүчний нүүрс гэдэг чинь өөрөө тусдаа нүүрс байгаад байдаг. Хэдүүлээ тэрүүн дээр суурилчихсан техник аваад ашиглах юм бол одоо бид нарын яриад байгаа наад нүүрсний чинь сайжруулсан түшлиний чинь чанар нь нөгөө техникээ жил жилд нь дуусгана. Ул суурь ширмийг нь. Тэгэхээр ямар ул ширэмтэй зуух байх юм бэ гэдэг юмаа одоогийн технологи дээр нь тулгуурлаж зөв болгож байж энэ зуухны асуудал

ярихгүй бол захын зуух аваад одоо хэрэглэнэ гэвэл хэцүү шүү.

Би Төв аймгийн Засаг дарга байхдаа 100 модын 2900 өрхөд давхар шаталттай зуух 1 сайн залуугийн буянаар авчирч суурилуулсан юм. Яг өөрийн чинь хэлж байгаа шиг энэ мэргэжлийн байгууллагууд бүх жилүүдийн тухайлсан өдрүүдийн утаа ялгаралт, тэр химийн хортуудын ялгаралтыг харьцуулж үзээд нэг 44 орчим хувиар буурчихлаа гэж ингэж тооцож байсан. Тийм зуухнууд бий. Харин тэр зуухан дээр хэрвээ тулгуурлаж явъя аа гэвэл хэдүүлээ яах аргагүй дахиад л тодорхой техникийн нөхцөлүүд өгч сайжруулалт хийхээс аргагүй болчихож байна л даа. Ул ширэмнийнхээ асуудал энэ тэрийг бодохоос өөр арга байхгүй. Тэгэхээр энэ талаасаа бодож наад асуудалдаа хандаарай.

Тэгээд ер нь эцэстээ явж явж үнэхээрийн л энэ Улаанбаатар хотыг утаагүй болгоё, энэ ард иргэдийг ая тухтай амьдруулъя гэвэл дэд төвийнхөө асуудлыг ахиухан шиг зоримог явуулах хэрэгтэй болж байна. Нэг талдаа. Нөгөө талдаа эх үүсвэр энерги талаа нэмэх тухай л асуудал болчихоод байна л даа. Дулаан цахилгааныхаа эх үүсвэр үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх, тэрүүгээрээ дамжуулж шинэ технологиудыг өрхийн хэрэглээнд суурилуулах тухай л асуудал байна. Саяхан бас нэг юм үзэж явсан чинь сарын халаалтынх нь зардал 70 хэдэн мянга гарах юм байна гээд Монгол гэр халаадаг юу гэдэг юм тень гэж хэлэх юм уу, арай зуух гэж хэлэх юм уу цахилгаан зуух гаргачихсан, тооцоолол бүх юмыг нь гаргаад тавьчихсан байж байна лээ. Тэр хэн Даваа бас нэг шинэ санал дэвшүүлээд яваад байгаа юм шиг байгаа юм. Энэ эд нарыг бүгдийг нь судалж үзэж энэ нийслэл, ЭХЯ, энэ Агаарын бохирдлын үндэсний хороо ч гэдэг юм уу энэ бүх байгууллагууд бүгдээрээ нэг суугаад хамгийн сайн Монголд нутагишиж болох дэвшилттэй

бас ашиглалтын зардал багатай тийм технологи дээрээ том сонголт хийх хэрэгтэй. Тэгээд тэр сонгосон технологио үйлдвэрлэл болгож хөгжүүлэх тухай л асуудал байгаа. Тэгэхгүй тэгээд л ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Нийслэл Улаанбаатар хот ер нь нэг бас нэг томоохон төлөвлөлт хийгээд. Ганболд гишүүн. Уучлаарай Ганболд гишүүн үг хэлье.

Г.Ганболд: Бид нар яах вэ, өнөөдөр Даваацэрэн гуайн үйлдвэрийн ер нь явц, технологи өртөг ямар байгаа гээд л асуух гэж байгаа юм. Тэгэхээр бид нар заавал тэр Даваацэрэн захирлын хувьд тэр агаарын бохирдлыг бууруулах энэ тэр огт бараг хамаагүй. Үйлдвэр нь өртгөө буулгаад л тэр их үйлдвэрлэж байгаа түли нь нөгөө угаар, янз бүрийн хүлээн зөвшөөрөгдөх тэр хүнд элементүүдийн шаардлага хангаад л тэгээд л Улаанбаатар хотын иргэдийн хэрэгцээг хангаж байвал тэгээд л энэ хүний зорилго. Бусад асуудал нь энэ Засгийн газар, нийслэлийн асуудал аа. Төмөртөмөө дарга маш буруу юм ярьж байна. Хувийнхан ямар ч өрсөлдөх боломжгүй гэж. Эхлээд та нар байна шүү дээ ингэ. Энэ Тавантолгой түли компанийнхаа татаасын нэг тонн явж байгаа татаасаа эхлээд татаас хэлбэрээр явуул. Одоо бол би Даваацэрэн захирлын хэлж байгаа тайлбараас харах юм бол зах зээл дээр 150 мянгаар зарж байна. Айл өрхүүдэд. Үйлдвэрлэл нь 450 мянга. Нэг ёсондоо 300 мянган төгрөгийн татаастай явж байгаа үйлдвэр байхгүй юу. Энэ чинь нэг ёсондоо. Тэгвэл хувийн хэвшлийнхэн энэнээс бага 200 мянган төгрөгийн татаастай үйлдвэр байх юм бол дэмжих ёстой байхгүй юу. Тэгж явж байж энэ өөрөө өрсөлдөөнд орж хувийнхан зардлыг бууруулах чиглэл рүү явна. Ер нь төрийн үйлдвэрийн энэ нэг шахаас, данхар бүтэц, сул тал чинь энэ шүү дээ. Өртөг өөрөө өндөр байгаа байхгүй юу. Үйлдвэрлэлийн өртөг. Тэгэхээр зэрэг нэгэнт ингээд татаасаа

одоо бид нар чинь ингэж татаас гэж тооцохгүй байгаа байхгүй юу. Зүгээр л ингээд л Эрдэнэс тавантолгойгоос ингээд л хэрэгцээг нь өгөөд л. Энэ дээр энэ асуудлаа зөв болгож байгаад хувийнханд харин зарлах ёстой. Энэнээс бага тоннд нь 200 мянган төгрөгийн татаас аваад ингээд үйлдвэрлэх тийм хувийн хэвшлийг бид нар дэмжих ёстой байхгүй юу. 250000-ын татаас аваад явах үйлдвэр байх юм бол дэмжих ёстой шүү дээ. Тэгэх юм бол би одоо юу гэдэг юм энэ Энержи Ресурсийнхэнтэй би бас энэ чиглэлээр бас уулзалтууд хийж ер нь бол энэ эднийх бол жишээлбэл Энержи Ресурс бол байнга үүнийгээ үнэгүй өгөх үү, үгүй юү гэдэг чинь эргэлзээтэй л юм байна лээ. Бас. Одоо эд нар цаашидаа үнэлэх юм байна лээ гэж ойлгож байгаа. Би тоннд нь.

Тэгэхээр зэрэг, эсвэл ингээд хувийн хэвшлийнхэнд яг адилхан одоо нэгэнт энэ бол нийслэл Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг л буруутгаж чиглэсэн учраас төрийн үйлдвэр байна уу, хувийн хэвшлийн үйлдвэр байна уу, аль алинд нь тэр өгөх нөхцөл бололцоог нь хангаж өгөх ёстой байхгүй юу? Үнэтэй байна уу, үнэгүй байна уу? Митлинг нь. Тэгээд би сая Даваацэрэн захирлын хэлж байгаа тэндээс үнэгүй мөртөөсөө энд 150 мянгаар ирж байгаа бол бас арай л өндөр байна. Яаж ч бодсон ер нь бол нэг хувь хүний хувьд бодоход ч гэсэн. Энэ агуулгаар нь бодох юм бол заавал бид нар митлинг ийм өндөр өртгөөр ирж байгаа юм бол ер нь заавал митлинг ч авах ямар шаардлагатай юм. Бас өөр боломжтой нүүрстэй нь хольж авчирч байгаад хийвэл арай илүү юм биш үү гэж ингээд бодогдоод явж байна л даа. Тэгээд энэ чиглэл рүү нийслэл жоохон бодлого гаргаж явах ёстой шүү, нийслэл. Энэ өөрөө нийслэлийн бодлогын асуудал.

Чи сая тэр 147 ААН үнэхээр 140 мянган тонн нүүрс байсан байх, хэрэглэж байгаа бол энэ нөлөөлнө шүү дээ. Асар их нөлөөлнө. Тэгээд энэ дээр тийм бол энэ 147 аж ахуй нэгж хувийнх

байна уу. Хувьсгалынх байна уу, бодох ёстой. Хувьсгалын хэрэвзээ энэ сургууль, цэцэрлэг энэ алслагдсан хорооллууд сургууль, цэцэрлэг барих юм бол тендер зарлах ёстой. Тендер зарлахдаа ерөөсөө яг бүрэн шаталттай технологиор ингээд эсвэл газар юм уу, цахилгаанаар аваад явах ийм тендерүүдийг зарлаад хувийнхан байвал зогсоох хэрэгтэй шүү дээ энэ чинь. Нийтийн эрх ашгийн төлөө тэр нөхдийг бид нар толгойг нь илж сууж байх ямар албатай юм. Өчнөөн тэрбум, 100 тэрбум төгрөг зарчхаад, энэ хүмүүсийг ингэж бүлтэлзэж загначхаад 147 аж ахуй нэгж нь толгойг нь илээд ингээд сууж байх юм бол бид нар ямар ч утгагүй, бодлогогүй төр байгаагийн хэлбэр байхгүй юу. Тэгээд энэ 140-ийн төлөө тэр хатуу арга хэмжээ авах хэрэгтэй. Ер нь. Ирэх жилээс бол та нар одоо шаардлагаа өгөөд ирэх жилийн 9, 10 сарын 01 гэхэд бүрэн ажиллуулахгүй гэдэг шаардлагаа өгөх ёстой байхгүй юу. Гэтэл манайх явж явж байгаад л хойтон 8 сард өгнө, тэгээд нөгөөдүүл нь хугацаа байхгүй гээд өнөөдөр өгөх ёстой. Өнөөдөр хойтонгийн 10 сарын мэдэгдэл өгөх ёстой байхгүй юу. Тэгж байж хугацаа өгч байж тэр хүмүүст тайлбаргүй болгож байж. Тэгж байж энэ асуудлыг шийдэхгүй бол ганцхан энэ Тавантолгой түлш компанийн энэ асуудал дээр ингээд эднийхийг шахаад, эдний түлшний үйлдвэрийг яриад яваад байх юм бол өөрөө ямар ч үр дүн гарахгүй ээ. Тэгэхээр нийслэл энэ дээр онцгой анхаарал хандуулж, энэ шинэ Засаг даргатайгаа нийлж, тодорхой ахиц дэвшил гаргахгүй бол яг л энэ байдгаараа бахь байдгаараа л байна гэж ингэж бодож байна.

Т.Энхтүвшин: Ганбаатар гишүүн үг хэлье.

С.Ганбаатар: Маш богинохон нэг санаа хэлчихье. Энэ хамт олон хичээж ажиллаж байгаа байх. Энэ чинь бидний бас эрүүл мэндийн бас улс орны том тулгамдсан асуудал шүү дээ. Тэгээд энэ дээр чармайгаад л явж байгаа байх. Би

зүгээр санал хэлмээр байна. Юу гэвэл, энэ тайланг танилцлаа, тэгээд ажил хийж байна аа л гэж ойлгож байна.

Миний санал Энхтүвшин дарга аа, дараагийн ээлжид яг ийм улсууд орж ирэхээрээ зэрэг өөрөө өөрсдийнхөө талаар өөрсдөө тайлбарлаж, өөрсдөө танилцуулж ярина аа гэдэг бол их одоо шийдүүлэх гэж байгаа асуудлаа л бидэнтэй ярьж болно. Тэрнээс яг ингээд танилцуулаад бид ийм мундаг байгаа, эсвэл ийм тааруу байна гэдэг юмаа хөндлөнгийн бие даасан шинжээчдийн дүгнэлтийг яаралтай гаргаж ирэх хэрэгтэй.

Сая гишүүд маш чухал чухал саналуудыг бас ярилаа. Энэ дээр хөндлөнгийн энэ тийм шинжээч экспертүүдийн шийддэг асуудал. Энэ бас тийм хүн болгон мэддэг асуудал биш. Энэ бараг химийн шинжлэх ухаан. Маш том асуудал байхгүй юу. Тэгэхээр хөндлөнгийн бие даасан шинжээчид дүгнэлтээ гаргаад хувилбартай орж ирэх ёстой. Тэгээд энэ дээр бас холбогдох байгууллагуудын дүгнэлтүүд хамт орж ирэх ёстой. Шинжээчийн дүгнэлт дээр нэмэх нь хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэг буюу тэр нүүрсийг чинь хэрэглэж байгаа, нүүрсийг чинь түлж байгаа хэрэглэгчид яг юу гэж үзэж байгаа вэ? Юун дээр шаналаад байгаа юм, юун дээр бухимдаад байгаа юм. Бидний бодсоноос өөр байж болно, болох эрхтэй. ЭМЯ одоо энэ олон хавдар, өвчин зовлонгийн эцсийн дүндээ урд хөл бүдрэхэд хоол хөлийг ташуурдана аа гэдэг шиг ЭМЯ хариуцлага үүрдэг. Ачааг нь үүрдгийн хувьд энэ дээр яг ямар байр суурьтай байна. Бизнес эрхлэгчид түрүүн маш чухал саналууд гарлаа. Бизнес эрхлэгчид үүнийг ямар өртгөөр, ямар дүн шинжилгээгээр, ямар экспертизийн ноу хау технологи ашиглаад хийчхээж болох вэ гэсэн ийм талуудын оролцоотой яривал үр дүнтэй байна.

Улсын Их Хурлын Байнгын хороо энэ дээр шийдвэр гаргахад их дөхөмтэй

юм болов уу гэсэн байр сууриа би илэрхийлэхийг хүсэж байна. Энэ тэртээ тэргүй улс төржихийн аргагүй зовлонтой бэрхиээлтэй асуудал. Үүнийг бас амжилттай шийдэх гээд хичээгээд явж байгаа гэж би үзэж байна. Тэгэхээр миний энэ санааг заавал Улсын Их Хурлын ажлын хэсэг биднээр байгуулаад л нэг хэдэн хүн байгуулаад л тэгээд л доор нь нэг хэдэн дэд ажлын хэсэг гээд л нэг хэдэн эрдэмтэд цуглуулахаасаа илүү хөндлөнгийн бие даасан энэ Полийн дээд сургуульд нэг хэдэн багш нар хэрвээ байгаа бол олон улсын шинжээч дүгнэлт. Энэ олон улсад байдаг асуудал байхгүй юу. Олон улсад энэ шийдэгдчихсэн асуудал. Тэгэхээр тэр олон улсын хамгийн сайн туршилага төлөвлөгөөтэй нь бид мэдэхгүйгээ л мэдмээр байна. Тэгэхээр энэ дээр ийм дүгнэлт гарц гаргалгаатай ажиллавал их буян болно гэж би бодож байна.

Т.Энхтүвшин: Ганбаатар гишүүн ээ. Энэ яг таны хэлдэг энэ агаарын бохирдол, хүний эрүүл мэнд, нүүрсний чанартай холбоотой асуудал бол Агаарын бохирдлын дэд хороогоор өчигдөр хэлэлцээд явчихсан байж байгаа. Нүүрсний чанар, утааны бохирдол.

Энэ Үйлдвэрчдийн байнгын хороогоор юу хэлэлцэж байгаа юм бэ гэдэг бол үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн талаар л бид хэлэлцэж байгаа юм. Цаашидаа Улаанбаатар хотыг яаж бас үүнийг хангах вэ гэдэг асуудал дээр. Яг эрүүл мэнд агаарын бохирдолтой асуудлыг Агаарын бохирдлын дэд хороогоор ингээд хэлэлцээд явж байгаа гэдгээ хэлмээр байна.

Би нэг ийм л юм хэлэх гээд байна. Зүгээр нийслэл Улаанбаатар хот Тавантолгой түши компани эд нар ажиллаж байгаа. Бас л нийслэл Улаанбаатар хотыг нэг гал алдуулахгүй шиг нүүрсээр хангачихъя, чанартай

хугацаанд нь нийлүүлэе гэдэг дээр ажиллаж байгаа. Аль аль талдаа л ажиллаж байгаа. Тэгэхээр бид нарын өнөөдрийн энэ Үйлдвэржилтийн байнгын хорооны хурал дээр Засгийн газарт чиглэл өгөх ёстой, тэмдэглэлээр.

Тийм учраас бид нар 1 дүгээрт асуудал юу хэлэх гээд байна вэ гэхээр нийслэл Улаанбаатар хот цахилгаан станц барих газраа 1 дүгээрт, төлөвлөөд, цахилгаан станц барья гэдэг энэ асуудлаа юу гэдэг юм жил жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөндөө ч гэдэг юм уу Засгийн газарт чиглэл болгоод энэ асуудлаа тавиад явбал яасан юм бэ гэдэг энэ асуудлыг тавимаар байна. Үүнийг бас энэ протоколд оруулаад явчих.

2 дахь асуудал. Яах аргагүй түрүүн ярьж байсан өөрийн чинь тэр дэд станцууд гээд байж байна. Тэр дэд станцуудынхаа өргөтгөлийг бас яаралтай хийх, дамжуулах энэ асуудал дээр бас нэлээн анхаарал хандуулаад явах нь зөв болов уу гэсэн бодолтой байж байна.

3 дахь асуудал. Түрүүн Ганболд гишүүний хэлдэг үнэн шүү. Ер нь цаашидаа бид нар төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр л үүнийг хийж байж өрсөлдүүлж байж л үнийг бодитой тогтооно. Цаашидаа энэ түлшний үйлдвэрийг нэмэгдүүлэхгүй байх чинь маш зөв. Аль болохоор л нэмэгдүүлэхгүй бид нар энэ нийслэл Улаанбаатар хотыг орон сууцжуулах, ялангуяа гэр хорооллыг дахин төлөвлөлтийг хийж тэнд шаардлагатай хөрөнгө мөнгийг НИТХ-аар тавьж, эс үгүй бол улсын төсөв дээр тавьдаг ч гэдэг юм уу, гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийг л яаралтай хийх хэрэгтэй. Ингэж байж л бид нар энэ утааны асуудал, энэ агаарын бохирдлын асуудлыг л цаашидаа ярих болов уу гэсэн ийм бодолтой байж байна.

Тэгэхээр энэ хөрөнгө мөнгөтэй холбоотой, дахин төлөвлөлт хийхтэй холбоотой энэ хөрөнгө мөнгөний зардлын

асуудлыг л цаашидаа шийдээд явах нь зөв байх аа гэсэн ийм бодолтой байж байна.

Тэгээд төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр л ер нь цаашидаа явна даа. Энэ Коксын үйлдвэрийг ч гэсэн барья гэж бодож байгаа бол төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр л хийх хэрэгтэй. Тэгээд харин түрүүн тэр аятайхан үг хэлчихлээ. Ер нь митлингийн асуудлыг миний мэдэхийн шүү, энэ 4 дүгээр зөрлөг дээр нэг байх ёстой. Нэг энэ сайжруулсан түлшний үйлдвэр байх ёстой юм, 2016 онд билүү 15 онд баригдсан. Энэ Тэц 3 байна уу, Тэц 4-ийн хаашаанд бас нэг гаднын хөрөнгө оруулалттай бас байх ёстой юм. Туршилт нь явсан байна уу яваагүй байна уу? Нэлээн ковидоос өмнө л барьж байсан. Өөр ийм утаагүй түлшний үйлдвэр сайжруулсан түлшний үйлдвэр нэлээн олон бий. Хамгийн гол нь нийслэл Улаанбаатар хотоос тэр митлингээ яаж үнэ төлбөргүй өгөх вэ, яаж бодлогоор дэмжих вэ гэдэг энэ асуудал дээр л та хэд нэг анхаарал хандуулаад ингээд ажиллавал бас зөв гаргалгаа гарц нь гарах болов уу л гэсэн ийм бодолтой байж байна.

Ингээд Тавантолгой түли компанийн үйлдвэрлэлийн хүчин чадал, техникийн шинэчлэл, тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, түүхий эдийн хангамжийн талаар тус компанийн гүйцэтгэх захирлын мэдээллийг Байнгын хорооны хуралдаанаар сонслоо.

Уг мэдээлэлтэй холбоотойгоор Байнгын хорооны гишүүдээс тус компанийн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа, цаашид авах арга хэмжээний талаар нэлээдгүй саналууд гарсан. Эдгээр саналуудыг нэгтгээд Монгол Улсын Засгийн газар болон холбогдох бусад байгууллагад тэмдэглэлээр бас үүрэг чиглэл өгөх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Ингээд үйл ажиллагаагаа танилцуулсан ажлын хэсгийнхэн та бүхэнд бас баярлалаа.

11.23 цаг

Дараагийн асуудал. Дараагийн асуудалдаа оръё.

“Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаар Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн ийн сайдын мэдээллийг сонсохоор байж байгаа.

Ажлын хэсгийг оруулаарай. Ажлын хэсэг суудалдаа суучих, суугаарай. “Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаарх Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын мэдээллийг сонсохоор байгаа.

Ажлын хэсгийг танилцуулъя.

Болорчулуун сайд эмнэлэгт хэвтэж байгаа, чөлөө хүссэн. Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд Ганхүлэг, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Хөнгөн үйлдвэрлэлийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын зохицуулах газрын дарга Дондогдорж, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Хөнгөн үйлдвэрлэлийн бодлогын хэрэгжилтийн зохицуулах газрын ахлах мэргэжилтэн Эрхэмбаяр, Монголын ноос ноолуурын холбооны гүйцэтгэх захирал Алтанцэцэг, Ханбогд кашмер компанийн захирал Ганцэцэг гэсэн ийм ажлын хэсэг орж ирсэн байна.

Ажлын хэсгийн “Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 9 дүгээр сарын 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаар Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайд Ганхүлэг танилцуулна. Ганхүлэг сайдын микрофоныг өгье. Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

М.Ганхүлэг: Байнгын хорооны дарга, эрхэм гишүүддээ бас энэ өдрийн мэндийг хүргэе. 2022 оны 05 дугаар сарын 05-ны өдөр батлагдсан Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай тогтоолтой холбогдолтойгоор өнөөдөр бас хийсэн, хэрэгжүүлсэн ажлуудын тухай танилцуулга мэдээллийг та бүхэндээ өгнө.

Тогтоолын хамгийн бас Улсын Их Хурлын тогтоолын хэрэгжилтийг хангах зорилгоор Засгийн газрын 2022 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрийн 380 дугаар тогтоолоор ямааны ноолуурын боловсруулалт, хуралдаанд мөрдөх техникийн зохицуулалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн мөрдөхөөр баталсан. Гэсэн ба хэдий болов чиг Засгийн газрын 2023 оны 02 дугаар сарын 08-ны өдрийн 66 дугаар тогтоолоор өөрчлөлт орж, техникийн зохицуулалтыг 2024 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэл хойшлуулахаар ийм шийдвэрийг гарсан байгаа. Үүнтэй холбогдолтойгоор бас үндсэндээ өнөөдрийн гол асуудлууд яригдана. Тодорхой зарим Эдийн засаг, хөгжлийн яам тэргүүтэй яамнууд бас энэ тогтоолтой холбогдолтой хойшлуулах зарим энэ заалтуудыг бас өөрчлөх ийм саналуудыг бас гаргаж байгаа. Салбар яамны хувьд энэ тогтоолыг үргэлжлүүлэн ажиллах гол байр суурь дээрээ байгаа юм. Тэгээд энэ чиглэлээр би бас тодорхой мэдээллүүдийг нэмж өгье.

Одоо бид бүхэн энэ тогтоолтой холбогдолтой жил 1, 2 жилийн хугацаанд ингээд 3 дахь удаагаа ингээд бас нэг өөрчлөх тухай асуудал яригдаж байгаа юм. Тэгээд энэ яг хувийн хэвшил болон салбарын хувьд нэлээн бас олон сөрөг үр дагавруудыг бас ингэж үүсгэж байна. Үүний хүрээнд бас тодорхой үр дүн энэ ажлууд гарсан тухай би бас мэдээллүүдийг хэлье.

Техникийн зохицуулалттай холбогдолтой гол асуудлыг энэхүү тогтоолд бас оруулсан байгаа. Техникийн зохицуулалт гэдэг нь энэ бүтээгдэхүүний тодорхойлолт, боловсруулалт, үйлдвэрлэлийн арга, стандарт, техникийн үзүүлэлт болон шаардлагыг эш татаж, эс үгүй тэдгээрийн агуулгыг тусгаж, эрх бүхий байгууллагаас баталсан заавал дагаж мөрдөх баримт бичгийг хэлж байгаа. Гол техникийн зохицуулалтын шаардлага нь энэ самнасан ноолуурын гол энэ 3 үзүүлэлт байгаа юм. Хялгас болон завсрын үсний байгууламж 0,3 хувиас ихгүй байх. Энэ стандарт. Тослогийн хувь 1 хувиас ихгүй байх, чийглэг 17 хувиас ихгүй байх гэсэн энэ 3 гол заалтыг баримталж, самнасан ноолуурыг бид бүхэн экспортод бол гаргаж байгаа. Тэгээд тодорхой Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас энэ хэрвээ тогтоолтой холбогдолтой өөрчлөлт оруулах гэх юм бол техникийн зохицуулалтуудыг нь гол шаардлагуудыг нь тэгвэл авчихвал яасан юм бэ гэдэг энэ саналыг бас өгч байгаа юм. Тэгэхээр энэ өөрөө бүрэн утгаараа бас зохицуулалт биш болж хувирна. Тэгээд үүнийг бол сүүлийн хориод жил, мөн дээрээс нь маш идэвхтэйгээр сүүлийн арваад жил ярьж байж бид бүхэн ийм техникийн зохицуулалттай болсон байгаа. Салбарын эрдэмтэн судлаачид, хувийн хэвшлийнхэн бүгдээрээ бас хамтарч энэ тодорхой хугацаандаа техникийн зохицуулалтыг бий болгож авсан.

Нөгөө талаасаа Монгол Улс МАА-н гаралтай түүхий эд бүтээгдэхүүнүүдийг экспортод гаргах илүү нэмүү өртөг шингээх, үйлдвэрлэгч улс үндэстэн болох энэ гол зорилго зорилтуудыг бас дотооддоо тавиад хэрэгжүүлээд ажиллаж байгаа. Уул уурхайн дараа орох хамгийн их бас экспортод бид бүхэн гаргаж байгаа гол энэ ноолууран энэ салбар гол бүтээгдэхүүн маань байж байдаг. Тэр утгаараа энэ дээр бид бүхэн нэлээн

зоригтой алхам хийж ингэж ажиллах бас шаардлагатай байгаа юм.

Өнөөгийн хүчин чадал бол сүүлийн жилүүдэд нэлээдгүй нэмэгдсэн. 2021, 22, 23 онуудад салбарын хувийн хэвшлийг дэмжих чиглэлийн энэ үйл ажиллагааг УИХ, Засгийн газраас нэлээн өргөн түвшинд бас дэмжин ажилласан. Үүний үр дүнд хувийн хэвшил маань нэг ойролцоогоор нь 300 сая орчим ам.долларын хөрөнгө оруулалтыг хийгээд байна. Яг энэ тогтоолын хэрэгжилтийг хангахтай холбогдолтойгоор энэ хэмжээний хөрөнгө оруулалтыг гаднын болон өөрсдийн хөрөнгө мөн тодорхой зээл тусламжийн үр дүнд бий болгоод байгаа юм. Нийтдээ 2022 оны эцсийн байдлаар хялгас ялгах үйлдвэрийн хүчин чадал нийт 40 үйлдвэрт бүрэн суурилагдсан ийм хүчин чадлыг үзүүлж байгаа. Нийтдээ нэг 6017 тонн самнасан буюу 9257 тонн түүхий ноолуурыг бүрэн бас самнах ийм хүчин чадалтайгаар үйлдвэрүүд маань бэлтгэл ажлаа хангасан.

2023 онд мөн бас тодорхой дэмжлэг үйл ажиллагаануудын үр дүнд эдгээр 40 үйлдвэрлэл дээр нэмээд зарим нь үйлдвэрлэлийнхээ хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн, зарим нь шинээр энэ самнах дамжлагыг бий болгох хүчин чадлуудыг нэмэгдүүлсэн. Ингээд нийтдээ 2023 онд 17 үйлдвэр шинээр болон өргөтгөх энэ ажлыг зохион байгуулаад үйлдвэрлэлийн хүчин чадлын үр дүнд 5420 тонн самнасан ноолуур буюу 8338 тонн түүхий ноолуурыг үндсэндээ бас самнах энэ шат дамжлагыг хэрэгжүүлэх ийм боломжтой болоод байгаа юм. Ингээд ноолуурын салбарын техникийн зохицуулалтад зориулан хүчин чадлаа сайжруулан шинээр хүчин чадлаа нэмж, 2023 оны байдлаар нийт хүчин чадал маань 11437 тонн болж байгаа юм. Энэ бол түүхий ноолуураар тооцох юм бол 17595 тонн болж байгаа юм.

Эндээс харахад бид бүхэн жилд нийтдээ нэг 10 мянган тонн ноолуурыг

үндсэндээ бэлтгэж байгаа. Тэгэхээр энэ дотоодын хүчин чадал маань 100 хувь угаагаад самнах энэ дамжлагыг бүрэн хийх боломж энэ бас үйлдвэрүүд маань бий болгоод байгаа юм. Энэ 10 мянган тонноосоо үйлдвэрлэл маань бид нарын тооцоогоор бүтэн 100 хувь хүчин чадлаараа ажиллахгүй нэг 60, 70 орчим хувьтай ажиллахад энэ 10 мянган тонн ноолуурыг бас бүрэн угаагаад самнаад гарах энэ боломжтой болсон байгаа юм.

Тэгэхээр Байнгын хорооны гишүүд, Их Хурлын гишүүд маань ер нь зах зээлийн нөхцөл байдал, хувийн хэвшлийн нөхцөл байдлыг нэлээн сайн мэдэж байгаа байх. Гэхдээ өнөөдөр, энэ шинээр бий болсон үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагааг бас очиж үзэж, яг энэ зохион байгуулалтыг бас ингэж харах энэ бас саналыг өнөөдрийн бас Байнгын хуралд бас оруулж байгаа юм. /компаниудын нэрстэйг нь хасчихсан уу, тийм ээ/

Тэгээд энэ яг зах зээлийн боломж, экспортын мэдээллийг харуулсан слайд байгаа юм. Тэгээд энэ яг манай хүнс, хөдөө аж ахуйн салбар, Монгол Улсын хувьд би түрүүн хэлсэн, уул уурхайн дараа орох хамгийн том экспортын гол бүтээгдэхүүн болж байгаа. Тэр утгаараа үндсэндээ сүүлийн жилүүдэд хувийн хэвшлиүүдийн энэ экспортын чадамжууд нэлээн өссөн. Ийм дүнгүүд гараад явж байгаа юм.

2022 онд бид бүхэн 6412 тонн угаасан ноолуур долларыг экспортод гаргасан байгаа. Самнасан ноолуур бараг 2 дахин нэмэгдэж, 857 тонн хүрсэн. Үүнийг нэг ойролцоогоор мөнгөөр тооцох юм бол 307,3 сая ам.долларыг 2022 онд үндсэндээ угаасан ноолуураас бид бүхэн экспортын орлого болгож авсан байгаа. Самнасан ноолуураас 93 сая ам.долларыг үндсэндээ бас олсон ийм үзүүлэлттэй байгаа.

2023 оны үзүүлэлт бүрэн жилээрээ биш байгаа. 2023 оны 9 сарын

байдлаарх дүнгээр ийм байдалтай байгаа. Тэгэхээр оны эцэс гэхэд өмнөх онтойгоо нэлээн бас зүүж очих ийм байдалтай бас байгаа юм. Тэгээд энэ угаасан юу самнасан ноолуурын энэ бас экспортын хувь нэлээн нэмэгдсэн, нэмэгдэж байгаа ийм дүр төрхүүд эндээс бас харж болно.

Бид бүхэн бас нэг тодорхой эдийн засгийн тооцоолол гаргаж үзсэн. Байнгын хорооны гишүүддээ бас нэлээн мэдээлэл болох үүднээс. 2022 онд бид бүхэн угаасан ноолуур 6426 тонныг экспортод гаргасан. 1кг ноолуурыг нэг ойролцоогоор нэг 48 доллароор буюу Монгол мөнгөөр нэг ойролцоогоор 160, 65 мянган төгрөгөөр экспортод гаргаж байгаа. Ингээд нийтдээ 308 мянга 448 сая долларыг үндсэндээ угаасан ноолуураас бид бүхэн олж байгаа юм. Самнасан ноолуур болоод ирэхээрээ 2-2,5 дахин үнийн хувьд өсөж байгаа юм. Тэгээд энэ бас нэмүү өртөг энэ боломжууд бас Монголдоо үлдэх боломжууд нь бүрдэж байгаа. 1кг самнасан ноолуурыг 109 доллароор үндсэндээ экспортод гаргаж байгаа. Ингээд үндсэндээ өнгөрсөн

2022 оны нийт үндсэндээ энэ салбарынх бол 401,499 долларыг энэ салбар экспортын орлого болгон олсон. Хэрвээ бид бүхэн бүх ноолуураа самнаж гаргасан бол 546 сая 670 сая долларыг эндээс олох боломжтой байгаа. Харин бид бүхэн угаах дамжлагыг хийгээд тодорхой хувийг нь самнаад ингээд гаргасан. Ингээд үүний зөрөө нь нэг бид бүхэн алдагдал нь нэг 238222 сая долларыг, Монгол мөнгөөр бол нэг 820 орчим тэрбум төгрөгийг бид бүхэн өнгөрсөн 2022 онд алдсан байна гэж ингэж дүгнэж болно.

2023 оны 9 сард бид бүхэн нэг 65958 доллар болж байгаа юм. Энэ нь нэг ойролцоогоор 227 тэрбум төгрөгийг бас алдсан байдалтай байна. Эхний 9 сарын байдлаар.

Тэгээд бид бүхэн ирээдүйн бас прогнозыг бас гаргаж үзэж байгаа юм. 2024 оны бид бүхэн 07 сарын 01-нээр тогтоолын төсөлд өөрчлөлт ороод байж байгаа. Энэ хугацаанд дийлэнх малчид маань үндсэндээ ноолуурынхаа 70, 80 хувийг тушаагаад өгчих ийм хугацаа байгаа. Нэг 4 сар, 5 сараас эхлүүлээд ингээд ноолуурууд гараад эхэлнэ. 07 сарын 01 гэхэд дийлэнх ноолуурыг хувийн хэвшилүүд болон компаниуддаа өгчихнө. Тэгэхээр 1 ойролцоогоор 50 хувь буюу 3 мянган тонныг бид бүхэн угаасан байдлаар экспортод гаргая гэж бодоход үүнийгээ 48-аар тооцоход 144 мянган сая доллар, самнасан ноолуураа нэг 50 хувийг нь гаргахад бид нар 288 сая доллар, 2024 онд нийтдээ 432 сая долларыг бас олох ийм прогноз байгаа юм.

2025 оноос бид бүхэн 100 хувь, ингээд жил тутам нэг 5 мянган тонн ноолуурыг экспортод гаргаад явахаар нөгөө ойролцоогоор 500 сая буюу 1,7 их наяд төгрөгийг бас энэ экспортын орлого болгож олох ийм бас боломж бололцоо бас байгаа юм.

Тэгэхээр жил алдах тусам бид бүхэн тодорхой хэмжээний бас мөнгөн урсгалыг алдаж байгаа ийм үр дүнгүүд байна.

Энэ шат дамжлага болгон дээр үндсэндээ тодорхой ийм үнийн өөрчлөлтийг бас харуулсан слайд байгаа юм. Бохир ноолуур 100 мянган төгрөгөөр тооцоход ангилан ялгах дээр 1 гр нь бага зэрэг бас юу алдагдаад 100 мянга 500 болж байгаа юм. Ингээд угаах дамжлага руу ороод ирэхээрээ үнийн өсөлтүүд нэмэгдэж эхэлж байгаа. Самнах дамжлага руу бүр 2 дахин өсөх энэ боломжууд нэмэгдээд явж байгаа. Тэгээд цаашилаад ээрэх, будах энэ чиглэл рүү орж ирэх юм бол үнэ тогтворжих гол сууриуд бий болно. Тэгээд манайхан яаж ноолуурын үнийг жил тутам тогтмол үнэ дээр барих вэ гэж ингэж бас их асуудаг. Яг энэ үнийн гол эцсийн үр дүн

нь бид бүхэн аль болох эцсийн бүтээгдэхүүн болох тусмаа ноолуурын анхан шатны үнэ малчдаас авч байгаа үнэ тогтвортой байх боломж нь бүрдэнэ. Яг олон улс руу гаргаад ингээд эхлэхдээ угаах болон самнах энэ анхан шатын энэ шат дамжлагаууд дээр байх тусмаа үнийн хувьд нэлээн түүхий эд учраас нэлээн хэлбэлзээд байгаа юм. Яг эцсийн бүтээгдэхүүн утас болон цамц болоод эхлэхээрээ үнэ төдийлөн бас өөрчлөгдөхгүй байх боломж нь бүрдэнэ. Тэгэхээр дотооддоо бид бүхэн энэ боломжуудыг цаашидаа бий болгосноороо яг зах зээл дээр энэ түүхий эдийн үнэ тогтвортой байх бас гол асуудал бий болохоор байгаа юм.

Тэгээд одоо ээрэх дамжлага дээр бас тодорхой үйлдвэрүүд хүртэл үйл ажиллагаагаа явуулж байна. 14-16 үйлдвэрүүд бүр ээрэх хүртэлх дамжлагаа хийчихсэн. Бас тодорхой хэмжээний дэлхийн бас чанартай хэмжээний ийм эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байгаа үйлдвэрүүд Монголын нүүр царай болж байгаа үйлдвэрүүд бас нэлээн олон байгааг бас та бүхэн мэдэж байгаа. Тэгээд Монгол гэхээр бас энэ ноолуур гэдгийг гэж харж байгаа. Ийм үр дүнгүүд байгаа.

Дахиад дараагийн хамгийн чухал бас үр дүн бол татварын, цалингийн, ажлын байрны, нэлээн олон боломжуудыг бас энэ дээр үлдээж бий болгох гээд байгаа юм. Тэгээд бид нарын яг хийсэн судалгаагаар одоогийн байдлаар анхан шатын боловсруулах үйлдвэрт 2200 хүн ажиллаж байгаа. Яг анхан шатын энэ ангилах болон угаах дамжлагын энэ үйлдвэрүүд дээр. Хялгас ялгах үйлдвэрийн хүчин чадлын ашиглалт одоо бол 25 хувьтай. Нийт бэлтгэсэн ноолуурын 80 гаруй хувийг нь угаасан байдлаар бид бүхэн экспортод гаргаж байгаа. Үлдсэн нэг 20 орчим хувийг нь үндсэндээ бид бүхэн самнах байдалтай ингээд явж байна.

Техникийн зохицуулалт хийсний дараа, хийсний дараагаар ажлын байр бид бүхний тооцоогоор шинээр 4400 ажлын байр нэмэгдэнэ. Үүн дээр нэмэгдээд улирлын чанартай яг хялгас ялгах энэ процесс дээр бас туслах олон ажилчдыг авдаг. Тэгэхээр энэ улирлын чанартай гэрээт ажилтан 3500-гаар бас нэмэгдэх энэ боломжууд бас бий болох юм. Тэгээд хялгас ялгах үйлдвэрийн хүчин чадлын ашиглалт 100 хувь хүртэл өснө. Угаасан ноолуураа экспортлохгүй бэлтгэсэн ноолуураа 100 хувь хялгасыг ялгаж, боловсруулах энэ боломжууд бүрдэх юм байгаа юм.

Тэгээд нэмэгдсэн өртгийн албан татвар, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар гээд ингээд үндсэндээ Монгол Улсын төсөвт бас нийт 183,7 тэрбум төгрөгийг аж ахуйн нэгжүүд маань бас төлөх энэ судалгаа тооцооллууд гарч байгаа юм. Тэгээд үндсэндээ яах вэ гол нөгөө Хятадын талын сонирхол бол аль болох түүхийгээр нь авч өөрсдөө яг Монгол гэдэг нэршил доор бас Европын орнууд руу экспортолж байгаа.

Мөн дээрээс нь тодорхой хэмжээнд яах вэ, гаднын томоохон брэндүүд бол үүний бас ялгааг бас нэлээн олж хардаг. Энэ бас туршлагауд бий болсон байгаа.

2 дахь тогтоолын гол үндсэн заалт маань гаалийн албан татвар, нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас хөнгөлөх хүрээнд тодорхой дэмжлэгүүдийг хийж хэрэгжүүлэх ийм чиглэлийг өгсөн. Үүний хүрээнд үндсэндээ 2023 оны 03 дугаар сарын 23 оны өдрийн 107 дугаар тогтоолоор хөнгөн, хүнсний үйлдвэрийн 19 салбарын 428 нэр төрлийн тоног төхөөрөмжийг импортын барааны гаалийн албан татвараас чөлөөлөх энэ 5 жилийн хугацааны энэ бас 2027 оны 01 сарын 01-нийг хүртэл 100 хувь чөлөөлөхөөр болсон байгаа. Үүнд ноос ноолуурын салбарын 22 нэр төрлийн ийм бас тоног төхөөрөмжүүд орсон

байгаа. Энэ бас хөнгөлөлтүүдээ дэмжлэгүүдээ салбарынхан маань аваад ажиллаад явж байна.

2023 оны ноолуур бэлтгэлийн тодорхой зээлийн урамшууллуудыг бид бүхэн бас юу урамшууллуудыг сүүлийн жилүүдэд өгөөд явж байна. 2021 онд бас нэг жилийн хугацаатай энэ зээлийг 109 тэрбум төгрөгийн энэ зээлийг олгосон. 2022 онд бас мөн 2 жилийн хугацаатайгаар олгосон. Энэ гэхдээ зээлүүд дээр бусад улсуудтай буюу ялангуяа тэр өрсөлдөгчтэй улстай харьцуулахад гарааны нөхцөл бас тийм хангалттай бас биш байгаад байдаг. Дандаа эргэлтийн хөрөнгийн зээлүүдийг ихэвчлэн бид бүхэн бас гаргаад байгаа юм. Тэгэхээр 2023 онд нэг зээлийн эх үүсвэр 500 тэрбум төгрөгийг бас арилжааны банкуудтай хамтраад хүүгийн тодорхой 13 хувийн хөнгөлөлтийг бас олгож ингэж хийхээр үндсэндээ ажилласан. 38 үйлдвэрт 168,9 тэрбум төгрөгийг олгосон. Үүний үр дүнд 17 бас энэ салбарын аж ахуйн нэгжүүд бүрэн самнах энэ үйлдвэрлэлүүдийг шинээр болон өргөтгөх энэ боломжууд нь бүрдсэн. Тэгээд яг энэ техникийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх энэ боломжууд нь бас бий болоод явж байгаа гэдгээ бас хэлье.

Тогтоолын 3-д юу, дараагийн зорилт. Сарлагийн хөвөөр болон торомны ноосонд олгох урамшуулал олгох энэ чиглэлийн ажлууд бас судалгааны түвшиндээ хийгдээд бас явж байна.

Тогтоолын 5 дахь зорилт байгаа. Итгэмжлэгдсэн лабораториудыг хөгжүүлэх энэ салбарын судалгаа, шинжилгээ энэ ажлуудыг бас зохион байгуулах чиглэлээр бид бүхэн Шинжлэх ухаан, технологийн их сургуулийн харьяа Хөнгөн үйлдвэрийн судалгаа хөгжлийн хүрээлэн дээр ноос ноолуурын сорилтын төвийг 1 тэрбум орчим төгрөгийн санхүүжилтээр бүрэн тоног төхөөрөмжүүдийг нь бас хангах ажлыг

зохион байгуулсан. Ингээд 5 жилийн хугацаанд үндсэндээ төр болон ШУТИС-ийн лаборатори хамтран ажиллуулаад ингээд үүнээс хойш бие даах энэ боломж нь бас бүрдээд явна. Энэхүү төв нь Ази тивдээ бас нэлээн дээгүүр орох хэмжээний ийм судалгаа шинжилгээний үйл ажиллагаа явуулдаг ийм төв болон бас өргөжсөн байгаа юм аа гэдгийг бас хэлье.

Мөн гадаад хамтын ажиллагаа хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр бас гаднын Европын орнууд нэлээн Их Монгол Улсыг сонирхож эхэлж байгаа. Саяхан бас Итали улсын тодорхой төр, хувийн хэвшил тэгээд хөрөнгө оруулалтын ийм бас төлөөллүүдийн бүтэн баг ирж бас бид бүхэнтэй хамтын ажиллагааны ийм ажлын хэлэлцээрүүдийг эхлүүлсэн байгаа. Цаашидаа Тогтвортой ноолуурын үйлдвэрлэлийн төвийг бий болгоё. Утас ээрэх энэ томоохон үйлдвэрүүдийг бас хамтран байгуулах энэ бас хамтарсан концерциумыг бас байгуулах эхний хэлцлүүдээ хийгээд эхэлсэн байгаа. Тэгэхээр Хүнс, хөдөө аж ахуйн яамны хувьд бас дараа дараагийн алхмууд руугаа бүрэн орсон. Хувийн хэвшилүүдтэйгээ хамтраад ажиллах энэ ажлууд хийгдээд явж байна. Ялангуяа Итали нэлээн энэ салбарын гол тоглогч ийм орон бас байдаг. Тэгээд гаднын энэ томоохон брэндүүд өөрсдөө Монголыг сонирхоод байгаа хэд хэдэн шалтгаан байгаа юм. Монголын яг энэ ноолуур өөрөө бас өрсөлдөхүйц, нийт түүхий эдийн 45 орчим хувь гэж дүгнэж байгаа. Ойролцоогоор жилд бид нар 10 мянган тонн энэ ноолуурыг бэлтгэж байна. Хятад улс манай гол өрсөлдөгч ийм улс байж байдаг. Нийтдээ нэг 55 орчим хувийг зах зээлийн, ойролцоогоор нэг 15 мянган тонн энэ түүхий ноолуурыг үндсэндээ бас бэлтгэж байгаа. Тэгээд гол өрсөлдөөн бол Хятад Монголын хооронд бий болж байгаа. Тэгээд манай нийт 10 мянган тонн ноолуурын бас 50-аас илүү хувийг нь Хятадууд өөрсдөө угаасан энэ түүхий байдлаар нь аваад

ингээд цаашилуулаад үндсэндээ өөрсдийн дараагийн боловсруулах үйлдвэрүүдээ дамжуулж, Европын орнууд руу өгч байгаа юм. Ингэхдээ тодорхой бас хувцас холих илүү чанар алдагдах ийм байдлууд үүсэж байгаа учраас Европын томоохон брэндүүд шууд Монголын үйлдвэрүүдтэй хамтрах энд бас өөрсдийнхөө үйлдвэрүүдийг барих ажлуудыг бас нэлээн зохион байгуулж байна. Манай Ханбогдын захирал гавьяат Ганцэцэг эгч бас ирсэн байна. Херместэй хамтарсан энэ үйлдвэрүүдийг бас зохион байгуулаад ингээд ажиллаж байна. Флоро Пина бас өөрийн үйлдвэрийг бий болгосон. Бодизынхон болохоор энэ Шанельтай бас хамтарч байна гээд ингээд үндсэндээ манай энэ томоохон хувийн хэвилүүд гаднын үйлдвэрүүдтэй шууд харилцах энэ гэрээгээ контрактууд хийсэн.

Монгол Улсын Засгийн газраас Монгол Улсын Засгийн газрын тэргүүн үндсэндээ Монголын за бол за буй за гэж бас гаднын улсууд олон энэ бизнесийн форумууд дээрээ бас хэлж байгаа. Тэгээд яг энэ ажлын дагуу техникийн зохицуулалт бий болно гэдэг энэ хүлээлтийн дор маш олон гэрээ контрактууд хийгдээд 300 сая долларын хөрөнгө оруулалтууд хувийн хэвилүүд маань хийгээд ингээд бүх ажлууд нь бас ингээд их үргэлжлээд ингээд явж байгаа юм. Тэгээд энэ ажлууд бас тодорхой хэмжээнд гацах, Монголын бас нүүр царай энэ олон улсын түвшинд бас арай өөрөөр ойлгогдох ийм нөхцөл байдлууд бас бий болоод байгаа асуудлууд бий болж байгаа юм.

Тэгэхээр үндсэндээ 1кг ноолуураас авч байгаа үр ашгаа 2 дахин нэмэгдүүлье. Ажлын байрыг бас бараг 3, 4 дахин бас нэмэгдүүлье. Дотооддоо татвар энэ орлогын байдлуудыг бас өсгөе. Тэгээд энэ ялангуяа энэ ХАА-н салбар дахь хамгийн боломжтой түүхий эдийн бүрэн нөөцтэй, давуу талтай энэ салбар дээрээ бас нэлээн зоригтой ийм алхмыг хийе ээ гэдэг энэ саналыг бас салбар яамны хувьд

бас дэвшүүлж, анхаарал хандуулж ажиллаж байгаа юм. Тэгээд тогтоолын хэрэгжилттэй холбогдолтой бас хийж байгаа ажлуудыг товчхон танилцуулахад ийм байна. Тэгээд гишүүддээ баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Ганхүлэг дэд сайдад баярлалаа.

Мэдээлэлтэй холбогдуулан асуулт асуух гишүүд нэрээ өгнө үү? Бат-Эрдэнэ гишүүн. Мэдээлэл дээр ганц л мэдээлэл байж байна. Нэгтгээд уул нь нэг мэдээлэл өгсөн байгаа. Ганбаатар гишүүн асуултаа асууя. Санал тусдаа.

С.Ганбаатар: Энэ 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн танилцуулгыг сонслоо. Энэ их чухал зүйл ээ. Монгол орон гаднаас яаж валют оруулж ирэх вэ гэдэг дээр л бүх хүчээ анхаарах ёстой шүү дээ. Бүх хүчээ. Тэгээд ажлын байр яаж бий болгох вэ. Энэ нэг Японы Говь гэдэг үйлдвэр барьсны үр дүнд бид нэг валютын эх үүсвэртэй болсон шүү. Ер нь социализмын үеийн хамгийн том валютын эх үүсвэр Жуулчин компани байсан. Говь байсан. Энэ суурин дээр зүгээр нэг Говь компаниа мэрээд л яваад байдаг биш одоо дараагийн хувийн хэвшлийн компаниудыг өсөж дэвжих боломжоор хангана аа гэдэг бол Монгол Улсын эдийн засгийн тулгуур багана, наад нүүрснээс чинь ч илүү чухал асуудал. Тэгээд би энэ материалыг ингээд харлаа. Засгийн газар ялангуяа УИХ-аас үнэхээр сайн дэмжсэн, бид бол. Энэ дээр тогтоол 19 дүгээр тогтоолын дагуу бас янз бүрийн журмуудаа бүгдийг нь баталсан байна.

Дээр нь нэмээд бид зээл өгсөн. 150 тэрбум төгрөгийг ноосонд, ноолуурт 25 тэрбум төгрөгийн зээл хөнгөлөлттэй зээлүүдийг өгсөн байгаа. Мөн гаалийн маш олон хөнгөлөлтүүд гаалийн бүр 100 хувь том төхөөрөмжүүдийг нь хөнгөлж оруулж ирсэн. Ингээд үүний үр дүнд Монголын Засгийн газар, Улсын Их Хуралд итгэж гадаадын хөрөнгө оруулалт Монголын төрд итгэж 300 сая

долларын хөрөнгө оруулалт бас гадаад болон дотоодоос орж ирсэн байна. Энэ үр дүн, маш том үр дүн.

Тэгэхээр үүний үр дүнг би асуулт бол 1 дүгээрт, тэр 23 оны байдлаар хялгас ялгах үйлдвэрүүдийн нийт хүчин чадал 11437 тонн болсон. Үндсэндээ 17 мянган түүхий ноолуур гэсэн үг. Монгол Улсаас бэлтгэгдэж байгаа 10 мянган тонн ноолууран түүхий эдийг 100 хувь боловсруулах боломжтой болж байна гэж байна. Ингээд боломжтой гэж байгаагийн цаана яг ямар ямар бэрхшээлүүд байгаа вэ? Одоо яг энэ 10 мянган тонн ноолууран түүхий эдийн яг аль шатанд явж байгаа вэ? Үүний нэг тоо баримт судалгаа байгаа надад хэлээч.

2 дугаарт, ер нь энэ дээр малчдад яг энэ бол нэлээн өгөөж өндөртэй байгаа. Малчдын өгөөж яаж нэмэгдэж байгаа вэ, орлогууд яаж баталгаажиж байгаа вэ гэдэг тал дээр та нар тэр прогноз, ирээдүйн урьдчилсан дүгнэлтүүдээ бас нэг хэлээд өгөөч.

3 дугаарт, салбарын ажилтнууд энэ маш чухал одоо хүндэлж Монголчууд нэг нүдний цөцгий мэт хайрлах ёстой салбарын учир нь энэ бол ажлын байр нэмэгдүүлдэг салбар. Нүүрс бол ажлын байр гэхээс илүү мөнгө олдог байж болно, татвар нэмэгдүүлдэг байж болно, хэдэн олигархуудыг баяжуулдаг байж болно. Энэ бол ажлын байр нэмдэг салбар. Тэгэхээр ажлын байр хэдээр нэмэгдсэн, цалин хөлс хэд байгаа вэ гэдэг талаар тодорхой хэлж өгөөч.

Тэгээд энэ дээр гол хэлэх гээд байгаа зүйл гэвэл төрийн буруутай үйл ажиллагаанаас болж энэ гаргасан тогтоол шийдвэрүүдээ өөрчлөх юм бол Энхтүвшин дарга аа, би харин танаас тодруулах гээд байна. Төрийн буруутай, төрийн энэ байр суурьгүй байдлаас болж энэ тогтоол шийдвэрүүдээ өөрчлөх юм бол энэ 300 сая доллар оруулсан энэ олон хувийн хэвшилүүдийн хохирлыг төр нөхөх

үү гэдэг ийм ойлголт бас надад байдаг. Энэ талаар бас би Ерөнхий сайдад л бичиг явуулъя даа. Оюун-Эрдэнэ рүү л явуулах юм байна.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг, дэд сайд хариулах уу? Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон өгөөрэй.

М.Ганхүлэг: Ганбаатар гишүүний асуултад хариулъя. Үйлдвэрлэлийн хүчин чадал нэмэгдсэнтэй холбогдолтойгоор 2022 оны зээл тусламжуудыг авч ажилласан. Үүн дээр 40 үйлдвэр үндсэндээ бүрэн самнах үйлдвэрлэлийн чадлыг бий болгосон байгаа. Ингээд ойролцоогоор 6017 тонныг жилдээ бүрэн самнаад гаргах энэ хүчин чадалтай болсон. Үүн дээр нэмэгдээд 2023 оны тодорхой зээл хөрөнгө оруулалтын үр дүнд 17 үйлдвэр шинээр болон өргөтгөх байдалтайгаар үндсэндээ юу, бий болоод байгаа. Цаашидаа ч үндсэндээ нэмэгдэх ийм хандлагуудтай байгаа. Яг өнөөдрийн байдлаарх би тоо мэдээллийг оруулж байгаа.

Яг үйл ажиллагаа явуулахтай холбогдолтой хувийн хэвшлийнхэн энэ дээр нэмэлт бас тайлбаруудыг хийх нь зөв байх. Яг таны хэлж байгаагаар одоогийн байгаа суурилагдсан хүчин чадлаараа бид бүхэн нийт 10 мянган тонн ноолуураа бүрэн угаагаад, самнаад экспортод гаргах бүрэн боломжтой болсон. Тэгэхдээ энэ нийт хүчин чадлынхаа 60-70 хувиар ажиллахад энэ 10 мянган тонныгоо бид бүхэн самнах боломжтой байна гэдэг ийм тооцоо судалгаанууд гарч байгаа юм.

2 дахь малчдын өгсөн асуудал дээр малчдын хувьд хамгийн гол орлого нь байдаг. Таны хэлж байгаа зөв. Энэ жилийн хувьд бас тодорхой. Сүүлийн жилүүдэд бас хүнс ХААЯ-наас энэ дэмжлэгүүдийг өгч байгаатай холбогдолтой хувийн хэвشلүүд маань өөрсдөө түүхий эдийн гол худалдан авагч нар болж эхэлсэн байгаа. Жишээ нь гэх юм манай зарим юу хувийн хэвشلүүд

маань өөрөө мянган малчдыг 30 бүлэгт оруулаад, ингээд юу хоршооллын системд оруулаад ингээд хамтран ажиллаж байна. Яг төрийн хийх гээд байгаа тэр хоршоолол малчдын хамт хамтрал гэдэг энэ ажлыг төрөөс илүү хувийн хэвшлийн, ялангуяа ноолуурын салбарын хувийн компаниуд маш сайн хийж чадаж байгаа. Үүний хүчинд энэ жил ноолуур тодорхой түвшинд урьдчилсан байдлаар эргэлтийн хөрөнгөөр санхүүжүүлээд ингээд үндсэндээ ноолуураа бэлтгэх процессуудыг зохион байгуулсан. Тэгээд цаашидаа хувийн хэвشلүүд ноолуурын үнэ тогтвортой байх энэ асуудал дээрээ хүртэл баталгаа гаргаж ингэж ажиллах ийм боломжтой гэдгээ илэрхийлээд явж байгаа юм.

Тэгэхээр энэ шат дамжлагуудыг бид бүхэн ахиулах тусмаа ноолуурын анхан шатын үнэ нэлээн тогтвортой байх энэ боломжууд бүрдэнэ. Цаашидаа энэ бүлэг, хоршоодыг дэмжих энэ боломжууд бас бий болох юм аа гэдгийг бас хэлмээр байна.

Салбарын ажиллах хүчний хувьд мэдээжийн хэрэг хөнгөн үйлдвэрийн салбар бол өөрөө нэлээдгүй ажлын байрыг нэмэгдүүлдэг. Ийм салбар байгаа. Тэр утгаараа одоогийн байгаа ажлын байр бас нэлээдгүй хэмжээгээр нэмэгдэх ийм боломжууд бүрдэнэ. Анхан шатын боловсруулалтын үйлдвэрт 2200 орчим хүн одоогоор ажиллаж байна. Шинээр үндсэндээ техникийн зохицуулалт мөрдөгдөөд бид бүхэн самнах дамжлагыг бүрэн бүх үйлдвэрүүд маань хийснээрээ 4400 шинэ ажлын байр бий болгох тооцоолол гарсан байгаа.

Мөн дээрээс нь туслах болон хялгас ялгах чиглэлийн энэ ажлыг 3500 ийм улирлын чанартай гэрээт ажилчид бас хийж ажиллах ийм боломжууд бүрдэнэ гэдэг ийм тооцооллуудыг гаргаад байгаа. Салбарын ажиллах хүчний нэг дундаж цалин 1 саяас сая 500 мянга орчим бас байгаа. Ийм тооцооллуудыг гаргаж бид бүхэн

тооцооллуудаа гаргасан. Нарийн яг мэргэжлийнхэн нэлээдгүй бас өндөр энэ цалингуудыг бас авдаг. Салбарын боловсон хүчинтэй холбогдолтой асуудал бас нэлээн цаашдаа анхаарах ийм шаардлагатай бас байгаа. Энэ чиглэлийн боловсон хүчнийг бас бэлдэх ажлуудыг бас салбарын яамны зүгээс бас анхааран ажиллана, ажиллаж байгаа гэдгийг л хэлье. Нэмэлт санал байвал манай хувийн хэвшилээс өгнө.

Т.Энхтүвшин: Хувийн хэвшил. Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон. Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

М.Ганхүлэг: Энэ зохицуулалттай холбогдолтой бид нар эргэж буцсан энэ асуудлуудаасаа ухрахгүй байх гэдэг энэ байр суурин дээрээ ХХААЯ хамгийн 1 дүгээрт байгаа юм. Тэгээд үүнтэй холбогдолтойгоор ажлын хэсгийн гишүүдийг өнөөдөр очиж үзээд, нөхцөл байдалтай нь яг тэр бас хамтарч танилцаад ингээд хамтарсан нэг ажлын хэсэг байгуулаад ажиллаач ээ гэдэг энэ саналыг бас дэвшүүлж байгаа юм. Яг үнэхээр энэ байдал яригдаж байгаа асуудлынхаа хүрээнд хэрвээ цуцлагдаад ингээд явна аа гээд тэгэх юм бид нар хүссэн хүсээгүй энэ дээр тодорхой шийдлийг гаргахаас өөр аргагүй болно.

Т.Энхтүвшин: Нэг ийм юм асуугаад байна шүү дээ, дэд сайд аа. Одоо энэ ХАА-н тоног төхөөрөмжийг бүгдийг нь гааль, импортын татвараас чөлөөлөөд оруулаад ирчихсэн байгаа шүү дээ. Маш олон үйлдвэрүүд байгуулчихсан. Тэгээд маш их хэмжээний хөрөнгө зарчихсан. Ингээд Засгийн газар, Улсын Их Хурлын тогтоолоо ч гэдэг юм уу ингээд хэрэгжүүлэхгүй явах юм бол энэ компаниуд чинь энэ ААНБ-д чинь хохирох юм биш үү. Үүний хохирлыг хэн хариуцах вэ гэдэг ийм асуудал Ганбаатар гишүүн тавиад байна л даа. Энэ дээр нэг тодорхой хариулт хэлээч.

М.Ганхүлэг: Тийм, яах вэ, үүнийг би ажлын хэсгийн тодорхой дүгнэлтүүд

гаргаж ажиллах хэрэгтэй болов уу гэдэг л байдлаар хэлэхгүй бол би яг бүтэн бас Засгийн газрыг төлөөлөөд энэ дээр тодорхой ийм алга арга хэмжээ авна гээд бид нар яг бид нар гэхдээ энэ дээр тодорхой анхаарах зайлиггүй шаардлагатай л болж л эхэлнэ л дээ. Салбарын энэ нэлээн чухал асуудал учраас.

Нөгөө талаасаа яг Хүнс, хөдөө аж ахуйн салбар. Хэрвээ ноолуурын энэ салбар дээрээ зоригтой алхам хийж чадахгүй бол дараа дараагийн түүхий эд бүтээгдэхүүн бас учраа олоогүй байгаа олон шийдэх ёстой асуудлууд зөндөө бас байгаа. Тэгэхээр энэ байдал бүгд л ухрах энэ алхам руу л бас орох гээд л байгаа юм л даа. Тэгэхээр хамгийн боломжтой түүхий эдийн бүрэн нөөцтэй байгаа энэ салбар дээрээ бид нар зоригтой алхам хийгээд урагшилъя. Тэгээд дараа дараагийн асуудлууд байгаа. Арьс ширний асуудлууд байна. Дахиад махан бусад түүхий эдийн асуудлууд байна. Тэгээд явах нь зөв өө л гэдэг ийм л ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон. Ханбогд багш нарын захирал захирал Ганцэцэг.

Ч.Ганцэцэг: Та бүхэндээ энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Энэ тогтоол маань ингээд хүчингүй битгий болоосой. Бид бүхэн ингээд 20 гаруй жил хөөцөлдөж байж энэ тогтоолыг гаргуулаад 2, 3 удаа ингээд өөрчлөх гэж байна. Тэгэхээр бид бүхэн хойшоо ухрах биш урагшаа ингэж алхаж, урагшаа тэмүүлж байгаасай. Ноолуурын үйлдвэрүүд маань хүчин чадал нь нэмэгдсэн, өрсөлдөх чадвар нь бас ч гэж нэмэгдсэн. Дэлхийн том брэндүүдтэй гэрээ хийгээд, дэлхийн том брэндүүдэд экспорт хийгээд сурч байна. Тийм учраас үйлдвэрүүдийгээ бас үнэлээсэй энэ тогтоолыг битгий хүчингүй болгоосой гэж хүсэж байна.

Манай компанийн хувьд өнөөдрийн байдлаар 140 тэрбум төгрөгийн экспорт хийсэн байна. Зүүн Хэнтий, Сүхбаатар аймгаас 500 тонн ноолуурыг маш өндөр үнээр аваад энэ жилийн үнийг тогтвортой барьсан. Хятадын үйлдвэрүүд үнэ унахыг нь хүлээгээд зүүн талаас ноолуур авч чадаагүй байгаа. Тэгэхээр ноолуурын үйлдвэрүүд маань малчдынхаа орлогыг тогтвортой нэмж, малчдынхаа чадавхжуулж, малчдынхаа эдийн засгийн хувь дээр маш их анхаарч ажиллаж байгаа. Одоо сая гэхэд Сүхбаатар Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр сумд Яван булгийн хоршоонд 300 сая төгрөгийн трактор, өвс хадагч, боогч комоор нь бид нар авч өглөө. 100 гаруй га газарт малчид маань ногоон тэжээлийг нь тарьчихсан. Түүнийг нь очоод үзэхэд үнэхээр бахархмаар байсан. Тийм учраас бид нар тоног төхөөрөмжийн хувьд ишидээж өгсөн.

Малчдын орлогыг нэмэгдүүлэхийн тулд нэг сараас авхуулаад бид нар ноолуурын урьдчилгааг өгч, чанартай сайн ноолуурыг авч, экспортоо нэмэгдүүлж, малчдынхаа орлогыг нэмэгдүүлж, татварынхаа бааз суурийг нэмэгдүүлж, ажлынхаа байрыг нэмэгдүүлж, маш их олон ажлуудыг үйлдвэрүүд маань хийж байна. Бид нэг их хийсэн болгоныгоо тэгээд яриад ни ардаад байж чаддаггүй, урдах ажлаа хийгээд чадвартай ингээд хийгээд Монгол Улсдаа валютынхаа нөөцийг нэмэгдүүлэх дээр маш их анхаарч ажилладаг.

Үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжийг жил болгон нэмэгдүүлж байна. Манай компанийн хувьд Дархан хотод 8 га газрыг улсын дуудлага худалдааны, анх удаа улсаас дуудлага худалтайгаар худалдан авч 43 мянган м2 барилгажилттай, 100 гаруй сая долларын хөрөнгө оруулалттай үйлдвэр барьж эхэлж байна. Барилгын зургийн ажил дууссан. Эмээлтэд бас үйлдвэр өргөтгөсөн. Ер нь энэ тогтоол хэрвээ хүчингүй бол манай компанийн хувьд жил

гаруй хугацаанд хийсэн хөрөнгө оруулалтаа улсаас нэхэмжлэх шаардлагатай гэж бодож байгаа. Бид энэ тогтоолд итгэж хөрөнгө оруулалтаа хийсэн. Бид улсынхаа ...

Т.Энхтүвшин: Юу яая аа, улсын хэмжээний юм ярихгүй бол ингээд нэг компанийн асуудал яриад Байнгын хорооны хурал дээр. Тэгэхээр ингээд нэг юм асууя. Одоо яах вэ энэ ТББ болно шүү дээ, юу яая. ХААЯ сая энэ Ганбаатар гишүүн асуугаад байна шүү дээ. Ганбаатар гишүүн. Нэлэнхийд нь одоо юу гэдэг юм асуугаад байна шүү дээ. Яг 11 мянга хэд гээд нэг суурилагдсан хүчин чадал байна аа? Яг энэ тоног төхөөрөмж техник хэрэгслүүд чинь бүгд ажиллаж байгаа юу, ямар нэгэн эрсдэл гарах уу, гарахгүй юу? Монгол Улсын ноолуурыг юу гэдэг юм 100 хувь бүгдийг нь худалдаад авчих, үнийг нь унахгүйгээр авчих ийм бололцоо боломж байна уу гэдэг энэ асуудлыг л тодорхой хариулаад өгчихвөл их зүгээр байх юм.

Ганбаатар гишүүний нэг түрүүн надаас асуусан асуулт байж байгаа. 2022 оны 05 сарын 05-ны өдөр Монгол Улсын Их Хурлын тогтоол гарсан. Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай гээд, Улсын Их Хурлын тогтоол гарсан. Энэ тогтоол маань хүчин төгөлдөр байж байгаа. Засгийн газар энэ тогтоолын хэрэгжилтийн хугацааг нэг жилээр хойшлуулсан л ийм л Засгийн газрын тогтоол гарсан. Бусдаар Улсын Их Хурлын тогтоол байж байгаа. Тэгэхээр энд ямар нэгэн өөрчлөлт оруулах юм байхгүй. Цааидаа харин бид нар энэ тогтоолын хэрэгжилтийг хангаад явах, Засгийн газар луу үүрэг чиглэл өгөх энэ асуудал байж байгаа.

Аубакир гишүүн асууя.

Т.Аубакир: Баярлалаа. Манай Байнгын хороо энэ ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлтэй холбоотой 2, 3 ч удаа яг үйлдвэр газар дээр нь очиж энэ хувийн

хэвилүүдийн үйл ажиллагаатай бас танилцсан л даа. Энэ маань эргээд бас ноос бэлтгэлийн ажил. Энэ малчдын ноос, ноолуурыг зах зээлийн ханшаас буулгахгүйгээр худалдаж авах ямар боломж байна. Энэ ноолуурын үйлдвэрүүд маань бусад улсын жишигт хүрэхүйц технологитой юм уу, тэдгээрийн хийж байгаа бүтээгдэхүүндээ өрсөлдөх чадвартай юм уу гэх зэргийг манай Байнгын хороо 2-3 удаа очиж танилцсан. Тийм учраас 22 оны 05 сарын 05-ны өдөр манай Байнгын хорооноос тогтоол гаргаж Засгийн газарт чиглэл болгосон. Улсын Их Хурлын тухай хуулийн хүрээнд Засгийн газарт энэхүү асуудлыг анхаарч, самнаснаас дээших технологитой ноолуурыг экспортолдог байя, хялгас ялгахгаас илүү дээ, тийм ээ гээд уул нь шийдвэр гаргасан юм. Энэ Засгийн газар Байнгын хорооны гаргасан тогтоолын хүрээнд энэ ажлыг биелүүлээд л явах ёстой л доо. Яг ямар шалтгаанаар Засгийн газар дээр тэр 66 дугаар тогтоолыг гаргаад үүнийг буцаагаад 24 оны 07 сарын 01 хүртэл болгочихсоныг ойлгохгүй байна. Бид нар энэ УИХ, ЗГ энэ засаг барьж байгаа аль ч нам, төр бай энэ дотоодын хувийн хэвилүүдээ тууштай дэмжиж, ажилладаг байх ёстой. Мэдэхгүй одоо энэ дээр ямар нэгэн улс төр орсон юм уу? Үгүй ээ, ингээд Хятадууд л үнэ хүргэ, Хятадуудад л үнэ хүргэж зараад байх юм бол бид нар эргээд сонгуульд ялна аа гэдэг юм уу, эсвэл энэ хувийн хэвилүүд л ингээд гүйлдээд байгаа юм. Эд нарыг л нэг боогоод унагаачихъя гэдэг юм уу, энэ яг ямар үзэл бодлоор үүнийг унагаачихсаныг ойлгохгүй байна. Тийм учраас энэ дээр манай Байнгын хорооныхон Засгийн газарт нэгэнт энэ 22 оны 05 сарын 05-ны өдөр чиглэл өгчихсөн үүнийхээ биелэлтийг хангахыг шаардах эрхтэй, манай Байнгын хороо. Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 19.2.4-ийг үндэслээд. Яагаад үүнийг биелүүлэхгүй байгаа юм бэ? Үүнийг бол Байнгын хорооноос дахиад энэ шаардсан бичиг явуулах хэрэгтэй. Түрүүн сая Ганбаатар гишүүн

хэлэв үү, яав. Энэ бид нар УИХ ч бай, хувь хүн ч бай, ямар нэгэн төрийн албан хаагч ч бай, бусад хууль хяналтын байгууллагууд ч бай дотоодынхоо энэ баялаг үйлдвэрлэж байгаа хувийн хэвшил, хувь хүнийг тууштай дэмждэг байх ёстой л гэсэн алтан зарчим. Би тэгж ойлгож явдаг. Энэ яг ямар үндэслэлээр энэ ЗГ дээр үүнийг буцаагаад, бид нар очихдоо тухайн үед би яг сайн санаж байна энэ Ханбогд дээр байлуу, та бүхэнтэй уулзаж байхад үүнийг байр сууриа илэрхийлнэ ээ гэсэн. Тэр ч хүрээнд энэ 05 сарын 05-ны тогтоолыг гаргаад явсан. Яагаад биелэлтийг нь хангахгүй байгаа юм. Эсвэл ерөөсөө түүхийгээр нь гаргаад Хятадын нэг түүхий эд бэлтгэгч улс болох тууштай тийм сонирхол байгаад байгаа юм уу. Бид нар нүүрсээ түүхийгээр нь гаргаад л байгаа, гаргаад л байгаа, баяжуулаад үнэ хүргээд заръя аа л гээд яриад байдаг.

Одоо энэ ганцхан бид нар чинь цөөхөн хэдхэн л юм экспортолдог шүү дээ. Шүдний чичлүүл, чичлүүр, шүд чичлүүл ямар билээ, түүнийг хүртэл бид нар импортоор аваад сууж байдаг. Үгүй ээ, эд нар чинь, бид нар ээрээд, утсыг нь бид нар дэлхийн стандартад нийцсэн дэлхийн том том брэндүүд, бусад Европ, Америкийн зах зээл дээр хэрэглэдэг бүтээгдэхүүнийг бид нар үйлдвэрлээд өгье өө гээд энэ яриад сууж байгаа хүмүүсийг тэгээд л яг энд боож унагаагаад байгааг би ерөөсөө ойлгохгүй байгаад байгаа юм. Тийм учраас бид нар энэ дээрээс ажлын хэсэг гарах байх. Өмнө нь ч гараад дүгнэлт шаардлага юмаа явуулчихсан байгаа. Дахиад ч ажлын хэсэг байгуулагдах байх. Бид нар энэ 05 сарын 05-ны тогтоолын хэрэгжилтийг Засгийн газраас шаардах хэрэгтэй. Яг ямар үндэслэлээр ингэчихсэн юм бэ? Эсвэл үнэхээр гадна, дотнын гар хөл болсон хүмүүс нь энэ дотор суугаад байдаг юм уу? Бид нарын миний ухаан хүрэхгүй.

Тийм учраас энэ тогтоолынхоо хэрэгжилтийг шахаж шаардаад, дахиад

ажлын хэсэг байгуулаад, жинтэйхэн нэг юм явуулахгүй бол ингээд Монголд ерөөсөө юм үйлдвэрлүүлдэггүй, хувийн хэвшилүүдээ дэмждэггүй нэг ийм байдал ажиглагдаад байх юм. Үүнийгээ дахин дахин яриад байх ерөөсөө шаардлага байхгүй. Бид нар маш сайн мэдэж байгаа. Энэ хувийн хэвшилүүдийн хийж байгаа ажлыг. Бид нарын хийж чадахгүйг л хийгээд сууж байгаа. Тийм учраас энэ дээр нэг асуулт асуугаад байх юм алга. 05 сарын 05-ныхаа өдрийн тогтоолын хэрэгжилтийг шаардаад явъя, Засгийн газраас.

Т.Энхтүвшин: Асуулт байхгүй, үг хэлчихлээ тийм ээ. Батжаргал гишүүн.

Ж.Батжаргал: Баярлалаа. Тэгэхээр энэ ноос, ноолуурын асуудлаар 22 оны 05 сарын тогтоолоос өмнө Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороо энэ асуудлыг авч хэлэлцээд 21 онд Байнгын хорооны тогтоол гаргаад, тэгээд тэр бэлтгэл ажлын хүрээнд нэлээн юм хийгдсэн юм. Тэр үед бид нарыг юу гаргаж байх үед самнах хүчин чадал 6 орчим мянган тонн байсан санагддаг юм. Тэгээд 22 онд энэ Их Хурлын тогтоол болж гарах үед бараг 10 орчим болчихоод, өнгөрсөн жил 12 мянга гээд ингээд л яваад л байгаа л эд л дээ. Тэгээд бид үүнийгээ тууштай барих л ёстой зүйл. Гэхдээ бас ганц нэг эргэлзээ байгаад байх шиг байна гэж. Цаана чинь бид хэдийн ярьж байгаа зүйлийг малчид маань хараад сууж байгаа. Ерөөсөө энэ ноолуурын боловсруулалтын түвшнийг ахиулж, нэмүү өртөг шингээх замаар л малчдаас авах ноолуурын үнэ цэн жосоохон өсөх л ийм л магадлал байгаа. Одоо ер нь үндсэндээ самнахаас доош боловсруулалт хийгээд гадагш нь гаргана аа гэх юм бол манайх ер нь дээд үнэ рүүгээ хүрчихсэн юм шүү дээ. Дэлхийн зах зээл дээр самнасан килограмм ноолуур чинь 109 доллар гэж байгаа. Тэр чинь 370 хэдэн мянган цаас. Тэгэхээр 1 кг түүхий ноолуурыг бид 140 орчмоор авчих шиг боллоо. Энэ жил ер нь дундаж нь. Тэгээд бодохоор чинь зэрэг наадах чинь 2

кг ноолуураас 1 кг угаагаад самнасан ноолуур л гарна шүү дээ. Тийм биз дээ. Тэгэхээр зэрэг 280 мянган төгрөг, тэгээд наад угаадаг, самнадаг, тээвэр ложистик, цахилгаан энэ бүх юмнуудын чинь зардал ороод ер нь үндсэндээ 360, 70 руугаа дөхчхөөд байгаа шүү дээ. Тэгэхээр зэрэг дахиад энэ малчдын ноолуурыг жосоохон үнэ оруулъя, энэ үнийг нь тогтвортой байлгая л гэвэл самнаснаас дээш боловсруулалт хийж байж л бид жосоохон ахиц гарна. Тэгээд Энэ рүүгээ төр нь ч тэр, үндэсний үйлдвэрүүд нь ч тэр, иргэд малчид нь ч тэр хамтдаа л зүтгэх ёстой. Би энэ талаасаа нэг анхаармаар байна. Хаана хаанаа зөв ойлголттой байх ёстой шүү гэж.

2 дугаарт, энэ Засгийн газар хугацаа сунгачихсан энэ нэг тогтоолоос болоод бидэнд хүндрээд байгаа юм яг нарийндаа гарахгүй. Та хэд маань харин ёстой зоригтой байх ёстой. Тэгэхээр би юу гэж хэлэх гээд байгаа юм гэхээр зэрэг энэ тогтоолыг амь оруулахын тулд боловсруулалтын түвшинтэй нь уялдуулсан гаалийн татварын асуудал ярих ёстой юм байна л гэж бодоод байгаа юм. Тохируулгын асуудал. Самнаснаас доош боловсруулалттай нь ноолуур дээр тавьдаг гаалийн татварын хувь хэмжээг нэмэгдүүлээд л тэрнээс дээших дээр нь шатлал шатлалаар нь бууруулах хэлбэрээр энэ эцсийн бүтээгдэхүүн рүү явж байгаа үйл явцаа бид дэмжих ёстой юм байна. Эдийн засгийн арга энэ татварын бодлогоор нь зөв шийдэх ёстой юм байна гэж ингэж л хараад байгаа.

Нэг тодруулах юм байгаа. Одоо та хэд маань энэ чинь жилд бид 10 мянган тонн угаахаар 7, самнахаар 5 мянга л болж байгаа шүү дээ. Тэр 5 мянгаас яг зэрэхээс дээш боловсруулалт хийх зориулалтаар Монгол хэдий хэмжээний ноолуур ашигладаг юм бэ? Дотооддоо энэ бүх ноолуурынхаа салбарын түвшинд. Түүнийг хэдий хэмжээний ашигладаг юм.

2 дугаарт, самнаснаас дээш боловсруулалттай ноолуурын захиалга манай энэ салбарынхан дээр хэдий хэмжээний юм жилд ирдэг юм бэ? 2023 онд урьдчилгаа валют хэдий хэмжээний орж ирсэн юм бэ. Энэ чинь бид нар тооцож үзээд түүхий ноолуураа бүгдийг нь цуглуулаад авчихад 1,4 орчим их наяд төгрөг хэрэгтэй юм байна. Нэг 500-г гаргаад өгчих юм бол энэ хэд маань ер нь бүтэн авчих юм байна л гэж л ингэж тооцсон шүү дээ. Гэтэл 168 гараад явчихсан. Тэгэхээр чинь бид нарын тооцож байснаас 350 тэрбумаар ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүний микрофоныг 1 минутаар нэмээд өгөөрэй, гүйцээгээд асууцх.

Ж.Батжаргал: Тэгэхээр зэрэг гаднаас захиалга урьдчилгаа төлбөрийн валютын орж ирэлт нэмэгдсэн байна л гэж би харах гээд байна л даа. Тэгэхээр зэрэг ер нь хэдий хэмжээний юм орж ирсэн юм гэж?

Дараагийн нэг асуумаар байгаа зүйл, ер нь бид нарын ээрэх хүчин чадал хэд байна? Ээрэх хүчин чадал хэд байна? Самнасан ноолуур, утас 2-ын эрэлт аль нь илүү байгаад байгаа юм бэ? Ер нь. Нэг ийм хэдэн зүйл дээр их тодорхой хариу авмаар байна.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсэг ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Сайн байцаана уу. Та бүхэндээ энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Ноос, ноолуурын холбооны гүйцэтгэх захирал Алтанцэцэг. Өнөөдөр Монголын ноолуурын салбар урт хугацаанд тогтвортой, орлоготой ажиллах үндсэн зарчим бид байгаль орчиндоо ээлтэй тогтвортойгоор ноолуураа бэлтгэж байгаа малчдын нийгмийн асуудал, мөн үйлдвэрт ажиллаж байгаа ажилчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэж байж, бид нар хүний эрхийг дээдэлж байж, экспорт хийх шаардлага бол тулгарч

байгаа. Ингэснээрээ бид өнөөдөр зах зээл дээр хамгийн боломжит өндөр үнээр энэ өндөр шаардлагатай дэлхийн зах зээлийн хэрэглэгч нарт Монгол ноолуурыг бол нийлүүлж байгаа юм.

Бид Монгол Улс жилд нэг 10500 тонн ноолуур бэлтгэж байна. Үүнийхээ бид нэг 75-80 80 хувийг нь угаагаад гаргаж байгаа бол 12 хувийг нь самнасан хэлбэрээр Италид 100 хувь экспортолдог. Угаасан ноолуурыг бол 100 хувь Хятад улсад экспортолдог бол бид үлдсэн 18-20 хувиар эцсийн бүтээгдэхүүн хийгээд бид нар дэлхийн 30 гаруй оронд экспортолж байна. Ноолуурын салбарын нийт экспорт бид 1 их наяд 200 тэрбум төгрөгийн экспортыг бол хийдэг байгаа.

Сүүлийн 3 жилд ноолуурын салбарын үндэсний үйлдвэрлэгчид жилийн 3 хувийн хүүтэй хөнгөлөлттэй дээлийг авсан. Ингэснээрээ бид нар үнийг тогтворжуулахад төрөөс маш чухал дэмжлэг болсон. Бид өнгөрсөн жилийн түүхий эд бэлтгэл дээр нийтдээ 4 мянган тонн ноолуурыг үндэсний үйлдвэрлэгчид бэлдсэн. Жилдээ нэг 3200-3500-г бэлтгэдэг байсан бол өнгөрсөн жил 4 мянган тонныг үндэсний үйлдвэрлэгчид бэлдээд, зүүн аймгаас ноолуурыг анх бид нар ноолуураа бэлтгэдэг гарааны маань үнэ 170 мянган төгрөгт бид ноолуураа бол хүргэж авсан байгаа. Сүүлийн жилүүдэд ноолуурын гадаад зах зээл, экспортын эрэлт хэрэгцээ бол байнга өсөн нэмэгдэж байна. Энэ нь юутай холбоотой вэ гэхээр 1-д, бид нар тогтвортойгоор ноолуураа бэлтгэж чадаж байгаа. Дээрээс нь компаниудын чадамж сайжирсан, ур чадвар болоод өрсөлдөх чадвар нь бол дээшилсэн гэж хэлж болно. Түүнээс гадна ноолуурын компаниудын хариуцлагын асуудлыг өндөр тавьдаг болсонтой шууд холбоотой байгаа.

Гадаадын олон брэндүүд Монголоос ноолуур худалдаж авах болсон талаар түрүүн дэд сайд маань бидний бэлтгэсэн пресентэйшнд хэлсэн. Тэгэхээр

өнөөдөр Монголоос тогтвортой ноолуурыг худалдаж авч байгаа гадаадын брэндүүдийн цаана малчдын хоршоодын чадамжийг сайжруулах, малчдаас тогтвортой ноолуурыг бэлтгэж авсан тохиолдолд 1 кг ноолуурынхаа үнэ дээр тодорхой хэмжээний урамшууллыг зайлиггүй олгож байгаа. Тэгэхээр бид нар зөвхөн нэг хэсэг бүлэг үйлдвэрлэгчид үгсэн хуйвалдаж, ноолуурын үнийг унагах биш бид хамтаараа өнөөдөр түүхий эдээс эцсийн бүтээгдэхүүн хүртэлх мөшгөх тогтолцооны тогтолцоонд оролцогч бүх талуудтайгаа хамтарч ноолуурынхаа үнийг өсгөх Монгол ноолуурынхаа үнийг өсгөх үнэ цэнийг нь өсгөх тал дээр бүх талууд хамтран ажиллаж байгаа гэдгийг хэлэхийг хүсэж байна.

Түрүүн Батжаргал гишүүн асууж байсан. Ер нь ээрэхийн хүчин чадал өнөөдөр ямар байгаа юм бэ гэхээр ноолуурын салбар 5 үе шаттай бид нар угаадаг, самнадаг, ээрдэг, сүлжих, нэхэх гэсэн 5 үе шатаар бид нар өнөөдөр эцсийн бүтээгдэхүүнээ хийдэг байгаа. Угаах хүчин чадал буюу анхан шатны боловсруулалтын түвшин суурилагдсан хүчин чадал нийт бэлтгэсэн ноолуурынхаа 2,2 дахин илүү хүчин чадал суурилагдсан бол ээрэхийн хүчин чадал ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ойлгомжтой. Ганболд гишүүн.

Г.Ганболд: Байнгын хороо дээр хэлэлцээд байгаа шалтгаан бол ЗГ ноднин уг нь 23 оны 07 сарын 01 билүү болгосон. Одоо дахиж сунгах гээд байгаа асуудал байгаа юм байна. Эдийн засгийн хөгжлийн сайд нэг ойлголттой, салбарын сайд өөр ойлголттой байгаа юм байна гэж би мэдээлэл сонсоод байгаа юм. Тэгээд Эдийн засгийн хөгжлийн сайдын өөрийнх нь ойлголт бол энэ суурилуулагдсан хүчин чадал бол 100 хувь болсон гэдэгт огт итгэхгүй байгаа. Тийм учраас та нар ингээд танилцуулга хийхдээ яг энэ энэ үйлдвэр гээд зураг

хөрөгтэй нь ингээд яг тодорхой юмнуудаа гаргаад, яг суурилуулагдсан хүчин чадал нь 100 хувь байгаа юу гэдгийг нотлох ёстой. Яагаад энд эргэлзээ төрөөд энэ ЗГ хойшлуулаад байгаа нь аргагүй шалтгаантай юм. 2014 онд түүхийгээр нь арьс шир гаргахгүй болгосноос хойш өнөөдөр ингээд арьс шир дампуурсан. Ямар ч үнэгүй. Яагаад гэхээр зэрэг тэр үед энэ Монголоос гарч байгаа арьс ширийг боловсруулдаг энэ Хятадын хил дагуу байсан үйлдвэрүүд түүхийгээр нь авснаас хойш бүгд дампуураад ингээд хаалгаа бариад хаячихсан байхгүй юу. Одоо хил нээгээд нөгөө үйлдвэрүүд нь байхгүй учраас авдаггүй. Дотоодын үйлдвэрлэлээ дэмжье гээд цементийн гаалийн татварыг нэмээд цемент оруулахаа больсон. Гэтэл сүүлийн 2, 3 жилд цементийн үйлдвэрүүд яасан, дотоодын үйлдвэрлэлүүдийг дэмжье гээд гурил орж ирэх дээр импортын татвар нэмсэн. Гэтэл гурилын үнэ одоо бид нар дийлэхээ больсон. Тийм учраас бид нар итгэхээ больсон шүү дээ, ерөөсөө. Одоо түүхий ноолуурыг гаргахыг нь хориглуулаад дотоодынх нь мөнгө байхгүй гээд л суучихна. Би мэдэж байна. Тэгээд өрсөлдөөнгүй болгож ирэнгүүтээ үнээ унагана. Өмнөх бүх технологи адилхан байхгүй юу. Тийм учраас яагаад ч итгэхгүй. Жишээлбэл би жишээлэх юм бол ингээд 100 хувь хайгаад дотоодынх нь 100 хувь өнөөдрийн байгаа ханшаар авна гэдэгт би итгэхгүй л байгаа байхгүй юу, одоо. Тэгээд л малчдын гар дээр очдог нөгөө жоохон ноолуурын үнэ унана. Баталгаатай ирэх жил. Тийм учраас дотоодынхоо энэ үйлдвэрүүдийн хүчин чадлыг нотлох ёстой. Тэгэхээр заавал Их Хурлаас гээд байх юм байхгүй. Энэ ЗГ өөрөө ажлын хэсэг гаргаад тэгээд яв л даа. Тэгээд өөрсдөө ажлын хэсэг гаргаад тэр Эдийн засгийн хөгжлийн яам нь яваад бүх үйлдвэрүүдийн дотор нь очиж үзээд, ингэж явж байж үзэхгүй бол байна шүү дээ, өмнөх ингээд бүх манай хорьсон арьс ширнийх, цементийнх, тэгээд л үрийн улаан буудай ч гэдэг юм уу, гурил

бүгдээрээ ийм байдал руу орсон учраас энэ чинь итгэхэд хэцүү болчихоод байна шүү дээ. Уг нь бид нар ингээд дэмжмээр байгаа юм. Би дэмжиж байсан хүн. Гэхдээ бас энэ дээр бол би үгүй ээ, үнэхээр дахиад нэг жил сунгахад би буруугүй ээ л гэж бодож байгаа юм. Үнэхээр тэд нар 100 хувь дотооддоо боловсруулж байгаагаа батал. Үүний дараа дотооддоо үнэхээр өөрсдөө хөрөнгөө босгоод ингээд л хаачхангуут төр ийм хөнгөлөлттэй зээл өгөхгүй бол бид нар авч чадахгүй гээд л суучихна шүү дээ. Олон жилийн практик шүү дээ, энэ. Тэгээд л гол нөгөө хөдөөгийн гол амьжиргаа болсон энэ малчдын ноолуурын үнэ шууд л унана. Тэгээд үүнийг яаж батлах юм, үнэ унахгүй баталгааг хэн өгөх юм? Зах зээл дээр өнөөдөр Хятадуудтай өрсөлдөх энэ баталгааг хэн өгөх юм? Ноос, ноолуурын холбоо өгч чадах уу. Хэн ч чадахгүй байхгүй юу. Тэгээд амьдрал дээр баахан малчид хохирно.

Тийм учраас үүнийг бол бас цаг хугацаатай, үе шаттай, бас бодолтой хийх ёстой. Би бол бас Эдийн засгийн хөгжлийн яамыг зарим талаар би дэмжиж байгаа, ер нь. Ерөөсөө нотолгоотой юм ярихгүй байгаа байхгүй юу. Тэд байгаа л гээд байгаа шүү дээ. Яг Эдийн засгийн хөгжлийн сайд дээр явж байгаа мэдээллээр бол 100 хувь гэсэн юм байхгүй, бараг 50, 60 хувь ч хүрэхгүй гэсэн мэдээлэлтэй байна лээ шүү дээ. Бүр өөрийнх нь яамныхны гаргаж өгсөн мэдээллээр. Тэгэхээр тэр хүмүүс чинь тийм байр суурь илэрхийлэхгүй яах юм. Та нар нотолж чадахгүй байгаа юм чинь. Яам өөрөө. Салбарынх нь яам яг ингээд бүгдийг нь нотлоод энэ үйлдвэр яг ингээд бүгдийг нь тэдэн мянган тонныг бид нар ингээд ийм хүчин чадлаар явна гэдгийгээ нотолж чадахгүй байгаа учраас ингээд нэг ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Асуугаад байна шүү дээ. Энэ Дондогдорж дарга хариулаадхаач. Яг одоо юу гэдэг юм? Тэр үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагаатай яг та

нэг бүрчлэн танилцсан юм байна уу? Бүгд ажиллаж байна уу? Дэд сайд. Үнэ буухгүй гэдэг баталгааг та бүхэн хариуцаж чадах уу? Дараа жил малчдаас авдаг ноолуурын үнэ уначих юм биш биз дээ гээд нэг ийм 2 асуулт тавиад байна. Энэ дээр нэг тодорхой хариулаадхаач. Ажлын хэсгийн 1 дүгээр микрофон.

М.Ганхүлэг: Ганболд гишүүний асуултад хариулъя. Үйлдвэрлэлийн хүчин чадалтай холбогдолтой статистик мэдээллүүдийг танилцуулгадаа бас улам дэлгэрэнгүй бас харуулсан байгаа. Шаардлагатай тохиолдолд бас Байнгын хорооны гишүүддээ яг өмнө нь хэд хэдэн удаа очсон. Тэгэхдээ 2023 онд дахиад шинээр нэлээн олон үйлдвэрүүд бас яг энэ дамжлагуудаа бий болгоод ингээд хүчин чадлуудаа нэмэгдүүлчихсэн байгаа юм. Тийм. Нийтдээ юу 2023 онд хүчин чадлаа бүрэн хангахаар болсон байгаа 17 үйлдвэр шинээр болон нэмэлтээр. Бүгд ажиллаж байгаа. Манайхан бүгдээрээ судалгаа юмнуудаа хийгээд ингээд явсан байгаа.

Тэгээд тодорхой бид бүхний 10 мянган тонн нөөцөөс бас нэлээн давуу ийм хүчин чадлын суурь ийм үр дүн гарч байгаа учраас Хүнс, хөдөө аж ахуйн яам энэ дээр нэлээн итгэлтэй байгаад байгаа юм. Тэгээд үүнийгээ очиж үзээд байнгын бид бүхэн хамтран ажиллаад ингээд ажиллаж байгаа юм гэдгийг хэлье.

2-т нь, ноолуурын яг түүхий эдийн хувьд бас онцлог байгаа юм. Энэ бол өөрөө яг Монгол Улсын хувьд өөрөө зөвхөн Хятад Монгол гэдэг энэ 2 улсад л бий болж байгаа юм. Тэгэхээр арьстай адилхан, цементтэй адилхан бусад энэ түүхий эдтэй адилхан бас хомсдолд орох арай энэ энэ асуудлууд нэлээн хүндрэх тал дээрээ бас түүхий эдийн хувьд онцлог байгаад байгаа юм. Тийм учраас энэ байгаа давуу талаа бид нар ашиглаад ингээд явах боломжууд нь бүрдэнэ.

Дээрээс нь яг тодорхой баталгааг бас бид бүхэн хувийн хэвилийнхэнтэйгээ

бас гаргаад ингээд явж байгаа. Хувийн хэвшлийнхэн тодорхой одоо 100 мянга, түүнээс дээш байдлаар бид бүхэн бүрэн ноолуурыг авна гэдэг баталгаагаа бүр тодорхой гэрээнүүд байгуулаад, хэлцлүүд хийгээд ингэж энэ жил бас ажиллаж байгаа. Тэгэхээр цаашидаа ч гэсэндээ хувийн хэвшлийнхэн болон манай юу холбооныхон энэ дээр өөрсдөө тодорхой бүр баталгаа гаргаад явъя гэдэг дээрээ тохиролцчихсон ийм саналтай байгаа.

Т.Энхтүвшин: Ажлын хэсгийн.

М.Ганхүлэг: Хувийн хэвшлийнхэнтэйгээ яам.

Т.Энхтүвшин: 3 дугаар микрофон.

Д.Алтанцэцэг: Энэ жилийн 2023 оны түүхий эд бэлтгэл дээр үндэсний үйлдвэрүүд ноолуурын салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа цогцолбор болоод анхан шатны боловсруулах үйлдвэрүүд маань нийлээд бид нар түүхий эдийн үнийг 100 мянган төгрөгөөс доош оруулахгүй ээ гэсэн баталгааг гаргаад Засгийн газарт өгсөн байгаа. Тэгэхээр зүүн аймгийн ноолуурыг энэ жил бид нар 170 мянган төгрөг хүргэсэн. Энэ жилийн ноолуурын дундаж хани 130 мянган төгрөг байсан. Тэгэхээр бид цаашид дэлхийн зах зээл дээр бидэнд нэгд эрэлт хэрэгцээ байгаа учраас бид нар ноолуурын үнийг бол унагахгүй ээ гэдгийг ингээд баталгаа гаргаад яваад байгаа.

Т.Энхтүвшин: Ганболд гишүүн нэмээд асууя.

Г.Ганболд: Одоо ер нь бид нар Байнгын хорооноос ч гэсэн ийм хатуу шийдвэр гаргахаа ер нь болих хэрэгтэй. Сая Батжаргал гишүүний ярьж байгаа яг зөв. Ер нь татварын бодлогоор зохицуулахаас өөр арга байхгүй. Ер нь зах зээл өрсөлдөөн дээр л явна. Хэн ч энэ дээр үнийн баталгаа гаргаж өгч чадахгүй. 100 мянган төгрөг гэхэд тийм өндөр үнэ юм

уу? Өнөөдөр. 20 хэдэн доллар нь тэгээд өндөр үнэ үү? Зах зээл дээр. Тэгвэл та нар бүр яг тодорхой ярих гэж байгаа бол бүр нэгэнт дэлхийн зах зээл дээр үнэ огт хөдлөхгүй байгаа, тогтвортой байгаа, бараг алт шиг байгаа шүү дээ. Тэгвэл яг тодорхой үнэ та нар яг ингээд л зарлачих. Дэлхийн зах зээл дээр 109 доллар бол бид нар дотоод дээр яг тэдээр. Тэгж ингэж явахгүй бол байна шүү дээ, бид нар нэг хэдхэн үндэсний үйлдвэр дэмжиж байна гээд энэ олон мянган малчдыг бид нар, энэ ноолуурын үнэ, энэ амьжиргааны гол эх үүсвэр байхгүй юу. Ерөөсөө энэ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Үг хэлчихлээ. Бат-Эрдэнэ гишүүн.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Засгийн газар дээр шийдвэр гараад энэ тогтоолыг хүчингүй болгосон. Зүгээр шулуухан ярихад энэ бол үндсэндээ сонгуультай холбоотой асуудал байхгүй юу даа. 2024 оны сонгууль дээр хэрвээ ноолуурын үнэ унах юм бол үндсэндээ сонгуульд амжилтгүй орно гэсэн энэ юмтай л холбоотой шүү дээ. Энэ нууц биш шүү дээ. Сая Аубакир гишүүн хэллээ, бид нар яах юм тэгээд энэ үйлдвэрлэлээ хөгжихгүй тэр тусмаа Үйлдвэржилтийн байнгын хороон дээр үүнийгээ дэмжихгүй байх юм бол яах юм. Тэгвэл бэлтгэн нийлүүлэлтийн улс болоод л ингээд л мөнхөд ажиллая л даа. Амьдаръя л даа тэгвэл. Ингэж болохгүй байхгүй юу даа. Энэ чинь дэлхийн нийт ноолуурын дэлхийн нийт 20 тэрбум гэж нэг тийм тооцоон дээр гардаг юм, 20 тэрбум доллар хэрэглэдэг энэ ноолуурын салбар дээр. Энэ дэлхийн ноолуурын 100 хувиас 50 хувийг нь бараг 50 орчим хувийг нь манай Монгол нийлүүлж байгаа байхгүй юу. Манай Монгол нийлүүлж байгаа. Тэгчхээд бид нар нийт аравхан мянган тонн ноолуурынхаа 80 хувийг нь гадаадад зүгээр угаагаад л баас шээсийг нь энд арилгаж байгаад л өгчхөж байгаа шүү дээ. 20 дээр нь өөрсдөө нэг чадан ядан нэг жоохон хэдэн 5 төгрөг л олж байгаа шүү дээ. Тэгээд ингэж хэдэн жил

амьдрах юм, ингэж хэдий хүртэл явах юм бэ энэ чинь нэг алхам хийе эд нар гээд Үйлдвэржилтийн байнгын хороон дээр бид нар чинь 21 онд 20 онд шийдвэр гаргаад 22 оноос эхлээд ноолуураа ядаж их анхны шатных нь дараагийн шат руу нь оруулъя тэгээд угаадаг больё, юу яадаг самнадаг больё, хялгасыг нь арилгая эд нар гээд ингээд бас нэг тодорхой хэмжээний зах зээл рүү оръё гэсэн ийм саналыг л тавьсан байхгүй юу даа. Энэ чинь үүний чинь цаана сая хэллээ шүү дээ, 4400 ажлын байр байхгүй, эд нарыг больё оо энэ ААН-үүдээ өмөөрөөд байна. Эд нар гээд нэг юм яриад байгаа. ААН-үүдээ больчихъё л доо. Эдний ашиг олохыг нь би ярихгүй байна, тэгвэл. Тэгвэл ядаж 4400 ажлын байр нэмэгдэх байхгүй юу даа. 4400 ажлын байр нэмэгдэнэ.

2 дугаарт, малчдын ноолууртай бид нар ноцолдохгүй. Нэг түүх ярья. 2018 онд Монгол ноолуур гэдэг хөтөлбөр боловсруулаад энэ Хөдөө аж ахуйн яамныхан маш сайн дэмжсэн. Дээрээс нь аж ахуйн нэгжид Монголын ААН-үүдэд эргэлтийн хөрөнгө дээр нь тодорхой хэмжээний дэмжлэгүүдийг үзүүлээд ингээд аж ахуйн нэгжүүд бүгдээрээ дайраад нөгөө Хятадын ченжүүдтэй зэрэгцээд ингээд ноолуураа худалдаж аваад эхлэхэд нөгөө 60, 70 мянган байсан ноолуур чинь цөм үсрээд 100 мянга руу очсон түүхтэй шүү дээ. 100 мянга руу очсон түүхтэй байхгүй юу. Тэрнээс хойш л 100 өнөөдөр 170 гэсэн айхтар айхтар тоо ингээд гарч ирээд байна шүү дээ. Тэгэхээр энэ хүмүүс цаашаага ноолуураа өөрсдөө самнаад, экспортод тэр тусмаа сая энэ тогтоол гарснаас хойш бол Европын холбоо энэ сайхан сайхан том том брэндүүд чинь бол өөрсдөө санал тавиад ороод ирж байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр цаашаа хараад энэ аж ахуйн нэгжүүд чинь цаашаа хараад орлого олохоо бодохоос биш, эргэж малчдынхаа 100 хэдхэн мянган төгрөгтэй ноцолдоод байх биш байхгүй

юу даа. Тэгэхээр энд хэрвээ бид нар ноолуураа дараа дараагийнх нь шат руу оруулаад эндээсээ нэлээн том ашиг олоод ингээд явах юм бол ард байгаа малчдын маань ноолуур тогтвортой болох юм, эсрэгээрээ. Яг түрүүнд нөгөө Хятадын ченжүүдтэй зэрэгцээд эд нар өөрсдөө ноолуураа аваад худалдаад аваад ирэхэд 60, 70 байсан ноолуур чинь 100 луу хүртэл үсэрч байсан бол одоо урагшаага гараад дараа дараагийнхаа шатынхаа үйлдвэрлэлийг дэмжээд, дараа дараагийнхаа боловсруулалтаас ашигаа олоод явах юм бол ард байгаа ноолуурын үнэ чинь өөрөө тогтворжоод явчихна. Нэг 140, 50 дээр бол би тогтмол зогсох болов уу гэж бодож байгаа. Магадгүй зүгээр цаашаага бид нар дараа дараагийн шатынхаа үйлдвэрлэлийг хийх юм бол өшөө олон их хэмжээний юуны валютын орлого орж ирэх юм бол үйлдвэрүүд чинь өөрөө хөгжөөд явчихна. Хөл дээрээ босоод явчихна шүү дээ. Одоо хэдхэн жилийн дотор гэхэд энэ ганц нэг компани гэхэд чинь мянган тонн ноолуур авсан байна шүү дээ.

Т.Энхтүвшин: Бат-Эрдэнэ гишүүнд нэг минут нэмж өгье.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Халсан дээрээ яриад дуусгачихъя. Нэг компани гэхэд чинь 170-аад тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг оруулаад тэгээд мянган тонн ноолуур жишээ нь авчихсан байна шүү дээ. Нэг компани нь шүү дээ. Үүний цаана чинь жишээ нь Говь компани гээд юу яаж байна, нөгөө Жаргалсайханы компани л гэж байна. Өшөө том том компаниуд зөндөө л байж байгаа шүү дээ. Түүнийг бид нар ярихгүй л байгаа шүү дээ. Яг энэ утгаараа бол ерөөсөө өнгөрсөн жил бол малчдын ноолуурыг 100-аас доошоо болгохгүй түүнээс дээшээ авна аа гэж амлацгаасан, энэ хүмүүс бүгдээрээ амлацгаасан. Тэгээд бүр 170 мянга руу хүргэсэн байна. Сая бүр өөрсдөө амнаас нь гарлаа шүү дээ.

Тэгэхээр бид ААН-үүддээ итгэхгүй, өөр хаана итгэх, хэнд итгэх юм бэ? Бидний өнөөдрийн явсан түүх бол ААН-үүддээ бид нар итгэдэггүй байхгүй юу. ААН хийхээр үгүй ээ, үгүй, үгүй УҮГ гээд л УҮГ байгуулаад яваад байдаг. УҮГ л байгуулаад яваад байдаг. ААН-үүддээ ерөөсөө итгэхгүй ингэж явсаар байгаад өнөөдрийг хүрсэн шүү дээ бид нар. Энэ чинь нууц биш шүү дээ.

Тэгэхээр одоо юу ярьж байна гэхээр жишээ нь самнах хүчин чадал хүрэлцэхгүй байх аа гээд ингээд ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Үг үү, үг хэлчхэв үү.

Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг бид бүхэн дэмжиж байгаа. Үйлдвэрчний байнгын хороо бүгд дэмжээд л энэ ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай гээд 2022 оны 05 сарын 05-нд энэ тогтоолын төслийг гаргаад л явуулсан шүү дээ. Тэгэхээр бид нар бүгд дэмжиж байгаа. Аль болохоор л бид одоо юу гэдэг юм тодорхой хэмжээгээр боловсруулаад бүр эцсийн бүтээгдэхүүн хийгээд гарвал, үе шат нэмэгдэж байна гэдэг бол ноолуурын үнэ өөрөө өсөх, тогтвортой байх ийм бололцоо боломжтой л гэж бид нар үзэж байгаа юм.

Тэгэхээр Монгол Улсын Засгийн газар дээр ямар асуудал яригдаж байна вэ гэхээр 1 дүгээр энэ самнахаас дээших ийм тоног төхөөрөмж суурилуулсан үйлдвэрүүд маань яг 10 мянган тонн ноолуураа бүрэн гүйцэд худалдаж аваад, ингээд боловсруулж чадах юм уу, чадахгүй юм уу гэдэг нэг ийм асуудал яригдсан байна.

2 дахь асуудал бол одоо юу гэдэг юм. Нөгөө малчдын гар дээрээс авч байгаа ноолуурын үнэ маань бас тодорхой хэмжээгээр уначих юм биш биз дээ. Өрсөлдөөн юу гэдэг юм. Ингээд

хаагдмал болоод хэдхэн үйлдвэрийн дунд явах юм биш биз дээ гэдэг ийм л бас болгоомжлол гаргаж, 1 жилээр ингээд сунгасан юм билээ. Тэгээд энэ асуудлыг дахиж сунгана гэдэг ийм асуудал яригдаж байгаа.

Тийм учраас бид нар өнөөдрийн Үйлдвэржилтийн байнгын хорооны хурал бол өнөөдрийн гол зорилго бид ерөөсөө үүнийг нэг бүрчлэн бас үзэж, нягталж, шалгаж үнэхээр Монгол Улсад гарч байгаа энэ ноолуурыг бүгдийг нь худалдаж аваад бүгдийг нь ингээд боловсруулах ийм хүчин чадалтай үйлдвэрүүд байна уу гэдгийг нэг бүрчлэн явж үзье ээ л гэж байгаа юм. Одоо ингээд асуугаад байхаар юу гэдэг юм. Дэд сайд тэр Дондогсүрэн дарга эд нар бол байгаа л гэж яриад л 11 мянга гэж яриад л байгаа болохоос биш яг үйлдвэрүүдийг ярихгүй байна шүү дээ. Тэр үйлдвэр тэдэн тонныг угаах үйлдвэр нь ажил. Хэчнээн хүн ажиллаж байна. Тэнд тийм үйлдвэр нь тэдэн тонныг боловсруулаад, тэдэн хувь нь ажиллаж байна гэдэг яг ийм нарийвчилсан юм яг бас гарахгүй байна шүү дээ.

Тийм учраас энэ Үйлдвэржилтийн байнгын хорооны ингээд хурал явж байгаа шүү. Энэ асуудлыг бас нэг талд нь гаргаад шийдье, хэдүүлээ. Яагаад гэхээр бид нар өөрөө 2022 оны 05 сарын 05-нд Улсын Их Хурлын тогтоолыг бид Үйлдвэржилтийн байнгын хороогоор оруулаад Их Хурлын тогтоол гаргасан учир үүнийг нэг талд нь гаргаад л эцсийн шийдвэр гаргаад явуулъя аа л гэдэг байдлаар бас ингээд хүнс Хөдөө аж ахуйн яамны мэдээллийг сонсож байна.

Ингээд асуулт асуух гишүүд дууслаа.

Үг хэлэх гишүүд байна уу? Бат-Эрдэнэ гишүүнээр тасаллаа. Батжаргал гишүүн.

Ж.Батжаргал: Яригдаж байгаа асуудал их тодорхой. Энэ яах аргагүй

өөрөө нөхөн сэргээгддэг ийм баялаг. Тийм учраас ер нь Монголчууд ноолуур ноос хоёроо ахиухан шиг боловсруулалт хийгээд, хэрэгцээт зах зээлд нь гаргачхаж чаддаг байх юм бол валютын урсгал тэгээд энэ үйлдвэрлэл, ажлын байр энэ бүх юмнууд нэмэгдэх ийм бололцоо боломж байгаа. Энэ тал руу УИХ, Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо, Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хороо нэлээн анхаарлаа төвлөрүүлж ажиллаж байгаа гэдгийг зориуд хэлмээр байна.

Тэгээд энэ үйл ажиллагааг зохион байгуулж ажиллаж байгаа мэргэжлийн холбоод, баялаг бүтээгчид, энэ компанийн хамт олонд бас би талархал илэрхийлэх ёстой гэж ингэж ойлгож байна. Та бүгд эргэлзэх зүйл байхгүй. Хэдүүлээ аль болохоор энэ улс орныг үйлдвэржүүлэх, энэ ард түмнийг ажилтай орлоготой байлгах, эдийн засгийн өсөлт, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, энэ л үйл ажиллагаа руу хамтын хүчээр зүтгэцгээх ёстой гэдэг энэ үүднээс нь би санал бодлоо илэрхийлж байна аа гэж.

2 дахь хэлмээр байгаа санаа бол ерөөсөө энэ бий болж байгаа хүчин чадлуудаа бүрэн гүйцэд ашиглах тухай л асуудал. Энэ рүүгээ чиглэсэн төрийн бодлого нь тогтвортой, тэгээд боловсруулалтын түвшинээ ахиулсан хэлбэр лүүгээ л бодлогын дэмжлэг нь явах ёстой гэж ингэж л ойлгож байгаа. Тийм учраас манай энэ үндэсний үйлдвэрлэгч нар маань аль болохоор дараагийн шатын боловсруулалтын түвшин рүүгээ явцгаах ёстой. Тэгэхдээ мэдээж дэлхий нийтээрээ энэ өрсөлдөх чадвар аль шат дамжлага дээрээ илүү эрэлт хэрэгцээ бүх юм байгаад байгаа юм гэдэг юмнуудаа илүү их харах, түншлэл хөгжүүлэлтийн асуудлыг илүүтэй анхаарч хийх ёстой манай ХААЯ ч тэр, манай баялаг бүтээгч ч тэр энэ гадаадын том брэндүүдтэй хамтрах, тэдний хөрөнгө дэмжлэгтэйгээр энэ үйл ажиллагаагаа явуулж, аль болохоор бас

эрсдэлгүй ажиллах нөхцөл бүрдэнэ л гэж л би хараад байдаг хүн шүү дээ. Хэдий хэмжээний улсууд өөрсдийнхөө юмыг хийнэ, тэр хэмжээ ээр тэр салбар өөрөө ахиутай хөгжих ийм бололцоо, боломж, эрсдэл нь буурах ёстой л гэж л ингэж л хараад байдаг. Тэгэхээр энэ талаасаа илүү сайн ажиллах ёстой шүү гэж ингэж хэлмээр байна.

3 дахь зүйл. Ер нь энэ суурилагдсан хүчин чадал энэ тэр гэдэг энэ юмнуудыг нэг мөр ойлгож, нэг мөр бий болгосон нь дээр ээ. Тийм учраас би бол Их Хурлын гишүүдээс гэдэг юм уу, энэ Байнгын хорооны байж байгаа Их Хурлын гишүүдээс ажлын хэсэг гарна гэхээсээ илүүтэйгээр Эдийн засгийн хөгжлийн яам, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, энэ манай Ноос, ноолуурын холбоо, эндээс нэгдсэн баг, дээр нь манай Их Хурлын энэ хяналт шалгалт Үйлдвэржилтийн бодлогын хорооны ажлын албанаас тодорхой улсууд гараад яг бүгдийг нь баталгаажуулаад, одоо бол яг тэд байгаа юм байна. Яг тэд тэдэн онд ашиглалтад ороод ингээд тэд болох юм байна аа гэдэг юмаа баталгаатай болгоод авчих ийм л шаардлага байгаад байгаа.

Монголын ноолуур яагаад дэлхий нийтийн анхааралд орчхов гэхээр зэрэг байгалийнхаа зүй тогтлоор өөрөө өөр дээрээ бий болж байгаа ноолуур байхгүй юу. Цаана чинь байгаад байгаа бид нараас дэлхийн зах зээлийн талаас илүү хувийг нь энэ салбар дээр бариад байгаа улс орон чинь өөрөө хагас суурин маллагаатай МАА-н салбартай. Тийм учраас тэнд ноолуурын өөрийнх нь тогтдог тэр зүй тогтол нь өөр. Тийм учраас тэр нь чанарт тодорхой хэмжээнд нөлөө үзүүлж байгаа. Дэлхий биднийг мэддэг болчихлоо шүү дээ. Монголд цагаан бүрхүүлтэй өвөлжсөн бол мөнгөө бариад ороод ирдэг улсын тоо нэмэгдчихээд, хар орчихвол жсоохон байзнаад энэ чинь бохир хольц ихтэй шүү гээд байна. Бид нарын одоо энэ хийгээд

яваад байгаа угаасан, самнасан энэ тэр гэдэг чинь бол яг нарийндаа боловсруулалт гэхээсээ илүүтэйгээр ноолуур гэдэг юмны өөрийнх нь мөн чанарыг харуулсан чанарын тордолт байхгүй юу. Хольц хялгасуудыг л ялгаж байгаа зүйл шүү дээ. Ер нь яг нарийндаа бол. Үүнээс цааших бол өөрөө харин жинхэнэ тэр боловсруулалтын түвшний асуудал гэж л ойлгогдож л яригдах ёстой л гэж би дотроо тэгж л боддог хүн. Тийм учраас угаагаад самначихсан ноолуур дотор хог хольц байхгүй нь ойлгомжтой. Хялгас юм байхгүй нь ойлгомжтой. Тэгэхээр тэр ноолуур гэдэг юмны өөрийнх нь мөн чанар тэгээд энд тэр бид нарын яриад байдаг Хаан брэнд энэ тэр гэж яриад байдаг Ширхэгт брэнд энэ тэр гээд яриад байдаг тэр стандарт руугаа хэр үржлийнх нь ажил явсан юм ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Ганбаатар гишүүн.

С.Ганбаатар: Би үйлдвэрчинд бас нэлээн хэдэн жил ажиллаж байсан юм. Ажилчин хүний цалин, орлого гээд л их олон жил бас нэлээд жил зүтгэж байсан. Гэхдээ үйлдвэр чинь ширхэг ч ажлын байр өөрөө бий болгодоггүй, Засгийн газар ч адилхан, 1 ширхэг ч ажлын байр бий болгохгүй. Тэгэхээр хувийн хэвшил ажлын байр бий болгодог. Энэ Засгийн газрын чинь хамгийн гол юм ажлын байр, орлого шүү дээ. Тэгээд татвар. Үүнийг нь ганц бий болгодог энэ сууж байгаа мөчрөө бид хөрөөдөх гэж байгаа явдал хөрөөдөх гээл тэр Засгийн газар тэр тогтоол дээр ингээд алцганаж байгаа явдлыг хараад үнэхээр бүр ойлгохгүй юм. Үнэхээр ухаантай юм аа, ухаантай л байна.

Тэгэхээр би зүгээр жишээ ярья. Израил технологийн орон. Дэлхийд тэргүүлж байна. Гэхдээ технологи нь эм пи 3 дуалкор эд нарыг ярьдаггүй. ХАА-д технологи оруулсан. Хэрвээ Еврей Засгийн газар байсан бол хамгийн түрүүнд энд бизнес эрхлэгчдээ дэмжиж,

технологи, үйлдвэрлэл, тоног төхөөрөмж дээр нь дэмжинэ. Тэгэхгүй тэд бол амыг нь асуухгүй. Чи бүрэн ашиглахгүй байна уу тэгвэл чамайг хусна аа гэж л лав асуухгүй. Тэд бол үнэхээр үйлдвэрлэл юм хойно бэрхшээл байгаа, хэдүүлээ яах вэ? Одоо энэ дээр чинь би яаж дэмжих вэ л гэж асууна.

Хандлагаа бид өөрчилмөөр байна. Хазайсан дээр нь түлхэж болохгүй л гэдэг л нэг ийм юм яриад байгаа ухаантай юм. Тэгэхээр хэдүүлээ малчидтай эсрэгцүүлж болохгүй ээ, энэ чинь харин энэ яг нарийн яривал малчдад хайр зарлаж, малчдыг тэр чигт нь хөрш орны бизнес эрхлэгч нарт тушааж өгөх гэж байгаа л сайхан сэтгэл харагдаад байна даа. Тэгэхээр түүнийг зах зээл шийднэ. Үнэн. Юу гэж эднээс асууж ам тангараг асууж ингэж зовоох вэ дээ, би. Тэгэхээр салбарын хэлэлцээр хийвэл яасан юм бэ дээ гэж би урьд нь ярьж байсан. Зүгээр үүнийгээ дараа нь жич ярья. Би өөрөө бас энэ салбараар үйлдвэрчний салбар хэлэлцээр гэж их олон жил ярьсан учраас.

2 дахь миний үндсэн санаа. Үүнийг яалт ч үгүй дэмжих ёстой. Үндсэн хуулийн 5.4-д төр, хувийн хэвшлийн сайн сайхны төлөө эдийн засгийг зохицуулна гэж заасан байгаа шүү. Төрийн үүрэг нь болчихсон байгаа. Төрийн зохицуулалттай эдийн засагт бид амьдарч байгаа. Цаад хөрш орнууд чинь төрийн зохицуулалтаа онцгой сайн хийгээд бид зүгээр л нүдний булай болж, энэ муу хэдийгээ махыг нь зулгааж, хуруу хумсаа маажилж нэг хэдэн юм ороод ирсэн дээр нь чи өрөнд орох надад хамаагүй ээ, тэр хэдэн ажлын байрыг чинь алдана уу, байна уу надад хамаагүй ээ, би малчдад сонгуульд би нэг цалинтайгаа л баймаар байна аа гэж хэдүүлээ би зүгээр харагдаад байна. Хүн гүжирдсэн болчих вий дээ, сүүлийн үед чинь их аймхай болчихоод байгаа юм шүү дээ. Би чинь, ер нь юунаас ч айдаггүй байсан. Тэгэхээр хэрвээ энэ дээр, хэрвээ энэ дээр ингэж арчаагүй загнавал би

ямар ч байсан энэ хэдэн ажлын байрны төлөө Засгийн газрыг тэр холбогдох хүмүүсийг нь шүүхэд өгч, хохирлыг нь нөхөн төлүүлэхээс өөр аргагүй байдал орно. Би үүнийг урьдчилж хэллээ. Тэгээд миний хамт олон нэг зүйл хэлэхэд ер нь стратеги гэж юу вэ гэвэл өөрийнхөө давуу тал дээр тулгуурлаж дайсныхаа сул тал руу довтолно л гэж нэг үг байдаг юм даа. Петр Дракийн хэлсэн үг.

Монгол орон эдийн засгаа үнэхээр босгоё л гэж бодоод байгаа бол энэ чинь бүр цагдаа улс болох гээд байна шүү дээ. Эдийн засгаа босгоё л гэж бодож байгаа бол өөрийнхөө давуу тал буюу ноос, ноолуур дээрээ тулгуурлаж, дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөгч улс орны зах зээл рүү хүчтэй довтолгоо хийнэ гэж би орчуулга хийгээд байгаа юм л даа. Тэгэхээр хамт олон минь ээ, Монголд нэг том хуушуур байна. Тэгээд хажуугаас нь нэг ноолуурын компани том идчих юм бол надад бага үлдчихлээ гэж бодож болохгүй. Бид бүгдээрээ нийлж, гаднын зах зээл дээр байгаа нэг том хуушуур луу зэрэг дайрах л явдал. Энэ дээр малчид нэг эрх ашигтай, бизнес эрхлэгчид, тэгээд тэр салбарын ажилтнууд, технологийн мэргэжилтнүүд, тэр эрдэмтэн судлаачид тэгээд Засгийн газар энэ 5 нэгдэж байж, гадаад зах зээл дээр байгаа тэр том хуушуурыг Монголд оруулж ирнэ ээ гэж би итгэж байна. Тэгэхээр энэ дээр би зүрх сэтгэлээсээ ярьж байна. Олон ядарсан хүнийг ажилтай болгож байгаа, орлоготой болгож байгаа. Яг 1-ээс 2, 3 жилдээ мөчид ачиг байж болно. Ирээдүйдээ малч ... /минут дуусав/

Т.Энхтүвшин: Аубакир гишүүн.

Т.Аубакир: Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хорооны гишүүд энэ гаргасан тогтоолоосоо өнгөрсөн жил тогтоолоос нэг их ухрахгүй байх. Түрүүн Бат-Эрдэнэ гишүүн хэллээ. Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо л юм бол бид нар үүнийг бодлогоор зохицуулах ёстой. Дээхний малчид одоо ч

гэсэн ер нь ахмад малчид хэлдэг л дээ. Үгүй ээ бид нарын энэ нэг үйлдвэрлээд байгаа энэ малын гаралтай түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуурыг нэг дотооддоо үйлдвэрлээд, үнэ цэн хүргээд зардаг ухаантай эрх баригчид байдаг болов уу гэж дээр үеэсээ ч ярьдаг л байсан л даа. Түүнээс биш түүхийгээр нь туугаад байя, бид нар хамаагүй Хятадын юмыг бэлдэж өгөөд байя гээд сууж байгаа, ярьж байгаа малчин би хараагүй л дээ. Тийм учраас үүнийг бодлогоор дэмжих ёстой. Түрүүн Батжаргал гишүүн хэлчихлээ. Энэ дээр бас Засгийн газар бас ажиллах ёстой. Тодорхой хэмжээний гааль, татварын зохицуулалт хийгээд дэлхийн зах зээл дээр нэг Монголоос ноолуур худалдаж авъя гэж байгаа нөхөд энэ жил ийм үнэ өгч байна. Үүнээс доогуур авах юм бол бид нар экспортолно оо. Үгүй бол та нар энэ хэмжээндээ авна гэвэл дотооддоо үйлдвэрлэ ээ. Ганболд гишүүн ч хэллээ. Та нарт итгэхэд хэцүү шүү дээ гэж. Мэдээж хэрэг хувийн хэвшил гэдэг бол ашигийн төлөө л явна. Тэр хэмжээ хязгааргүй ашигийг бол гаалийн татвар, татварын бодлогоор л зохицуулах ёстой, төр.

Тийм учраас энэ дээр бид нар энэ Байнгын хорооныхоо тогтоолоос ухрах шаардлага байхгүй. Арьс шир дээр бол үндсэндээ бас л гаднын улсуудын демп ингээд л явчихсан л байдаг шүү дээ. Ер нь бол. Эхлээд л түүхийгээр нь үнэ хүргэж авч авч авч байснаа дотоодод Монголд Монголын дотоодын арьс ширний үйлдвэрүүд дампуурангуут л бид нар авахаа болилоо л гэсэн л явдал шүү дээ, ер нь бол товчхондоо. Тийм учраас энэ дээр Засгийн газар энэ тэр бол гаргалгаа олох байх.

Ноолуур гэдэг бол манай Монгол Улсын экспортолж байгаа цөөхөн хэдэн үнэт зүйлийн нэг. Бид нар энэ дээр ухаалгаар тохируулга хийх ёстой. Хэдэн хувийн хэвшилээ л дэмжихгүй юм бол энэ Монгол Улсад гаднын хүмүүс ирээд Монголд үйлдвэр байгуулчихъя, ажлын байр бий болгочихъя, татвараа

төлчихье, энэ малчдыг орлоготой болгочихъё гэж аль улс санаа зовох юм бэ. Энэ чинь бид нар л хоорондоо энэ Засгийн газар нь хувийн хэвйлүүдтэйгээ хэл амаа ололцоод, зохицуулалтыг нь зөв хийгээд, эд нарынхаа гадагшаа, энэ бусад улс орнуудын зах зээл дээр хэдэн тэр малчдынхаа бэлтгэж өгсөн ноолуурыг үнэ өргөхийн төлөө Монгол Улсын Засгийн газар Монгол Улсын УИХ, хэдэн хувийн хэвшилтэйгээ л хамтарч ажиллана шүү дээ. Өөр хэнтэй хамтарч ажиллах гээд байгаа юм. Би ерөөсөө ойлгохгүй байгаад байгаа юм. Энэ нэг хэдэн ажлын байр бий болгоод, зээл аваад л, өдөр болгон хүү төлөөд л, тэрэнд хамаг амьдралаа зориулж байгаа энэ хэдэн хувийн хэвилээ дэмжихгүй юм бол хэнийг дэмжих гээд байгаа юм. Хэрвээ дэмжихгүй юм бол Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороо гэж байх хэрэг байгаа юм уу. Энэ дээр бид нар гаргалгаа олох хэрэгтэй. Магадгүй Засгийн газар дээр энэ тогтоолыг сунгасан 07 сарын 01 хүртэл, магадгүй нэг зүйл бодож байж магадгүй. Ярилцах хэрэгтэй. Эдийн засгийн хөгжлийн яам байдаг ч юм уу, ХААЯ-наас нь тэр комиссоо гаргаад бид нар дотооддоо бүрэн үйлдвэрлэх ийм хүчин чадалтай үйлдвэрүүдээ ингээд ингээд зоочихсон юм гэдгээ үзүүлээд, зоогоогүй байсан ч яадаг юм, ер нь. Тэгээд л алдаж, онож байгаад л хэдэн жилийн дараа ашиг алдагдлын дараа л Монгол Улс үйлдвэртэй л болж үлдэнэ шүү дээ. Алив зоосон юм уу, зоогоогүй тэр үйлдвэрээ байгуулаагүй юм бол бид нар ингэхгүй гээд байх ямар хэрэгтэй юм. Тэгвэл хэзээ үйлдвэр байгуулагдах юм. Энэ Монгол Улсад. Нөгөө өөрийнхөө хүүхдийг л нэг шоовдор үздэг гаднын хүүхэд үгүй ээ тэр мөн мундаг хүүхэд шүү гэдэг шиг дотоодынхоо хэдэн үйлдвэрийг шоовдорлоод л, гаднын тэр үйлдвэрүүд мундаг юм аа гээд л сар руу хараад шагираад сууж байгаа юм шиг. Ийм байж болохгүй шүү дээ. Хамаа байхгүй. Байгуулаагүй байсан ч байгуултал нь бид нар бодлогоор дэмжих ёстой. Энэ дээрээ бид нар тууштай байх ёстой, энэ

бодлого дээр. Улс төр нь байна уу, сонгуулийн юу байна уу, үгүй ээ энэ чинь малчид ч гэсэн энэ манайхан энэ бид нарын гаргасан түүхий эдийг дотооддоо үйлдвэрлэдэг болчхоосой гээд малчид ч гэсэн өөрсдөө хэлж байгаа шүү дээ. Хамаа байхгүй, бид нар дотооддоо бид нар энэ ноолуурыг аваад байвал бид нар заавал гадагшаа өгөх гээд байгаа юм алга. Энэ хэдэн үйлдвэрийнх нь болохоор бид нар малчдынхаа ноолуурыг хямдхан авах гээд байгаа юм аа гээд нохойтоод байгаа ч юм байхгүй шүү дээ. Дэлхийн зах зээлийн үнээр авъя аа, бид нар хөрөнгө оруулалтаа хийчихье ээ, технологио аваад ирлээ. Гаднын байгууллагууд бид нараас бүтээгдэхүүн түүхий эд авъя гэж байна аа. Үүнийг нь бид нар ээрээд байдаг ч юм уу, самнаад угаагаад бид нар нийлүүлье л гэж байгаа шүү дээ. Энэ дээр нэг гайхаад л мэдэхгүй, зүгээр одоо ямар ч санаа бодолтой энэ асуудлыг унагаачихсан байдаг юм. Хэрвээ ингээд Засгийн газар нь дэмжихгүй бол бид нар ингээд тогтоол гаргаад байх хэрэг байгаа юм уу. Улсын Их Хурлын тухай хуулийнхаа хүрээнд бид нар шаардлагаа хүргүүлэх хэрэгтэй.

Тийм учраас энэ 22 онд гаргасан тогтоолын хэрэгжилтийг хяналтаа тавиад, энэ тогтоолынхоо байр суурь дээр миний бие хатуу байна. Бид нар энэ хэдэн хувийн хэвилээ л дэмжихгүй юм бол хэнийг дэмжих гээд байгаа юм, цөөхүүлхнээ шүү дээ. Цөөхөн хэдэн үйлдвэр л байгаа шүү дээ. Тийм учраас би байр суурь дээрээ хэвээрээ байна.

Т.Энхтүвшин: Ганболд гишүүн.

Г.Ганболд: Үгүй ээ, энэ чинь сүүлдээ юу болоод явчхав даа. Үүнээс буцах гэж байгаа юм бол хэн ямар тогтоол буцах гээд байгаа юм, хэн буцаана гэсэн юм? Ер нь манай Байнгын хороо үүнийг яах гэж оруулж ирсэн юм. Манай Байнгын хороо энэ гаргасан тогтоолоос буцах тухай хэн ч яриагүй шүү дээ. Ямар ч ойлголт байхгүй шүү дээ, юу яриад байгаа юм тэгээд нэгэн

рүүгээ тэгээд буцлаа гээд юу гээд ярьцаагаад байгаа юм. Тэгээд яах гэж оруулж ирсэн юм? Харин. Би ойлгохдоо Засгийн газар дээр өөрөө эсрэг тэсрэг байр суурьтай болчихсон гэж ойлгосон шүү дээ. Тэгээд тэр лүү ярь л даа, над руу битгий дайраад бай. Бүгдээрээ нэг их сүрхий нэг их үйлдвэрт хайртай, үйлдвэрлэгчид хайртай хүн болчихсон, би нэг их хайргүй амьтан шиг юм ярьцаагаад байх юм. Юу яриад байгаа юм.

Эдийн засгийн хөгжлийн яамандаа та нар тэр надад яриад байгаа юмаа очиж ярь л даа. Эдийн засгийн хөгжлийн яам чинь үүнийг чинь хойтонгийн 07 сарын 01 болгоё гээд байгаа юм байна шүү дээ, байна лээ шүү дээ, ер нь бол. Тэгэхээр Эдийн засгийн хөгжлийн яам гэдэг бол Монгол Улсын эдийн засгийн яг үйлдвэрлэлийг, бүх юмыг барьж байгаа яам. Тэднийх хамгийн их мэдээлэлтэй байгаа. Би тэдний мэдээлэлд би нэг их айхтар эргэлзэхгүй л байгаа. Үгүй ээ, тэнд очиж та нар энэ ХААЯ энэ Ноос, ноолуурын холбоо тэнд очиж наадхыгаа мэдээллээ өг л дөө. Тэгээд мэдээлэлд нь ямар ч ойлгомжгүй. 4 мянган ажлын байр л гээд байх юм. Одоо тэгээд ажлын байргүй үйлдвэрүүдээ барьчхаад, ажилчид нь хоосон зогсож байгаа үйлдвэр хаана байгаа юм? Түүнийг надад нэг хэлээд өгөөч. Энэ жил жишээлэх юм бол та нар ингээд тэр 10 мянган тонных нь хэдийг нь Хятадад алдчихсан юм? Энэ тогтоод энэ жилийн 2023 оны 07 сарын 01 болгосноос хойш шалтгаалаад хэдийг нь Хятадуудад алдчихаад, хэдийг нь нэг юм чүү чүү дотооддоо үйлдвэрлэсэн юм. Үүнийгээ та нар тодорхой ярь л даа. Тийм мэдээлэл юу ч байхгүй байна шүү дээ. Та нарын наад гаргаж байгаа юман дээр чинь.

Энэ жил хэрэвзээ энэ тогтоол гараагүй байсан бол бид нар ийм ашиг орлого олох ёстой байсан юм гэдгийгээ та нар гарга л даа. Хэрэв хойтон болох гээд байвал хойтон бас хэдийг нь алдчих гээд байгаа юм? Тэгэхээр энэ дээр бол

ерөөсөө үүнийг ингэж маргаж, хэрэлдэж заавал хорьж цагдахаасаа илүүтэй ерөөсөө л энэ татварын бодлогоор түүхий дээр нь татвараа өндөр нэмээд л 2 дахь юм уу, 3 дахь боловсруулалт хүртэл нь нэмээд явчихаар энэ чинь ямар ч эргэлзээ байхгүй асуудал байна шүү дээ.

Тэгэхээр зэрэг энэ дээр бол би бол энэ татварын бодлогоор ингээд л явчих юм бол Хятад руу тэгээд л түүхий байх юм бол өндөр татвартай л гаргая. Самнаад гаргавал дахиад л татвартай л байг. Тэгээд л ээртэл нь л татварыг нь нэмчихье л дээ. Тэгвэл бүр дотооддоо бүгдээрээ эрээд л гаргачихъя. Үүнийг заавал хаалгаж байж хийх ямар шаардлага байна. Татварын бодлогоор нэмээд л явчихвал тэгээд. Тэгэхээр чинь өрсөлдөөн л гол нь бид нар байлгах гээд байгаа шүү дээ. Тэрнээс дотоодын үйлдвэрлэлийг бид нар ингээд л боох гээд л, хаах гээд л, тэгээд л нэг баахан ажлын байрыг болиулах гээд байгаа зүйл ерөөсөө байхгүй байхгүй юу. Ямар зөв гарц байна. Би гол нь ерөөсөө Эдийн засгийн хөгжлийн яамны тэр оруулж ирээд байгаа юм нь би бас тэр чинь зүгээр нэг Эдийн засгийн хөгжлийн яам нэг хувь хүн биш, нэг хувь гишүүн биш бүхэл бүтэн бодлогын яам. Шадар сайд нь ахалж байна. Тэднийх яагаад ингэж оруулж ирээд танай энэ 100 хувь суурилуулагдсан хүчин чадал гэдгийг чинь үгүй ээ, суурилуулагдсан хүчин чадал 100 хувь байхгүй байна. Үгүй ээ, энэ хавар бол бүр дөнгөж 30 хэдхэн хувь гээд Хүрэлбаатар сайд ярьж байна лээ шүү дээ. Үсрээд 40 хувь байна. Бид нарын авсан мэдээллээр гээд. Тэндээ мэдээлэл өгөхгүй бид нарыг авчирч энд нь ингээд хооронд нь талхилдуулаад байх юм. Ямар ч шаардлага байхгүй. Би энэ тогтоолынхоо хэрэгжилтийг ханга гэж Засгийн газар луу чиглэлд өгөөд л, энэ дотор бид нар Их Хурал хутгалдах ямар ч шаардлага байхгүй. Бид нар ажлын хэсэг гаргаад л тэнд нь ороод бид нар үйлдвэрийг нь үзэх ямар шаардлагатай юм. Түүний оронд тэр Эдийн засгийн хөгжлийн яам, ХААЯ энэ Ноос,

ноолуурын холбоо нь ажлын хэсгээ гаргаад л нотол л доо. Очоод тэд нар Эдийн засгийн хөгжлийн яамныхныг авч очоод эднийх яг тэдэн хүн ажиллаж байгаа, тэдэн тонн ноолуур угаах хүчин чадалтай юм, тэдийг самнах хүчин чадалтай юм гээд л. Тэгвэл тэгээд л Эдийн засгийн хөгжлийн яам бодлого нь өөрчлөгдөх юм бол Засгийн газар дээр тийм яриа гарахгүй бол бид нар энд маргалдаж суух ямар ч шаардлага байхгүй. Тэгэхээр би бол манай Байнгын хороо тогтоолоо хэрэгжүүл. 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийг ханга гээд л үүнийгээ л ингээд л тогтоолоор үүрэг өгөөд л энэ хутгалдах шаардлага байхгүй шүү дээ. Хайнаа хагалах гэж байгаа биш бид нар ямар. Түүнээс нь болж хоорондоо нэг малчид энэ үйлдвэрлэгчдийг талцуулж дунд нь бид нар нэ 2 тал болж суухын хэрэг нь юу байх юм.

Т.Энхтүвшин: Байнгын хорооны хурал яагаад болж байгаа юм бэ гээд. Үйлдвэржилтийн байнгын хороонд гээд Монгол Улсын Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны сайдаас ийм бичиг ирсэн. Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 05 дугаар сарын 05-ны өдрийн Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийг Үйлдвэржилтийн байнгын хороогоор танилцуулж сонсгол хийж өгөөч ээ гэдэг ийм бичиг ирсэн учир энэ сонсгол энэ юу явж байгаа шүү гэдгийг бас 1 дүгээрт хэлмээр байна.

Бат-Эрдэнэ гишүүн.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Өнөөдрийн сонсгол ач холбогдлоо өгөх байх аа гэж бодож байна. Юун түрүүнд ХААЯ маань бол сайхан танилцуулга хийсэн. Урьд өмнө бас гаргаж байгаагүй нэлээн том мэдээллүүд орж ирж байна. Яг үндсэндээ бол бас бололцооны танилцуулга болчихлоо гэж бодож байгаа шүү.

Миний бие Үндсэн хууль хэлэлцэж байхад Эдийн засгийн хөгжлийн яамыг байгуулъя гээд Бямбацогт, Баттөмөр бид хэд нэг санал Эдийн засгийн байнгын хороон дээр санал гаргаж байхад уг нь энэ яамыг дэмжсэн юм л даа. Энэ яамыг анх Үндсэн хуульд л суулгаж, энэ нэг ийм институт байх ёстой юм гээд тэгсэн юм. Гэтэл одоо Засгийн газар дээр Эдийн засгийн яам нь уг нь зөв л дөө, Эдийн засгийн яам бол тодорхой бодлогоо барьж л байх ёстой юм. Гэтэл Эдийн засгийн яам нь салбарынхаа яамтай ингээд хоорондоо санал зөрөөд, дээрээс нь салбарын яам дээр нь өгсөн Улсын Их Хурлын тогтоол тэгээд Байнгын хорооноос хэд хэдэн удаа гарсан энэ тогтоолуудыг үл харгалзаад, тэгээд энэ Улсын Их Хурлын тогтоолыг л хүчингүй болгох гээд байна шүү дээ. Бүх л гишүүд л яриад байна шүү дээ. Ажлын байрыг бий болгох ёстой. Монгол Улс хөгжих ёстой. Дотоодын үйлдвэрлэлээ дэмжих ёстой. Тэгээд дээрээс нь үйлдвэрлэлээ хөгжүүлэх. Тэгээд өөрсдийнхөө нэг байгаа хэдэн түүхий эдээ л бид нар чинь алт болгож авах хэрэгтэй шүү дээ. Зарим гишүүний амнаас гарч байна шүү дээ. Энэ ноолуур гэдэг чинь өөрөө алт шиг хөдөлгөөнгүй эд гэж байгаа шүү дээ. Юун арьс ширтэй нь зүйрлэх манатай шүү дээ. Монгол Улсын арьс шир яадаг билээ. Та бүхэн мэдэж байгаа шүү дээ. Намар ингээд сэрүү оронгуут л хөдөө хээр брезент дэвсэж байгаад л тэгээд л хэдэн малаа нухаж өгөөд л нөгөөдхийг нь тэнд нь ч зүсээд л, энд нь ч цоолоод л тэгээд л дээрээс нь нөгөөдөх нь шивээтэй, хүрээтэй гуур юуны шалзны нүхтэй, сорвитой ийм л арьсыг бид нар гадагшаа гаргаж байгаа. Тэгээд нөгөөдүүл нь нэг талаасаа нөгөө мал нь өвчтэй. Нөгөө ганц авдаг Хятад нь стандарт нь өндөр болчихсон, хөгжил нь дээшилчихсэн, авдаг стандартад нь манайхан хүрэхээ больчихсон ийм л байгаад байгаа шүү дээ.

Гэтэл ноолуур чинь бол харин энэ тогтоол гарснаар Европын орнууд чинь наашаа орж ирээд байна шүү дээ. Том

том брэндүүд чинь наашаа орж ирээд байна шүү дээ. Хөрөнгө оруулалт хийгээд байна шүү дээ, энэ хүмүүстэй хамтраад. Энэ жил гээд тэгэхэд чинь 2, 3 үйлдвэрүүд бүр том Европынхон орж ирж байгаа том том үйлдвэрүүдээ гаргах гэрээнүүдээ хийгдчихлээ. Энэ чинь Европ тэр чигээрээ өөрсдөө наашаагаа харж ирээд байна шүү дээ, энэ чинь алт байхгүй юу даа. Гэтэл бид нар нөгөөдхөө зогсоогоод ингээд зөвхөн сонгуультайгаа холбоотойгоор. Малчдаас авч байгаа ноолуурынхаа үнийг уначих вий гэдгээс бид нар үндсэндээ айгаад байгаа байхгүй юу даа. Энэ улс төрөөс болоод бид нар энэ салбарынхаа хөгжлийг бол чөдөрлөөд байгаа байхгүй юу даа. Ингэж болохгүй байхгүй юу.

Тийм болохоор би энэ Байнгын хорооноос ажлын хэсгийг дэмжиж байна. Ажлын хэсэг гараатхаг, бүр дээрээс нь нэмээд тэр арьс ширтэй холбоотой ажлын хэсгийг ч бас гаргачихмаар бас санагдаад байгаа юм шүү. Ер нь бол. Үзэх хэрэгтэй бид нар. Тийм болохоор нэгэнт бодлого гаргаад мөрийн хөтөлбөрийг нь баталж өгөөд, Засгийн газартаа өгөөд явуулсан юм бол бид нар тэр бодлогынх нь хэрэгжилт дээр нь дахиад буцаад өөрсдөө ажлын хэсэг гаргаад үзэх хэрэгтэй байхгүй юу. Тэгээд энд нэг итгэх, итгэхгүй асуудал яригдаад байх юм. Засгийн газар ААН-үүддээ итгэхгүй гэсэн ойлголт байж болохгүй байхгүй юу. Энэ ААН-үүддээ итгэхгүй бол өөр хэндээ итгэх юм. Тэгээд би түрүүн хэлсэн шүү дээ, Монгол Улсын ирсэн түүх бол ерөөсөө УҮГ л байгуулаад бид нар явсан шүү дээ. УҮГ, компани дандаа л улс өөрсдөө л хийнэ гэдэг ААН өө, тэр бүтэхгүй бүтэхгүй. Хувийн ААН ёстой бүтэхгүй өөрсдөө хэдүүлээ явна, УҮГ болно, улсын компани байгуулна гээд л. Ингээд л өнөөдрийг хүртэл явсан. Тэндээ яадаг вэ гэхээр тэндээ иддэг, уудаг, тэндээ хэн томилгоо хийлгэж чадсан нь иддэг, уудаг ийм л юм хийгээд явчихсан шүү дээ. Тийм болохоор өнөөдөр бол энэ аж ахуйн ажлын хэсгийг бол бүрэн дүүрэн дэмжиж байна. Очоод

хэдүүлээ нэг сайхан хараадахъя, дэмжээдэхье.

Зарим аж ахуйн нэгжүүд чинь хүртэл энд орж ирчихсэн сууж байна шүү дээ. Энэ жил гээд тэгэхэд чинь 1000 тонн ноолуурыг нийт 170-аад тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт оруулаад тэр зүүн талын ноолуурыг чинь 170 мянгаар хүртэл худалдаж авсан бэлээхэн өнөөдрийн кэйс нөхцөл байдал чинь бэлээхэн бий болчихоод байна шүү дээ. Тэгэхээр бид нар урагшаагаа харж, валют олж л байгаа бол малчдынхаа тэр хэдэн төгрөгтэй ноцолдоод байх шаардлагагүй болно оо. Урагшаагаа харж, валютаа авдаг, тэр том зах зээл рүүгээ ордог ийм нөхцөл байдлаа бид нар харж харин ч үүний ард юу ашиг олох вэ гэхээр бид нарын санаа зовоод байгаа малчдын маань ноолуур тогтворжих ёстой байхгүй юу даа. Тогтворжино, баараагүй болно, 140, 50 дээрээ тогтчихно. Ингээд. Түүнээс биш дээшээ нэг айхтар дээшээ өсгөнө гэж бол амлах нь юу юм. Ямар ч л байсан энэ хэмжээндээ тогтоод үйлдвэрлэл цаана нь ажлын байр бүх зүйл чинь бол явагдах юм.

Тийм болохоор энэ тогтоолын төсөл ажлын хэсэг байгуулахыг дэмжиж байна. Баярлалаа.

Т.Энхтүвшин: Улсын Их Хурлын хянан шалгалтын тухай хууль гэж байгаа. Зүгээр. Тэгээд Их Хурлын хянан шалгалтын хэлтэст түрүүн Батжаргал гишүүн нэг асуудал тавилаа шүү дээ. Ганболд гишүүн ч бас нэг асуудал тавьсан. Заавал Байнгын хороогоор хянан шалгалтын тийм ажлын хэсэг байгуулах уу, эс үгүй салбар яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яам, холбоодыг оруулсан ийм ажлын хэсэг томилох нь зөв үү гэдэг нэг ийм асуулт асуугаад байсан. Түүн дээр нэг хариулаад гаргалгааг нь хэлээд өгөөч.

Ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон дээр, ажлын хэсгийн 3 дугаар микрофон.

Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хяналт шалгалтын хэлтэс Лхагвасүрэн байна. Гишүүний асуултад тодруулга өгье. Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд УИХ Байнгын хороо эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих гэдэг асуудлыг зохицуулж өгсөн байдаг. 8.1-д тухайлбал, Байнгын хороо өөрийн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд тодорхой асуудлаар шалган судлах эсхүл хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг дангаар болон хамтран зохион байгуулж болно гэж.

8.3-д юу гэж заасан бэ гэх дээр Байнгын хороо энэ хуулийн 8.1-д заасан ажлын хэсгийн хяналт шалгалт хийх үйл ажиллагааны удирдамжийг тогтоолоороо батлах бөгөөд ажлын хэсэг уг тогтоолд заасан хугацаанд санал, дүгнэлт гаргаж Байнгын хороонд танилцуулна аа гэж заасан байгаа. Тэгэхээр Байнгын хороо хяналт шалгалтын ажлын хэсгийг бол Байнгын хорооны тогтоолоороо зохион байгуулаад баталчихна. Үүний дараа тухайн хяналт шалгалтын ажлын хэсэг нь хуралдаад хяналт шалгалтынхаа удирдамжийг боловсруулаад, буцаад Байнгын хороогоор батлуулахаар байгаа. Энэ үедээ шаардлагатай бол хуулийн 8.2-т зааснаар хяналт шалгалтын ажлын дэд хэсгийг зохион байгуулж болно гэж заасан, дэд хэсгийг. Тийм учраас бол хяналт шалгалтын ажлын хэсгийг 8.1-д зааснаараа байгуулчихна. 8.3-д зааснаараа удирдамж батлуулах үедээ шаардлагатай бол хяналт шалгалтын ажлын хэсэг нь дэд хэсэг байгуулах саналаа Байнгын хороонд танилцуулаад бас байгуулж болно гэсэн ийм хуулийн зохицуулалттай байгаа.

Т.Энхтүвшин: Баярлалаа.

“Ноос, ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын, 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн талаарх Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн дэд сайдын мэдээллийг сонслоо.

Ажлын хэсгийнхэнд баярлалаа.

13.02 цаг

3 дахь асуудалдаа оръё.

**“Ажлын хэсэг байгуулах тухай”
Байнгын хорооны тогтоолын төслийг
хэлэлцэнэ.**

Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын хэлтэс сая тодорхой тайлбар бас өгсөн байж байгаа. Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 7.1 дэх хэсэгт Байнгын хороо нь УИХ-аас хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих үйл ажиллагааг зохион байгуулж хэрэгжүүлнэ гэж. Мөн хуулийн 8.1 дэх заалтад Байнгын хороо хэрэглэх асуудлынхаа хүрээнд тодорхой асуудлаар шалган судлах, эс үгүй хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төслөө боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг дангаар нь болон хамтарч байгуулна гэж заасны дагуу “Ноос ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилт болон ноос, ноолуурын боловсролын түвшинийг нэмэгдүүлэхтэй холбоотойгоор Улаанбаатар хот, орон нутагт ялгахаас дээш боловсруулалт хийх үйлдвэрүүдийн хүчин чадалд суурилагдсан тоног төхөөрөмжийн талаар хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулах тухай Байнгын хорооны тогтоолын төслийг хэлэлцэж эхэлье.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8.1.8-д гишүүн, УИХ, Байнгын, дэд, түр хорооны ажлын хэсэгт хүсэлтээрээ эсхүл томилсны дагуу орж ажиллах эрхтэй гэж заасан байдаг. Үүний дагуу гишүүд ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд саналаараа бас орж болохыг бас хэлье.

Ингээд та бүхэндээ Байнгын хорооны тогтоолын төслийг бас та бүхэнд танилцуулъя.

Ажлын хэсэг байгуулах тухай. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2.4, 23.2.14 дэх заалт, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1. 8.3 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлын Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хорооноос тогтоох нь:

1. Улсын Их Хурлын 2022 оны 19 дүгээр тогтоолын хэрэгжилт болон ноос, ноолуурын боловсруулалтын түвшинийг нэмэгдүүлэхтэй холбоотойгоор Улаанбаатар хот, орон нутагт хялгас, ялгахаас дээш боловсруулалт хийж, үйлдвэрүүдийн хүчин чадал, суурилагдсан тоног төхөөрөмж талаар хяналт шалгалт хийж, холбогдох санал, дүгнэлт гаргах, шийдвэрийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийг дараах бүрэлдэхүүнтэй байгуулсугай.

Ажлын хэсгийн ахлагчаар Ж.Батжаргал Улсын Их Хурлын гишүүн, ажлын хэсгийн гишүүдэд Ж.Бат-Эрдэнэ, Г.Ганболд, Т.Аубакир, Н.Наранбаатар, О.Цогтгэрэл, С.Ганбаатар гэсэн бүрэлдэхүүнтэй.

2-т, Дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажиллахыг Ажлын хэсгийн дарга Ж.Батжаргалд даалгасугай.

2.1-д, 2023 онд хялгас ялгахаас дээш боловсруулалт хийгдэн экспортод

гаргасан ноолуурын хэмжээ болон урьдчилгаа төлбөрийн талаарх мэдээллийг санал, дүгнэлтэд тусгах,

2.2-т, Ажлын хэсэг хянан шалгалт хийх үйл ажиллагааны удирдамжийн төслийг боловсруулж, Байнгын хороонд танилцуулах,

2.3-д ажлын хэсгийн тайланг холбогдох санал, дүгнэлттэй 2023 оны намрын чуулганы хугацаанд Үйлдвэржилтийн бодлогын Байнгын хороонд танилцуулах.

Ерөнхий 3. Ажлын хэсэгт мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх зорилгоор холбогдох байгууллагаас эрх бүхий албан тушаалтныг оролцуулж ажиллахыг Ажлын хэсгийн ахлагч Ж.Батжаргалд даалгасугай.

Үйлдвэржилтийн байнгын хорооны дарга Энхтүвшин гэсэн ийм тогтоолын төслийг та бүхэнд танилцуулж байна.

Тогтоолтой холбогдуулж асуулт асуух гишүүд байна уу? Үг хэлэх гишүүд.

Ганболд гишүүн.

Г.Ганболд: Бид нар ерөөсөө тогтоолоо өөрчлөх тухай ойлголт байхгүй учраас юунд зориулж ажлын хэсэг байгуулах юм. Бид нарын дүгнэлтийг тэгээд хэн хэлэлцэх юм. Бид нар нөгөө тогтоолоо бид нар эргэж харах гэж байгаа тохиолдолд л нэг дүгнэлт гаргаж байлгах уу үгүй юу гэдэг. Одоо энэ чинь Засгийн газар л үүнийг чинь яриад байх асуудал. Бүлгийн хагалалтад зориулсан ажлын хэсэг. Тэгвэл наадахтай байна шүү дээ, одоо тэгвэл, одоо энэ дээр нөгөө дэд ажлын хэсэг гэж гаргах юм байна, тийм үү? Тэрэнд нь Эдийн засгийн хөгжлийн яам, энэ ХААЯ, энэ Ноос ноолуурын холбоог оруулахгүй бол Эдийн засгийн хөгжлийн яамныхан тэр доод мэргэжилтнүүд нь ч юм уу, маш их буруу ойлголт өгдөг юм

байна лээ. Тэгээд тэр ойлголтыг нь тэр сайдад нь өгчих юм бол Засгийн газарт тийм асуудал орж ирэхгүй шүү дээ.

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүн.

Ж.Батжаргал: Үгүй ээ, үгүй хэдүүлээ ийм л юм шиг байна. Өнөөдөр энэ тогтоолын хэрэгжилтийн байдлыг сонслоо шүү дээ. Тэгэхээр тэмдэглэлээр Засгийн газарт тодорхой чиглэл өгөгдөж таарах байх. Би тэгж бодоод байна. Тэгэхээр юу байна гэхээр зэрэг энэ ноос, ноолуурын боловсруулах хүчин чадал түүний ажлын үр дүн, гадаад зах зээлийн өргөжилт, хамтын ажиллагаа энэ тэр энэ бүх зүйлүүд дээрээ нэг тов тодорхой судалгаа, тооцооллыг нэгдсэн багаараа хийе гэдэг чиглэл өгчихмөөр байгаа юм. Эдийн засгийн яам, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, энэ мэргэжлийн холбоо нь ч гэдэг юм уу. Энэ бүрэлдэхүүнтэйгээ гаргаад ингээд бүх мэдээллээ нэг хийгээдхээч ээ, нэг үзээдхээч ээ гээд. Нэг ийм үүрэг.

2 дахь зүйл. Ерөөсөө энэ тогтоолын хэрэгжилтийг хангах чиглэлээр тууштай холбогдох арга хэмжээнүүдийг нь авч ажиллааа гэдэг ийм үүрэг чиглэлийг л өгөх ёстой юм байна л гэж би бодоод байгаа юм. Ер нь энэ ажлын хэсгийг би Их Хурлын гишүүдээс ажлын хэсэг байгуулъя гэж ер бодоогүй юм. Энэ учраа ойлгохгүй байгаа улсууд хамтдаа ажлын хэсэг гараад бүх юмаа үзээд тийм 1 нэгнийхээ өмнө ийм байгаа биз, ийм байгаа биз гэдэг бүх юмаа бодоод тэгээд түүнийгээ хангах, ер нь цаашид энэ чиглэлийн зах зээлээ өргөтгөх, боловсруулалтын түвшинээ ахиулах, ажлын байраа нэмэгдүүлэх энэ тэр дээр 1 нэгдсэн 1 ойлголттой болж аваг гэдэг үүднээс ийм чиглэл гарч явах нь зөв юм байна л гэж бодсон юм.

Тийм учраас би Засгийн газарт өгөх чиглэл ийм 2 агууламжтай чиглэлээр явчихвал яасан юм бэ л гэж санаад байх юм. Тэгээд тэрнийхээ дүнг яг энэ тэмдэглэлийн хэрэгжилтийг энэ 23 онд

багтааж, Үйлдвэржилтийн бодлогын байнгын хороонд оруулж ир ээ гээд өгчхөж болж байгаа байхгүй юу.

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүнтэй холбогдуулаад нэг хэлчихье. Энэ Улсын Их Хурлын Хяналт шалгалтын тухай хууль гээд хэрэгжээд явж байгаа. Тийм учраас Улсын Их Хурлын Хяналт шалгалтын хэлтсийн дарга мэдээлэл өгөөдөх дөө. Энэ зөрөөтэй ойлголт яваад байна.

Ж.Лхагвасүрэн: Байнгын хорооны гишүүдэд тодруулга өгье. Өмнө нь бол Байнгын хорооноос Засгийн газарт бас хуралдааны тэмдэглэлээр үүрэг чиглэл өгдөг ийм дэгтэй байсан юм байна лээ. Ингээд 2022 оноос мөрдөгдөж эхэлж байгаа Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 8.6-д зааснаар бол Байнгын хороо эрх эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд Засгийн газар холбогдох бусад байгууллагад зөвхөн тогтоолоор чиглэл өгнө өө гэдэг ийм хуулийн заалттай болсон. Тийм учраас сая Батжаргал гишүүний гаргасан санал буюу хуралдааны тэмдэглэлээр Засгийн газарт чиглэл өгдөг ийм эрх үүрэг бол бас хуулиар хязгаарлагдсан байгаа гэдгийг та бүхэндээ хэлье.

Т.Энхтүвшин: Батжаргал гишүүнд ямар ч байсан ойлголоо. Бат-Эрдэнэ гишүүн.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Ажлын хэсгээс би нэрээ татаж байна. Ноос ноолуурын холбооны тэргүүн гэдгээрээ нэг хэдэн компанийг дэмжээд байна гэсэн бас нэг тийм юу байгаа шүү дээ, урсгал байгаад байх шиг байна. Тийм болохоор ашиг сонирхлын зөрчилтэй, ашиг сонирхлын зөрчилтэй гэдгээрээ ажлын хэсгээс би нэрээ татчихъя.

Т.Энхтүвшин: Гишүүд үг хэлж дууслаа.

“Ажлын хэсэг байгуулах тухай”
Байнгын хорооны тогтоолын төслийг

баталъя гэсэн томъёоллоор санал хураалтыг явуулъя. Санал хураалт.

Тогтоолын төсөл 70 хувиар батлагдлаа.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн дагуу Байнгын хорооны хяналт шалгалтын ажлын хэсэг байгуулагдлаа.

Тус хуулийн 8.3-д ажлын хэсгийн хяналт шалгалт хийх удирдамжийг Байнгын хорооны тогтоолоор батлахаар заасан тул ажлын хэсэг дараагийн 7 хоногийн хуралдаанд удирдамжаа батлуулахыг үүрэг болгож байна. Мөн Ажлын хэсгийн санал, дүгнэлтийг Байнгын хороо шаардлагатай бол чуулганы нэгдсэн хуралдаанд ажлын хэсгийн ахлагч танилцуулна.

13.13 цаг

Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тулд Байнгын хорооны хурал дууссаныг мэдэгдье.

Гишүүддээ баярлалаа.

Бат-Эрдэнэ гишүүнийг хяналт шалгалтын хууль тогтоомжийн дагуу Байнгын хорооны ажлын хэсэгт оруулж болохгүй нь байна шүү дээ. Үүнийг хаслаа.

**ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ
БУУЛГАЖ, ХЯНАСАН:
ШИНЖЭЭЧ**

П.ОЮУНГЭРЭЛ